

SBORNÍK
ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

Zemědělská ekonomika

K některým otázkám chozrasčotu v JZD

2

ROČNÍK 7 (XXXIV) – PRAHA, ÚNOR 1961

CENA 10 Kčs

Řídí redakční rada: *dopisující člen ČSAZV C. Sc. Karel Svoboda (předseda), doc. dr. Alois Grolig, C. Sc. inž. Jaromír Havlíček, dopisující člen ČSAZV inž. dr. Alois Hruběš, C. Sc. Dmitrij Choma, C. Sc. inž. Josef Krilek, inž. Ctibor Ledl, dopisující člen ČSAZV inž. Ladislav Sobotka, Otto Soukup, C. Sc. inž. Mikuláš Šebesta.*
Vedoucí redaktor Bohuslav Vávra

© Československá akademie zemědělských věd, Praha 1961

Obsah — Содержание — Inhalt

Šebesta M.: Chozrasčot v JRD

Хозрасчет в ЕСХК

Die wirtschaftliche Rechnungsführung in den LEG 89

Prouza B.: K některým otázkám chozrasčotu v JZD

К некоторым вопросам хозрасчета в ЕСХК

Zu einigen Fragen der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den LEG . . . 117

Bezvoda F.: Některé principy uplatňování chozrasčotu v „JZD 25. únor“

Некоторые принципы применения хозрасчета в ЕСХК имени 25 февраля

Einige Grundsätze der Anwendung der wirtschaftlichen Rechnungsführung in der „JZD 25. únor“ (LEG des 25. Februar) 129

Šklubal Zd.: Nový prémiový systém v družstvech

Новая премиальная система в кооперативах

Das neue Prämiensystem in den Genossenschaften 151

Diskuse

Jeníček V.: K otázce ekonomické efektivity v rostlinné výrobě 169

Kritiky a recenze

Ostrejš K.: Společné fondy v JZD 176

Z vědeckého života

Olmová G.: Některé teoretické a praktické otázky nového systému plánování, výkupu a cen zemědělských výrobků v ČSSR 180

Zemědělská ekonomika v zahraničí

Krilek J., Choma D.: O některých otázkách chozrasčotu v sovětských kolchozech 186

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství

Slovníček

Nové ekonomické knihy

Chozrasčot v JRD

Хозрасчет в ЕСХК

Die wirtschaftliche Rechnungsführung in den LEG

C. Sc. inž. Mikuláš ŠEBESTA

Výskumný ústav poľnohospodárskej ekonomiky ČSAPV, Bratislava

Ú v o d

V rokoch 1961—1965 má sa celková poľnohospodárska výroba u nás zvýšiť o 22,8%, produktivita práce o 65%, pričom vlastné náklady sa majú znížiť o 11%. Pred JRD ako rozhodujúcim výrobným sektorom v poľnohospodárstve stoja preto dve navzájom úzko spojené výrobné-ekonomické úlohy: podstatne zvýšiť hektárové výnosy a úžitkovosť zvierat a účelným vynakladaním živej i mŕtvej práce dosiahnuť toho, aby sa náklady na jednotku výrobku sústavne znižovali.

Pre splnenie týchto úloh vytváral štát v poslednom období mnohé materiálno-technické a ekonomické predpoklady: vybavil JRD výkonnými poľnohospodárskymi strojmi, zaviedol nový systém výkupu a cien poľnohospodárskych výrobkov s novým spôsobom zdaňovania poľnohospodárskych závodov, zmenil systém plánovania poľnohospodárskej výroby a posilnil JRD kádrmi funkcionárov a odborníkov. Opatrenia štátu na rozvoj poľnohospodárskej výroby v JRD odrážajú dosiahnutý stupeň ekonomického vývoja celej spoločnosti a JRD zvlášť, a sú objektívnym podkladom pre ďalší rozvoj výrobných síl v poľnohospodárstve. Pre splnenie náročných úloh tretej päťročnice však samy o sebe nestačia. Dokonalé využitie vytvorených objektívnych podmienok vyžaduje — ako nám to dôrazne podčiarkujú aj materiály vydané k V. celoštátnemu sjazdu JRD — taký komplexný systém riadenia a organizácie hospodárskej činnosti JRD, ktorý by plne zodpovedal veľkovýrobnému charakteru JRD a ktorý by účinnými ekonomickými podnetmi mobilizoval družstevníkov, ako najdôležitejšiu výrobnú silu v poľnohospodárstve, k pravidelnej a svedomitej práci v družstve, k plneniu a pokračovaniu výrobných úloh čo do množstva a kvality, pri zachovaní najvyššej hospodárnosti. Bez vyriešenia a zvládnutia tejto subjektívnej stránky výrobného procesu by štátom vytvorené objektívne predpoklady zvyšovania poľnohospodárskej výroby zostali nevyužité.

V štátnych socialistických podnikoch sa ako účinný nástroj mobilizácie pracovníkov k sústavnému plneniu výrobných úloh a hospodárnemu využívaniu materiálnych a pracovných zdrojov podniku už dávnejšie uplatňuje chozrasčot. Chozrasčotné riadenie mnohých priemyselných, dopravných, stavebných a iných podnikov materiálnej výroby je jednou zo základných príčin priaznivého vývoja ukazovateľov produktivity práce, rastu a efektívnosti výroby v národnom hospodárstve v posledných rokoch. Prvé pokusy so zavádzaním prvkov chozrasčotného

hospodárenia na výskumných oporných bodoch Výskumného ústavu zemédskej ekonomiky ČSAZV v Prahe a Bratislave, ktoré sme začali v roku 1950, dovoľujú usudzovať, že s rovnakým úspechom ako v ostatných odvetviach materiálnej výroby možno chozrasčot uplatňovať aj v socialistických poľnohospodárskych podnikoch. Uvedieme pre začiatok niektorých ukazovateľov rastu výroby a hospodárnosti na JRD Vajkovice, okr. Košice, ktoré je jedným z týchto oporných bodov, a to v porovnaní rokov 1959—1960 (tab. I.):

I.

hodnota hrubej poľnohospodárskej výroby na 1 ha p. p.	5 392	5 930	(109 %)
hodnota hrubej poľnohosp. výroby na 1 stálego prac. vo výrobe	27 974	32 750	(117 %)
HHP na 1 Kčs peňaž. výdajov na živ. výrobu (odmeny včítane PJ)	1,89	2,08	(110 %)
prídel fondom v Kčs na 1 ha p. p.	482	640	(133 %)
tržby na 1 ha p. p. v poľnohosp. výrobe	3 486	4 308	(124 %)
ročný dôchodok na 1 stálego pracovníka v Kčs	7 184	8 812	(123 %)

Objasnenie podstaty a základných princípov chozrasčotného hospodárenia nám umožní posúdiť, v akom rozsahu a v akých formách je možné ho zavádzať v súčasnom ozdobí.

Zásady podnikového a vnútro podnikového chozrasčotu

Chozrasčot je metódou plánovitého riadenia socialistických podnikov, ktorá je podrienená ekonomickými zákonmi socializmu, ktorá na činnosť týchto podnikov pôsobí. Cieľom chozrasčotu je zabezpečiť plnenie a prekročenie výrobných plánov podniku pri najmenšej spotrebe práce a výrobných prostriedkov a dosiahnuť, aby sa výdavky podniku kryli z vlastných príjmov a aby sa zabezpečovala rentabilita výroby. Chozrasčot preto vyžaduje, aby sa náklady na výrobu pravidelne porovnávali s výsledkami výroby v hodnotovom vyjadrení.

Sila a účinnosť chozrasčotu ako metódy riadenia je v tom, že rešpektuje a využíva objektívne pôsobiace ekonomické zákony socializmu, ktoré nastupujú spolu s rozvojom socialistických výrobných vzťahov. Rozvoj socialistických výrobných vzťahov vytvára predpoklady predevošetkým pre pôsobenie základného ekonomického zákona socializmu, zákona plánovitého proporcionálneho rozvoja národného hospodárstva, zákona hodnoty, zákona neustáleho zvyšovania produktivity práce, zákona rozdeľovania podľa práce a zákona socialistickej akumulácie. Poznanie a dodržiavanie ekonomických zákonov socializmu napomáha rozvoju socialistického národného hospodárstva a zabezpečuje, aby jednotlivé kolektívy pracujúcich a jednotlivé podniky proporcionálne plnili zverené úlohy v rámci jednotného národohospodárskeho plánu.

Skúmame najprv ako zodpovedá chozrasčotné riadenie podniku jednotlivým ekonomickým zákonom socializmu.

Správne uplatnenie chozrasčotu smeruje v prvom rade k rovnomernému plneniu plánu vo všetkých ukazovateľoch a mobilizuje vnútorné rezervy podniku na

prekročenie plánu. Tým vytvára podmienky pre neustály rozvoj socialistickej výroby v záujme uspokojenia rastúcich potrieb pracujúcich, čo je v plnom súlade s požiadavkami základného ekonomického zákona socializmu.

K tomu, aby zabezpečil plnenie a pokračovanie plánu výroby, opiera sa chozrasčot o plánovanie a kontrolu kvantitatívnych a kvalitatívnych ukazovateľov, ktoré odrážajú rast výroby, proporcie medzi výrobnými odvetviami i proporcie v sortimente výroby. Chozrasčot je preto súčasne nástrojom zákona plánovitého proporcionálneho rozvoja národného hospodárstva.

Chozrasčot využíva zákona hodnoty. Ekonomickým obsahom zákona hodnoty spojeného s existenciou tovarovej výroby je — ako známo — požiadavka vynakladať prácu pri výrobe tovarov len v spoločensky potrebnom rozsahu (tj. v spoločensky potrebnom pracovnom čase), keďže v súlade so spoločensky potrebným pracovným časom, ktorý charakterizuje spoločenskú hodnotu jednotlivých výrobkov, sa uskutočňuje výmena tovarov. Režim hospodárnosti, ktorý chozrasčot vo výrobe presadzuje ako, aj sústavné porovnávanie vynaložených nákladov a výrobných výsledkov, plne zodpovedajú požiadavkám zákona hodnoty.

Chozrasčot zabezpečuje aj požiadavky zákona neustáleho rastu produktivity práce. Vedie podniky k úspore živej i mŕtvej práce cestou socialistickej organizácie práce, používaním pokrokovej techniky a technológie, ktoré znižujú pracovný čas potrebný na jednotku výrobku. Táto stránka chozrasčotu má mimoriadny význam z celospoločenského hľadiska. Pracovný čas, ktorý vynakladajú v socializme jednotliví výrobcovia, vystupuje vždy ako súčasť celkového spoločenského pracovného času všetkých pracovníkov. Úspora práce v jednom podniku predstavuje preto úsporu spoločenskej práce, ktorá sa môže uplatniť v inom podniku alebo v inom odvetví materiálovej výroby.

Plne zodpovedá chozrasčot aj požiadavkám ekonomického zákona rozdelenia podľa práce. Chozrasčot zahrňuje akýkoľvek rovnostársky spôsob odmeňovania a vyžaduje, aby kolektívy i jednotlivci boli odmeňovaní zásadne podľa stupňa plnenia plánu a hospodárnosti výroby.

Základnou požiadavkou chozrasčotu je — ako sme už uviedli — krytie výdavkov podniku z vlastných príjmov a zabezpečovanie rentability výroby. Podniky majú takto akumulovať prostriedky jednak na ďalší rozvoj výroby a jednak na uspokojovanie spoločenských potrieb svojich pracovníkov. Čím vyšší bude rozdiel medzi tržbami za realizované výrobky a nákladmi na výrobu a realizáciu, tým viacej týchto prostriedkov podniky nazhromaždia. Porovnávanie príjmov a výdavkov podniku a sledovanie rentability preto plne zodpovedá požiadavkám zákona akumulácie.

Chozrasčotné riadenie podnikov vystihuje takto — ako vidieť — v podstate požiadavky všetkých ekonomických zákonov socializmu, opiera sa o ne a využíva ich. Domnievame sa preto súhlasne s ďalšími autormi, že definícia podstaty chozrasčotu, ako ju podáva učebnica Politická ekonómia, je zúžená.

K tomu ovšem, aby sa dosahovali základné ciele chozrasčotu, je potrebné vytvoriť konkrétne podmienky, tj. organizovať podnik podľa určitých chozrasčotných zásad. Ide o tieto podmienky:

Na prvom mieste sa vyžaduje hospodársko-operatívna samostatnosť podniku. Hospodárska samostatnosť podniku sa prejavuje v tom, že podnik si svoje bežné výdaje kryje z výsledkov svojej výrobnnej činnosti, že nadriadené orgány zasahujú do činnosti podniku len na základe určitých, predom známych pravidiel, že podnik je samostatnou právnu jednotkou, uzatvára hospodárske zmluvy so svojími dodávateľmi a odberateľmi, má samostatný účet

v Štátnej banke a vyhotovuje aj samostatnú účtovnú uzavierku. Operatívna samostatnosť podniku sa prejavuje v tom, že podnik sám konkrétne rozpracováva a organizuje plnenie plánu, ktorého základné ukazovatele určujú nadriadené orgány podniku. Hospodársko-operatívna samostatnosť podniku spojená s primeranou kontrolou plnenia plánu nadriadenými štátnymi orgánmi, odráža zásadu socialistickej organizácie riadenia — demokratický centralizmus.

Materiálnym podkladom hospodársko-operatívnej samostatnosti podnikov sú výrobné prostriedky a pracovné sily, ktorými disponujú.

Druhou významnou zásadou chozrasčotu je **h m o t n á z a i n t e r e s o v a n o s ť** všetkých pracujúcich na výsledkoch výroby. Podnik ako celok je hmotne zainteresovaný na výsledkoch svojej činnosti tým, že jeho peňažné príjmy sú závislé od plnenia plánu výroby čo do množstva a kvality. Čím lepšie plní podnik plán výroby, tým vyššie sú jeho príjmy. Na plnení plánu výroby bývajú už obvykle zainteresovaní aj vedúci pracovníci podniku, ktorým plnenie plánu výroby prináša určité materiálne výhody (prémie rôzneho druhu). Plnenie plánu výroby je však v konečnom dôsledku závislé od hmotnej zainteresovanosti všetkých pracujúcich v podniku. Pre hmotné zainteresovanie celého pracovného kolektívu v podniku zavádza sa preto v chozrasčotných podnikoch dôsledný systém základnej odmeny vyplácanej predvšetkým podľa množstva vyrobených výrobkov, tj. úkolová odmena a systém prémie za prekročenie plánu výroby a za úspory na nákladoch.

H m o t n á z o d p o v e d n o s ť podniku za výsledky jeho hospodárenia, ako tretia zásada chozrasčotného hospodárenia, má dve stránky. Chozrasčotný podnik predovšetkým nesie materiálnu zodpovednosť za výsledky svojej práce. To sa prejavuje v jeho strate alebo zisku. O použití zisku podnik v rámci plánu rozhoduje sám, a naopak, sám znáša aj stratu. Súčasne však — a to je druhá stránka hmotnej zodpovednosti podniku — je chozrasčotný podnik právne zodpovedný za splnenie všetkých svojich záväzkov voči štátu a iným podnikom. Uplatnenie tejto zásady má prvoradý význam pre plynulý a proporcionálny rozvoj celého národného hospodárstva, najmä pre zabezpečenie plynulej kooperácie medzi rôznymi výrobnými podnikmi.

Zásada hmotnej zodpovednosti úzko naväzuje na neustálu korunovú kontrolu hospodárenia chozrasčotného podniku. Pod korunovou kontrolou rozumieme operatívnu bežnú kontrolu stavu finančného hospodárenia chozrasčotného podniku, ktorú prevádza Štátna banka. Na účte v Štátnej banke sa sústreďujú všetky peňažné prostriedky chozrasčotného podniku (až na malú hotovosť). Peňažné prostriedky sem prichádzajú tak, ako podnik svoju výrobu realizuje. Ak podnik neplní plánované úlohy vo výrobe a v realizácii, prejaví sa to ihneď ako nedostatok finančných prostriedkov na jeho účte v Štátnej banke. Kontrola korunou tedy včas signalizuje neplnenie výrobných ukazateľov, zvlášť zaostávanie v plnení plánu realizácie a umožňuje operatívne zasahovať do výroby.

To sú základné a všeobecne platné zásady, podľa ktorých majú byť organizované a majú hospodáriť chozrasčotné podniky. Pri praktickom uplatňovaní uvedených zásad rozoznávame však dve zložky jednotného chozrasčotného systému: podnikový a vnútropodnikový chozrasčot.

Podnikový chozrasčot vystihuje požiadavky ekonomických zákonov socializmu v podniku ako celku a rieši vzťahy medzi podnikom a štátom, prípadne medzi viacerými podnikmi navzájom. Je zameraný až na konečný výsledok hospodárenia podniku, v prvom rade na dosiahnutie čo najvyššej rentability výroby. Porovnáva počiatočný a konečný stav uzavretého kolobehu prostriedkov v podniku za určitú dobu, tj. obvykle za jeden kalendárny rok.

Konečnému výsledku hospodárenia podniku, ktorý zisťuje podnikový chozrasčot, predchádza však vlastná produktívna činnosť pracujúcich v podniku, ktorá v prvom rade rozhoduje o plnení plánovaných úloh vo všetkých ukazovateľoch. Aby sa dosiahli ciele podnikového chozrasčotu, je nutné preniesť jeho zásady aj do jednotlivých vnútropodnikových výrobo-organizačných útvarov, t.j. organizovať vnútropodnikový chozrasčot. Jeho úlohou je napomáhať plneniu podnikových ukazovateľov tým, že zabezpečí plnenie dielčích úloh v každej výrobo-organizačnej jednotke. Vnútropodnikový chozrasčot rieši teda vzťahy medzi podnikom ako celkom a jednotlivými vnútropodnikovými výrobo-organizačnými útvarmi a tiež vzťahy medzi vnútropodnikovými útvarmi navzájom.

Zásady chozrasčotného hospodárenia neuplatňujú sa, prirodzene, vo vnútropodnikových útvaroch v takej forme a v takom rozsahu ako v celom podniku. Rozdielnosť je daná najmä týmito skutočnosťami: Vnútropodnikový útvar nemôže vystupovať ako samostatná ekonomická jednotka voči štátu a iným socialistickým podnikom, nerealizuje samostatne svoju výrobu, neni v styku so Štátnou bankou, nemôže porovnávať náklady na výrobu s vlastnými príjmami, nemôže samostatne bilancovať, vykazovať zisk atď. Namiesto hospodársko-operatívnej samostatnosti, ktorá charakterizuje chozrasčotný podnik vcelku, jestvuje tu len výrobo-technická samostatnosť, namiesto porovnávaní nákladov s príjmami uskutočňuje sa tu porovnávanie skutočných nákladov na jednotlivé výrobky s nákladmi limitovými na základe noriem. Nezisťuje sa tu preto rentabilita výroby, ale jej hospodárnosť.

Možnosti uplatňovania chozrasčotu v JRD

JRD — ako známo — predstavujú formu, v ktorej sa naplňuje objektívna zákonitosť výstavby socializmu, t.j. prechod poľnohospodárskej malovýroby na socialistickú veľkovýrobu. JRD sú preto organickou zložkou socialistického národného hospodárstva a podliehajú objektívne všetkým ekonomickým zákonom socializmu, ktoré pôsobia v celom národnom hospodárstve. Hospodárska činnosť JRD je charakterizovaná najmä týmito skutočnosťami:

1. JRD sú samostatnými poľnohospodárskymi podnikmi, ktoré majú vlastné základné a obrátové priestory, zostávajú vlastnú účtovnú bilanciu, majú samostatný účet v Štátnej banke, majú socialistické zmluvné vzťahy k svojim dodávateľom a odberateľom a v poslednom čase boli vybavené aj vlastnými poľnohospodárskymi strojmi;

2. JRD organizujú svoju výrobu na základe výrobo-finančného plánu, ktorá naväzuje v hlavných ukazovateľoch na štátny národohospodársky plán, pričom plánovite riadia nielen bežnú výrobu, ale aj perspektívny rozvoj svojich výrobných síl;

3. JRD samy disponujú s docieľenými príjmami i s vyrobenou produkciou, ktorú rozdeľujú proporcionálne podľa potrieb národného hospodárstva, družstva i osobných potrieb družstevníkov; dôležité pritom je, že po zavedení jednotných výkupných cien budú môcť družstva zvyšovať svoje príjmy len úmerne s rastom trhovej produkcie;

4. JRD uhrádzajú zásadne náklady na výrobu z vlastných príjmov a majú preto priamy hmotný záujem na plnení plánu hrubej i tovarovej výroby s najmenšími nákladmi; JRD samy disponujú svojim ziskom hospodárenia, ale samy znášajú aj straty; znovurozdeľovanie ziskov alebo strát medzi dobre a slabo hospodariacimi JRD nejestvuje;

5. JRD majú vzťahy k štátnemu rozpočtu cestou poľnohospodárskej dane, priamych poplatkov, prípadne prijímaním subvencií, odpisov z úverov atď.;

6. JRD sú pre ďalší rozvoj svojej poľnohospodárskej výroby objektívne nútené vytvárať vlastné zdroje rozšírenej reprodukcie v naturálnej i peňažnej forme; to značí, že musia mať záujem na dosahovaní vysokého čistého dôchodku a rentability výroby, ktoré sú predpokladom akumulácie a rozšírenej reprodukcie.

Vzťah JRD k štátu a k iným socialistickým podnikom, ako aj základné zásady hospodárskej činnosti JRD ukazujú, že JRD majú v podstate plnú hospodársko-operatívnu samostatnosť, že sú materiálne zainteresované na plnení plánu výroby a znižovaní vlastných nákladov a že majú za to aj plnú materiálnu zodpovednosť. Zodpovedajú teda zásadám podnikového chozrasčotu a sú preto objektívne typickými chozrasčotnými podnikmi. Podnikový chozrasčot netreba preto v JRD organizovať.

Závažným nedostatkom doterajšieho stavu však je, že podnikový chozrasčot, ktorý v JRD objektívne jestvuje, není podopretý vnútropodnikovým chozrasčotom, t. j. že zásady chozrasčotného hospodárenia sa zatiaľ neuplatňujú vo vnútropodnikových útvaroch JRD. V dôsledku toho sa v mnohých JRD ciele podnikového chozrasčotu nedosahujú, neplní sa tu plán výroby, nesledujú sa vlastné náklady, dochádza k nesúladu medzi hlavnými výrobnými odvetviami, rentabilita výroby je nízka a zaostáva tvorba vlastných zdrojov rozšírenej reprodukcie. Vypracovať vhodné formy a metódy uplatňovania vnútropodnikového chozrasčotu v JRD je preto v súčasnom období veľmi naliehavé.

Pri organizácii vnútropodnikového chozrasčotu v JRD treba ovšem vychádzať z toho, že ekonomiku JRD ovplyvňujú jednak niektoré zvláštnosti poľnohospodárskej výroby oproti priemyslu i ostatným odvetviám materiálnej výroby a jednak zvláštnosti, ktoré vyplývajú zo skupinovej formy vlastníctva v JRD. Z prvej skupiny faktorov treba uviesť najmä tieto:

1. Výrobné procesy v poľnohospodárstve sú v rozhodujúcej miere spoluurčované prírodnými podmienkami, t. j. pôdnymi a podnebnými pomermi, ktoré sú najmä v našej oblasti značne nestále. Z toho vyplýva, že ekonomický efekt aj v správnom čase a v potrebnom rozsahu vynaložených nákladov môže byť v dôsledku nepriaznivých alebo priaznivých prírodných podmienok niekedy neúmerne nízky, inokedy zase neúmerne vysoký. Obvyklá priama závislosť medzi vynaloženými nákladmi a dosiahnutými výsledkami, ako ju poznáme napr. v priemysle, je tu v dôsledku prírodných vplyvov narušená. To značí, že porovnávanie plánovaných a skutočných nákladov vo vzťahu k dosiahnutému množstvu výrobkov, a tým aj vyčísľovanie dosiahnutých úspor (úspechu) chozrasčotného útvaru, je v poľnohospodárskej výrobe veľmi obťažné.

2. Zvláštne postavenie v poľnohospodárskej výrobe má pôda. Na rozdiel od iných výrobných prostriedkov sa vo výrobnom procese — ako známo — neopotrebuje, ale pri dobrom hospodárení sa jej produkčná sila ešte zvyšuje. Úlohou vnútropodnikového chozrasčotu není preto znižovať náklady na pôdu absolutne, ale usmerniť ich vynakladanie tak, aby tempo rastu nákladov bolo nižšie ako tempo rastu výroby, t. j. aby množstvo výrobkov rástlo rýchlejšie než objem nákladov, čím sa náklady na jednotku produkcie znížia. V živočíšnej výrobe je obdobný vzťah medzi nákladmi na jedno ošetrované zviera a nákladmi na jednotku živočíšnej produkcie. Výroba od každého kusa hospodárskych zvierat má rásť rýchlejšie než rastú náklady na jeho ošetrovanie a krmenie.

3. Významnou zvláštnosťou poľnohospodárskej výroby je časový nesúlad medzi výrobným obdobím a pracovným obdobím. Výrobné obdobie je obvykle dlhšie než pracovné obdobie. V dôsledku toho vynikajú sezónne špičky, ktoré

nedovoľujú plne a rovnomerne využiť pracovné sily JRD, vedú k nútenému dočasnému zamestnávaniu časti pracovných síl menej produktívnymi alebo aj menej potrebnými prácami, čo nepriaznivo vplýva na produktivitu práce a znižovanie vlastných nákladov a sťažuje dosiahnutie základného cieľa chozrasčotu, t. j. vysokej rentability výroby.

4. Poľnohospodárska výroba je ďalej množnou výrobou, keďže ten istý druh zvierat alebo plodín poskytuje často súčasne viacstrannú úžitkovosť alebo produkciu rozličného druhu (napr. hydina poskytuje mäso a vajcia, kravy poskytujú mlieko a telce, ľan poskytuje semeno a stonky atď.). Súčasne teda vznikajú viaceré úžitkové hodnoty s rozdielnym účelovým určením a s rozdielnym vzájomným hodnotovým vzťahom. To komplikuje plánovanie, ale najmä zisťovanie skutočných nákladov osobitne u každého výrobku.

5. Výrobné procesy v poľnohospodárskej výrobe (zvlášť v rastlinnej) prebiehajú nepravidelne a málo cyklicky. Výrobné cykly sú veľmi rozdielne. V rastlinnej výrobe sa spravidla finálny produkt dosahuje raz do roka, v živočíšnej výrobe trvá prirodzený reprodukčný proces aj 2—3 roky (napr. odchov 1 kravy trvá zhruba 3 roky). Z toho vyplýva, že ak má chozrasčot účinne podporiť plnenie plánu výroby a hospodárnosť výroby, nemôže sa obmedzovať len na zisťovanie výsledných ukazateľov ku koncu výrobného cyklu, ale musí hľadať formy ako podchytiť a vyhodnocovať už dielčie výsledky (napr. v RV už jednotlivé etapy prác).

6. Rastlinná a živočíšna výroba sú navzájom úzko spojené medziproduktom (napr. krmivo, maštalný hnoj). Náklady na výrobu medziproduktu vo vyrábajúcom odvetví (napr. náklady na výrobu krmív v krmovinárskej výrobnej skupine) rozhodujúcim spôsobom vplývajú na náklady spotrebujúceho odvetvia (napr. na náklady v chove hovädzieho dobytku). Chozrasčotný útvar môže však zodpovedať len za tie náklady, ktoré priamo s jeho činnosťou súvisia. To značí, že ak by sme medziprodukt pre spotrebujúce výrobné odvetvie ocenili skutočnými nákladmi na jeho výrobu vo vyrábajúcom odvetví, mohli by sme spotrebujúce výrobné odvetvie poškodiť alebo naopak, neoprávnene zvýhodniť. Ocenenie medziproduktu treba preto stanoviť tak, aby sa neskreslovali ukazovatele ani v jednom chozrasčotnom útvare.

Z uvedených základných zvláštností poľnohospodárskej výroby oproti priemyslu je zrejmé, že mechanické prenášanie foriem chozrasčotu z priemyslu do poľnohospodárstva je nemožné.

V určitom ohľade majú však družstvá výhodnejšie podmienky pre vnútro podnikový chozrasčot než priemyselné podniky. Priemyselné výrobky obvykle prechádzajú v procese výroby cez všetky základné cechy podniku. Podiel jednotlivých cechov na výrobe sledovaných výrobkov treba preto často pracne určovať. Výrobné skupiny v rastlinnej a živočíšnej výrobe vyrábajú rastlinné a živočíšne výrobky obvykle komplexne, od začiatku do konca, čo značne uľahčuje sledovanie vlastných nákladov na jednotku výrobku.

Okrem činiteľov, ktoré vyplývajú z charakteru poľnohospodárskej výroby, treba pri zavádzaní vnútro podnikového chozrasčotu v JRD uvážiť aj zvláštnosti, ktoré súvisia s formou skupinového vlastníctva v JRD. Z týchto zvláštností sú významné najmä:

1. Tvorba a rozdeľovanie fondu osobnej spotreby

a) Fond osobnej spotreby družstevníkov zostáva ako zbytok z dosiahnutej hodnoty hrubej produkcie po úhrade povinností JRD voči štátu, materiálnych nákladov na výrobu, dotácií nedeliteľného fondu, prevádzkovo-zabezpečovacieho

fondy i fondov spoločenskej spotreby. Fond osobnej spotreby je preto v skutočnosti známy až na konci roka a môže tiež značne prevyšovať alebo nedosahovať ekvivalent vynaloženého množstva a kvality práce. To zťažuje vytvoriť v JRD takú sústavu základných odmien a prémie, ktoré by naväzovali už na plnenie chozrasčotných ukazovateľov behom roka a účinne podnecovali družstevníkov k plneniu plánu.

b) Výška podielu jednotlivého družstevníka na vytvorenom fonde osobnej spotreby v súčasnom období, t. j. pri existencii PJ, závisí nielen od jeho osobnej pracovnej účasti v družstve, ale aj od celkového objemu vykonanej práce ostatných družstevníkov. Čím vyššia je jeho osobná pracovná účasť a čím je pomerne nižší celkový objem vynaloženej práce, tým väčší podiel z fondu osobnej spotreby pripadá na príslušného družstevníka. To značí, že mimo množstva a kvality jeho vlastnej práce rozhodujú o odmene družstevníka aj také faktory, na ktoré on sám nemôže vplývať vôbec alebo len veľmi málo a nepriamo. To je v rozpore so zásadou priamej hmotnej zainteresovanosti pracovníkov na výsledkoch ich práce.

c) Dôchodok družstevníkov zo spoločného hospodárstva predstavuje mimo toho nielen odmenu za vykonanú prácu, ale aj podiel na zisku alebo strate podniku. Zisk alebo strata je však vo veľkej miere dôsledkom dobrej alebo zlej organizátorskej práce správy družstva, riadiacej činnosti okresných poľnohospodárskych orgánov, reálnosti výrobného-finančného plánu a iných faktorov, ktorých vývoj jednotlivý družstevník prakticky málo môže ovplyvňovať.

d) Fond osobnej spotreby sa vytvára a odmena družstevníkov sa vypláca v peňažnej i naturálnej forme, pričom výplata peňažnej i naturálnej odmeny nespadá ani časovo do rovnakého obdobia. To zťažuje jednak jednotné hodnotové vyjadrenie odmeny družstevníkov a tiež vytvorenie jednoduchého systému odmeňovania a jednak porovnateľnosť odmeny medzi viacerými družstvami, keďže pomer medzi peňažnou a naturálnou zložkou odmeny môže byť rozdielny.

2. Spôsob evidencie práce družstevníkov

a) Funkciu miery práce družstevníkov plní doteraz pracovná jednotka, ktorá súhrnne vyjadruje množstvo vynaloženej práce i jej kvalitu (tj. splnené výkonové normy i zaradenie prác do ťažkostných tried). V dôsledku toho, že výkonové normy i zaradenie tých istých prác do ťažkostných tried môžu byť v jednotlivých JRD značne rozdielne, predstavuje pracovná jednotka len ťažko porovnateľné vyjadrenie práce medzi viacerými družstvami, prípadne aj medzi rôznymi výrobnými odvetviami v tom samom družstve. Tým sa zťažuje vyjadrovanie nákladov na prácu v jednotlivých chozrasčotných útvaroch, ich plánovanie, vyhodnocovanie a najmä porovnávanie so vzorovými normatívmi potreby práce.

b) Existencia pracovnej jednotky vážne zťažuje aj presadzovanie systému hospodárnosti; prekročenie plánovaného počtu pracovných jednotiek spôsobuje iba zníženie odmeny na jednu pracovnú jednotku v priemere celého družstva; ani správa družstva ani jednotliví družstevníci nie sú tu dosť účinne vedení k hospodárnemu vynakladaniu pracovných jednotiek, ale naopak. U mnohých družstevníkov vzniká snaha presadiť na svojom pracovnom úseku zmäkčovanie výkonových noriem, priaznivejšie zaradenie prác do ťažkostných tried, získať tým pre seba väčší počet pracovných jednotiek a takto si nahradiť prípadnú stratu, ktorá môže vzniknúť znížením odmeny na jednu pracovnú jednotku.

Donedávna existovali v JRD ešte ďalšie zvláštnosti a to najmä: účasť výrobných prostriedkov a pracovných síl STS na výrobnom procese v JRD a z toho

vyplývajúce ťažkosti s hodnotovým vyjadrovaním ekvivalentu nimi vykonanej práce, ďalej tiež nejestvovala evidencia odpisových kvôt vyjadrujúca rozsah a tempo opotrebovania základných výrobných prostriedkov a platila tiež taká účtovná evidencia, ktorá nepodchycovala celú sféru tvorby hrubej produkcie.

Postup pri zavádzaní vnútropodnikového chozrasčotu v JRD

Základnou úlohou vnútropodnikového chozrasčotu je — ako sme už uviedli — zabezpečovať v jednotlivých vnútropodnikových útvaroch plnenie globálne plánovaných výrobných a ekonomických ukazovateľov CVFP.

Východiskom pre zavedenie vnútropodnikového chozrasčotu je preto reálne postavený celoročný výrobnno-finančný plán družstva (CVFP) vo všetkých jeho zložkách (t. j. včítane plánu vlastných nákladov).

Pod reálnym CVFP rozumieme v prvom rade taký plán, ktorý určuje pre plánovaný rok také výrobné a ekonomické ukazovatele, ktoré berú do úvahy jednak už dosiahnutú úroveň hospodárenia príslušného družstva a jednak prihliadajú k výrobným podmienkam, ktoré sa v plánovanom období vytvoria investičnými, organizačnými alebo inými opatreniami. Je len prirodzené, že takýto plán vychádza vždy z perspektívnych úloh rozvoja družstevného hospodárstva. Reálny plán zabezpečuje ďalej zladenie hlavných výrobných odvetví v družstve, predovšetkým rastlinnej a živočíšnej výroby. To vyžaduje, aby bola v rovnováhe najmä bilancia krmív, bilancia hnojenia, a bilancia pracovných síl. Bez zladenia hlavných výrobných odvetví nemožno dosiahnuť intenzifikáciu výroby ani zvýšenie hospodárnosti výroby. Reálny plán — za tretie — plne využíva všetky miestne výrobné možnosti a zabezpečuje čo najväčšiu pravidelnosť v pracovnom zaťažení družstevníkov, vo výrobe a najmä v realizácii výroby a v peňažných príjmoch družstva. Takto postavený CVFP je dobrým základom hospodárenia, vytvára u družstevníkov presvedčenie o splniteľnosti plánu, prípadne o možnosti jeho prekonania a je aj dobrým podkladom pre vypracovanie účinného systému odmeňovania družstevníkov i pre rozvoj socialistickej súťaže. Starostlivému vypracovaniu CVFP treba preto v chozrasčotných podnikoch venovať prvoradú pozornosť a zapojiť do prípravných prác čo najväčší počet odborníkov i družstevníkov z jednotlivých výrobných úsekov.

Vnútropodnikový chozrasčot vyžaduje však nielen dobrý CVFP, ale aj sústavnú a pravidelnú kontrolu plnenia základných ukazovateľov CVFP. Je preto potrebné, aby sa v chozrasčotných JRD ako príloha CVFP rozpracovali krátkodobé etapy plnenia týchto ukazovateľov CVFP:

a) h r u b á , v ý r o b a u hlavných poľnohospodárskych výrobkov v jednotlivých mesiacoch (t. j. množstva mäsa, mlieka atď.), a to v naturálnych jednotkách i v plánovacích cenách, u tovarových výrobkov rozpracuje sa v rovnakom časovom členení aj plán tovarovej výroby;

b) p e ň a ž n é v ý d a j e a p r í j m y z rastlinnej, živočíšnej (prípadne i ostatnej) výroby v jednotlivých mesiacoch;

c) p o t r e b a ž i v e j p r á c e (t. j. pracovných jednotiek alebo výkonných noriem v peňažnom ocenení) v jednotlivých mesiacoch.

Takéto podrobné mesačné rozplánovanie hlavných ukazovateľov nepôsobí skoro žiadne ťažkosti v živočíšnej výrobe, kde výrobný proces prebieha viac menej plynule po celý rok. V rastlinnej výrobe, kde neprichádza do úvahy mesačná

kontrola plnenia plánu hrubej výroby, plánujeme najmä tieto etapy hlavných poľných prác:

- a) prvá etapa jarných prác (bránenie a valcovanie ozimín, predsejbová príprava pôdy pre jariny, sejba, hnojenie atď.);
- b) druhá etapa jarných prác (kultivačné práce, ochrana rastlín atď.);
- c) zberové práce (zber obilovín, krmovín a okopanín);
- d) jesenné práce (podmietka, hlboká orba, predsejbová príprava pôdy pre oziminy, hnojenie atď.).

U jednotlivých etáp hlavných prác plánujeme: termín ich vykonania, peňažné výdaje, potrebu živej práce i vlastných výrobných prostriedkov (t. j. vlastné stroje, náradie, poľahy). Plán hlavných etáp poľných prác upresňujeme vždy 2—3 týždne pred započatím príslušných prác.

Ak má vnútropodnikový chozrasčot účinne podporiť plnenie hlavného požiadavku podnikového chozrasčotu, t. j. dosahovanie rentability výroby, je ďalej účelné už pri zostavovaní CVFP prepočítať plánovaný čistý dôchodok a rentabilitu aspoň u hlavných tovarových výrobkov. Ide o čistý dôchodok použiteľný v družstve. Zistíme ho tak, že od hodnoty hrubej produkcie jednotlivých výrobkov, vypočítanej v bežných cenách, odpočítame vlastné náklady včítané podielu tzv. spoločenských výdajov družstva (dane, dávky, poplatky, úroky, poisťné). Výpočet tohoto čistého dôchodu je uľahčený tým, že od roku 1960 sa v CVFP plánujú aj vlastné náklady. Plánovaná rentabilita jednotlivých výrobkov informuje správu družstva o výnosnosti prípadne stratovosti výroby jednotlivých výrobkov, umožňuje skúmať, ktoré výrobky a prečo zdržujú celkový vzostup rentability podniku, prípadne dáva podnet k úprave štruktúry celej poľnohospodárskej výroby.

Rozpis CVFP na kratšie časové obdobie — to je však iba jeden smer, ktorým je potrebné CVFP upresňovať a rozpracovať, aby sme zabezpečili sústavnú kontrolu jeho plnenia. Ďalšou, ešte významnejšou a dôležitejšou zárukou spĺnenia globálnych ukazovateľov CVFP, je rozpis dielčích úloh na jednotlivé menšie vnútropodnikové útvary, tzv. chozrasčotné útvary. Rozpis globálnych ukazovateľov CVFP na jednotlivé chozrasčotné útvary je druhý, z hľadiska chozrasčotu ešte významnejší smer rozpisu ukazovateľov CVFP.

Chozrasčotný útvar je výrobnno-organizačný celok, v ktorom sa uplatňuje zásada výrobnno-technickej samostatnosti vnútropodnikových útvarov. Chozrasčotný útvar má natrvalo pridelený svoj výrobný úsek, má určený plán výrobných úloh vychádzajúci z CVFP družstva, má ďalej určený plán pracovných a materiálnych nákladov na jednotku výrobku (v naturálnych jednotkách i v peňažnom vyjadrení) a má tiež pridelené potrebné pracovné sily a výrobné prostriedky. Chozrasčotný útvar má teda všetky výrobnno-technické i organizačné predpoklady k plneniu plánovaných úloh a možno ho aj plne hmotne zainteresovať na splnení, prípadne prekročení plánovaných úloh. Rovnako mu možno určiť hmotnú zodpovednosť za prípadné nespĺnenie úloh.

Uvedené náležitosti chozrasčotného útvaru majú predovšetkým samostatné výrobné skupiny v rastlinnej, živočíšnej, prípadne inej výrobe tak, ako sú už v mnohých JRD dnes organizované. To značí, že chozrasčotnými útvarmi budú predovšetkým a v prevážnej väčšine prípadov jednotlivé výrobné skupiny. Nie každá výrobná skupina v rastlinnej alebo živočíšnej výrobe, ktorej existencia z hľadiska organizácie práce môže byť opodstatnená, musí však byť aj samostatným chozrasčotným útvarom. Ak je možné s ohľadom na druh výroby a výrobné podmienky plánovať výrobné úlohy i náklady na výrobu rovnakými ukazovateľmi dvom alebo aj viacerým výrobným skupinám (napr. dvom poľným výrobným skupinám, dvom skupinám ošetrovateľov kráv), možno ich spojiť do jedného choz-

rasčotného útvaru. To podstatne zjednodušuje vnútropodnikové plánovanie, evidenciu i kontrolu chozrasčotných ukazovateľov, čo má veľký význam najmä pre prvé obdobie zavádzania chozrasčotu. Postupne je však účelné vytvárať chozrasčotný útvar z každej samostatnej výrobnjej skupiny, hoci ide o skupiny s rovnakými výrobnými podmienkami. Zvyšujú sa tým podstatne možnosti rozvoja socialistickej súťaže medzi jednotlivými chozrasčotnými útvarmi. Pri diferencovaných výrobných podmienkach v rámci jednej výrobnjej skupiny možno dokonca podľa potreby vytvoriť aj dva chozrasčotné útvary (napr. v chove ošípaných sledovať každú skupinu krmičov zvlášť).

Plán výroby a plán nákladov, ktoré sa chozrasčotným útvarom určujú, predstavujú dve zložky jednotného komplexného plánu chozrasčotných ukazovateľov. Určeniu plánu výroby a plánu nákladov je potrebné venovať prvoradú pozornosť, keďže od toho závisí vo veľkej miere účinok a úspech vnútropodnikového chozrasčotu. Ukazovatele plánu výroby a plánu nákladov treba stanoviť tak, aby:

a) ich výška zodpovedala výrobným podmienkam a možnostiam chozrasčotného útvaru, t. j. aby plán výroby a plán nákladov bol diferencovaný u jednotlivých chozrasčotných útvarov s ohľadom na dané výrobné podmienky; správna diferencácia plánovaných úloh je vôbec jednou zo základných zásad plánovania pri vnútropodnikovom chozrasčote;

b) ukazovatele plánu výroby a plánu nákladov obracali pozornosť družstevníkov na najdôležitejšie problémy JRD vôbec a zvlášť na problémy vlastného úseku práce chozrasčotného útvaru;

c) vybrané ukazovatele boli jednoduché, družstevníkom zrozumiteľné a ľahko kontrolovateľné.

Plánovanie chozrasčotných ukazovateľov poskytuje rad variácií, ktoré možno uplatňovať rozdielne podľa miestnych podmienok. Rozhoduje najmä doterajšia prax a skúsenosti podniku pri plánovaní výroby, znalosť diferencovaných výrobných podmienok jednotlivých chozrasčotných útvarov, skúseností s plánovaním a využívaním vlastných nákladov na výrobu atď.

Výrobné úlohy sa plánujú chozrasčotným útvarom zásadne v naturálnom i peňažnom vyjadrení, t. j. plánuje sa jednak množstvo výrobkov v kg, kusoch apod. a jednak aj hodnota hrubej produkcie, ktorú majú v sledovanom období dosiahnuť. Hodnotu hrubej produkcie zistíme tak, že plánované množstvo výrobkov v naturálnom vyjadrení vynásobíme plánovanou cenou za jednotku výrobku (ocenenie používané v CVFP). Pritom treba vychádzať z toho, že používané ceny sú priemernými cenami, ktoré počítajú aj s priemernou kvalitou jednotlivých výrobkov. Pri plánovaní hodnoty hrubej produkcie doporučujeme v počiatočnom období pre zjednodušenie odhliadnuť od vedľajších výrobkov, ktoré vo výrobnom procese vznikajú a plánovať hodnotu hrubej produkcie iba u hlavných výrobkov. To napr. značí, že v chove kráv budeme chozrasčotnému útvaru ako chozrasčotného ukazovateľa v počiatočnom období plánovať len produkciu mlieka a nie aj produkciu teliat. Produkcia teliat sa bude prirodzene sledovať tiež, no nie ako chozrasčotný ukazovateľ. U tovarových výrobkov plánujeme mimo hodnoty hrubej produkcie aj hodnotu tovarovej produkcie, čím sa vyjadrí podiel, akým sa príslušný chozrasčotný útvar zúčastňuje na realizácii výrobkov družstva, hoci sám výrobky nerealizuje.

Plánovanie hodnoty hrubej produkcie v živočíšnej výrobe nepôsobí prakticky žiadne ťažkosti. Chozrasčotný útvar vyrába tu obvykle iba jeden až dva príbuzné alebo dokonca súbežne vznikajúce výrobky. Inak je to v rastlinnej výrobe. Tu môže chozrasčotný útvar vyrábať 10–15 výrobkov, z ktorých každý má rozdielny význam z hľadiska tovarovej výroby družstva, prípadne aj z hľadiska vnútro-

podnikového. Hodnotu hrubej produkcie, ktorú má dosiahnuť chozrasčotný útvar v rastlinnej výrobe, možno preto plánovať dvojakým spôsobom a to buďto:

a) na všetky výrobky spolu, t. j. určí sa hodnota hrubej produkcie všetkých výrobkov, ktoré vyrába chozrasčotný útvar spolu, čo sa vyjadrí aj jediným údajom (ukazovateľom),

b) vytvoria sa skupiny výrobkov a pre každú sa plán hodnoty hrubej produkcie určí oddelene. Tento spôsob sa použil napr. na JRD Vajkovce, okr. Košice, ktorý je výskumným pracoviskom Výskumného ústavu poľnohospodarskej ekonomiky ČSAPV. Plán hrubej výroby (a potom aj ostatné plány) sa tu naplánovali pre tri základné skupiny rastlinných výrobkov: obiloviny (pšenica, raž, jačmeň, ovos), okopaniny (zemiaky, cukrová repa, krmná repa, kukurica na zrno, mak, kapusta), krmoviny (ďatelina, červená lucerka, ozimné miešanky na zeleno a siláž, jarné miešanky na zeleno a siláž, kukurica na mliečnu zrelosť, kukurica na siláž, letné miešanky).

II. Plán výroby a nákladov

Chozrasčotný útvar: rastlinna výroba I.

Ukazovatele	Zemiaky			Cukrová repa			Krmná	
	P	S	%	P	S	%	P	S
výroba v q celkom	5 400	2 943	54,50	8 640	7 500	86,80	6 300	4 290
hodnota hrubej výroby v Kčs	209 600	114 232	54,50	164 160	142 500	86,80	119 700	81 510
náklady na priem. hnoj. v Kčs	8 004	7 450	93,00	6 720	5 700	84,82	4 178	3 600
náklady na osivá v Kčs	37 050	40 200	108,50	4 620	4 620	100,00	2 771	2 771
náklady na prácu v Kčs	39 900	41 250	103,40	43 988	42 170	95,88	37 506	36 420
náklady celkom v Kčs	84 954	88 900	104,6	55 328	52 490	94,87	44 455	42 791
na 1 Kčs nákladov na osv. hnoj. a prácu pridá HHP	2,46	1,28	52	2,96	2,71	91,55	2,69	1,90
náklady (osivá, hnoj. a prácu) na 1 q výrobku	15,73	30,20	192	6,40	6,99	109,22	7,05	9,97

Poznámka: Náklady na mechanizáciu nie sú plánované preto, že na JRD Vajkovce nemá tento chozrasčotný útvar priamo pridelené mechanizačné prostriedky.

Pri prvom postupe robí ťažkosti hodnotenie plnenia plánu, ktoré môže byť u jednotlivých výrobkov veľmi rozdielne. Pri druhom spôsobe môže dôjsť k tomu, že družstevníci budú preferovať tie skupiny výrobkov, kde je vyššia nádej na splnenie plánu hrubej výroby, kým ostatné výrobky zanedbajú.

U chozrasčotných útvarov, ktoré neposkytujú hotové výrobky, ale len služby alebo pracovné výkony, plánujeme nie hodnotu hrubej produkcie, ale objem prác, ktoré má chozrasčotný útvar v plánovanom období vykonať. Týka sa to najmä chozrasčotných útvarov mechanizačných, pokiaľ budú samostatne jestvovať (napr. mechanizačné skupiny, v ktorých sú sústredené ťažké stroje, prípadne údržbárska a opravárska činnosť vôbec). Tu plánujeme objem jednotlivých druhov prác v skutočných a potom aj v prepočítaných hektároch (hektár strednej orby), prípadne v Kčs (to sa týka údržbárskych a opravárskych prác).

Plánovanie nákladov na výrobu je novým prvkom v ekonomike družstiev. Kladie preto na družstevníkov ešte vyššie nároky než plán výroby.

Význam plánovania nákladov je predovšetkým v tom, že:

a) umožňuje družstvu porovnávať plánované náklady na výrobu stanovené na základe normatívoov potreby práce i materiálu so skutočnými nákladmi a tak posudzovať hospodárnosť výroby;

na okopaniny v roku 1960

Skupina plodín: okopaniny

repa		Kukurica na zrno			Kapusta			Spolu		
	%	P	S	%	P	S	%	P	S	%
68		700	750	107	1 500	1 599	106,6	—	—	—
68		80 500	86 250	107	60 000	63 960	106,6	633 960	488 452	77,05
86		3 850	2 900	75,30	815	500	61,0	23 567	20 150	85,50
100		1 725	1 725	100	135	170	125,0	46 301	49 486	106,88
97,10		27 888	29 150	104,53	7 560	8 140	107,67	156 842	157 130	100,18
96,26		33 463	33 775	100,93	8 510	8 810	103,53	226 710	226 766	100,02
70,63		2,41	2,55	105,81	7,05	7,26	102,98	2,79	2,15	77,0
141,42		47,80	45,03	94,21	5,66	5,51	97,35	—	—	—

b) napomáha správne mu proporcionálnemu rozdeľovaniu pracovných síl a hmotných prostriedkov družstva medzi jednotlivé výrobné odvetvia, keďže reálne ukazuje potreby jednotlivých výrobných odvetví;

c) umožňuje dopredu prepočítať očakávaný hrubý a čistý dôchodok u jednotlivých výrobov i za družstvo vcelku a tak reálne plánovať fond odmeny za prácu družstevníkov i rozsah ostatných fondov družstva.

Plán úplných vlastných nákladov zostavoval sa len v časti JRD prvýkrát pre rok 1960. Väčšina JRD preto zatiaľ nemá skúsenosti ani s plánovaním vlastných nákladov za družstvo celkom a tým menej s diferencovanými plánmi pre jednotlivé vnútropodnikové útvary. Domnievame sa však, že plánovanie úplných vlastných nákladov pre vnútropodnikové útvary není ani opodstatnené, i keď sa s takýmito návrhmi niekde stretávame. Úplné vlastné náklady obsahujú totiž niektoré priame náklady, ale hlavne rad nepriamych nákladov, na vývoj ktorých nemajú jednotlivé vnútropodnikové útvary rozhodujúci vplyv (náklady na správu družstva, amortizáciu celopodnikových zariadení, neproduktívne náklady a iné). Rozvrhovanie týchto položiek v pláne nákladov jednotlivých chozrasčotných útvarov je zložité, nezodpovedá požiadavke jednoduchosti a zrozumiteľnosti chozrasčotných ukazovateľov, ale naopak, komplikuje plánovanie i kontrolu plánu nákladov, môže neoprávnene poškodzovať alebo zvýhodňovať niektorý chozrasčotný útvar a je aj evidenčne veľmi náročné.

V chozrasčotných útvaroch je účelné podľa nášho názoru plánovať:

a) buď všetky priame pracovné a materiálne náklady a tiež časť celoodvetvových (prípadne celoskupinových) nepriamych nákladov, na ktoré má príslušný chozrasčotný útvar rozhodujúci vplyv;

b) buď len hlavné druhy priamych pracovných a materiálových nákladov, t. j. vynechávame celú oblasť nepriamych nákladov,

c) alebo len priame pracovné náklady, resp. len priame materiálové náklady.

Pri prvom, t. j. najnáročnejšom spôsobe plánovania sledujú sa náklady na živú prácu družstevníkov vo výrobe, ktoré vyjadríme buďto iba počtom PJ alebo počtom výkonových noriem v peňažnom ocenení (to platí jak pre rastlinnú, tak pre živočišnú výrobu), ďalej v rastlinnej výrobe náklady na osivá, priemyselné hnojivá a mechanizáciu (pokiaľ sú mechanizačné prostriedky priamo pridelené chozrasčotnému útvaru). Pod nákladmi na mechanizáciu rozumieme: náklady na prácu traktoristov, kombajnistov a ich pomocníkov, náklady na pohonné hmoty a mazadlá, náklady na opravy a technickú údržbu strojov. V živočišnej výrobe sledujeme (mimo už spomenutých nákladov na živú prácu) ešte náklady na vlastné a prikúpené krmivá. Z celoodvetvových nákladov plánujeme náklady na prácu vedúceho chozrasčotného útvaru, resp. vedúcich skupín alebo čiat (v prípade že do jedného chozrasčotného útvaru sú spojené viaceré výrobné skupiny a čaty), ďalej náklady na amortizáciu budov a strojov, ktoré slúžia výhradne alebo prevažne príslušnému chozrasčotnému útvaru.

Súčasnému počiatočnému obdobiu zavádzania vnútropodnikového chozrasčotu do JRD najviac zodpovedá — podľa nášho názoru — druhý navrhovaný postup, pri ktorom plánujeme len vyššie uvedené priame pracovné a materiálové náklady, t. j. úplne odhladáme od celoodvetvových (prípadne celoskupinových) nákladov. Ide tu iba o nákladové položky, na ktoré mimo chozrasčotného útvaru nikto nevyplýva a ktoré umožňujú celkom konkrétne uplatniť princíp materiálnej zainteresovanosti i zodpovednosti v každom chozrasčotnom útware.

Tretí navrhovaný postup sa opiera iba o jeden druh priamych nákladov, t. j. buďto o náklady na zhmotnenú prácu alebo o náklady na živú prácu. Tento spôsob je jednoduchý, no len do malej miery splňuje požiadavky chozrasčotného hospodárenia, keďže vynecháva v jednom prípade celú oblasť pracovných, v druhom prípade celú oblasť materiálových nákladov z vlastných zdrojov i z nákupu. Je preto vhodný iba ako prechodný postup v novozaložených alebo organizačne zatiaľ neupevnených družstvách.

Po stanovení plánu výroby i plánu nákladov pristúpime k určeniu výsledného komplexného chozrasčotného ukazovateľa. Postupujeme tak, že sumu plánovaných

nákladov — pričom je úplne jedno, ktorý spôsob plánovania nákladov sme zvolili — porovnávame s celkovou plánovanou hodnotou hrubej produkcie. Zistíme tak, aké množstvo produkcie (v peňažnom vyjadrení) má podľa plánu pripadnúť na jednotku plánovaných nákladov, t. j. aká bude efektívnosť nákladov. Opačným postupom zistíme aké náklady sa vynaložia na jednotku produkcie, čiže zistíme ukazovateľa hospodárnosti výroby.

Význam výsledného chozrasčotného ukazovateľa je v tom, že nám súhrne (jedným údajom) vyjadruje jednak plnenie plánu výroby a jednak hospodárnosť pri vynakladaní nákladov na výrobu. Čím viac sa prekročil plán hrubej produkcie pri dodržiavaní plánu nákladov alebo opačne, čím nižšie boli náklady pri splnení plánu hrubej produkcie, tým priaznivejší bude tento výsledný chozrasčotný ukazovateľ. Ak by sme hodnotili plnenie plánu chozrasčotného útvaru bez tohoto výsledného ukazovateľa, t. j. oddelene by sme hodnotili plnenie plánu výroby a plánu nákladov, mohli by sme sa dostať do značných ťažkostí pri vyjadrovaní skutočného (výsledného) plnenia plánu chozrasčotného útvaru, keďže stupeň splnenia plánu výroby by sa mohol značne odlišovať od stupňa plnenia plánu nákladov.

Prakticky vyzerá výpočet výsledného chozrasčotného ukazovateľa tak, že vyčíslujeme buďto „čistý dôchodok“, alebo „hrubý dôchodok“ (niekde ho nazývajú „čistá produkcia“):

a) v prvom prípade odpočítavame od plánovanej hodnoty hrubej produkcie všetky plánované pracovné a materiálne náklady a vyjadrujeme hodnotu hrubej produkcie, ktorá má pripadnúť na jednotku plánovaných nákladov.

Hodnota hrubej produkcie	1 000 000 Kčs
Plánované náklady na výrobu	800 000 Kčs
„Čistý dôchodok“	200 000 Kčs
Na 1 Kčs plánovaných nákladov na výrobu pripadá hodnota hrubej produkcie vo výške (1 000 000 : 800 000)	1,25 Kčs

V „čistom dôchodku“ môžu byť zahrnuté prirodzene aj niektoré priame, ale hlavne nepriame náklady, ak sme tieto nezahrnuli medzi položku „plánované náklady na výrobu“. To značí, že „čistý dôchodok“ sa bliži k skutočnému čistému dôchodku tým viac, čím väčší počet priamych i nepriamych nákladov sme plánovali v položke „priame náklady na výrobu“.

b) v druhom prípade odpočítavame od plánovanej hodnoty hrubej produkcie len plánované materiálové náklady a vyčíslujeme, aký podiel z takto vzniklého „hrubého dôchodku“ má pripadnúť na jednotku plánovaných pracovných nákladov.

Hodnota hrubej produkcie	1 000 000 Kčs
Plánované materiálové náklady na výrobu	400 000 Kčs
„Hrubý dôchodok“	600 000 Kčs
Plánovaný počet PJ	10 000
Na 1 PJ pripadne „Hrubý dôcho- dok“ vo výške (600 000 : 10 000)	60 Kčs

Ak už nepoužívame PJ, ale len výkonové normy, vyjadrujeme „hrubý dôchodok“ pripadajúci na 100 Kčs nákladov na prácu (výkonové normy v peňažnom ocenení).

Vykazovaný „hrubý dôchodok“ môže prirodzene tiež obsahovať aj niektoré priame alebo aj nepriame materiálové náklady ak sme ich neplánovali v položke „plánované materiálové náklady na výrobu“.

V podstate je rozdiel medzi obidvoma uvedenými ukazovateľmi iba v tom, že v prvom prípade počítame hodnotu hrubej produkcie, ktorá má pripadnúť na 1 Kčs všetkých plánovaných nákladov spolu, v druhom prípade vyčíslime v podstate len hodnotu, ktorá sa má vytvoriť na jednotku novovynaloženej živej práce. Na našich výskumných oporných bodoch sme používali v roku 1960 pokusne prvý navrhovaný spôsob. Skúsenosti z SSSR a Bulharska však ukazujú, že rovnako dobre možno použiť aj druhý postup.

Uvedené výpočty uvádzajú najtypickejšie príklady. Záverom k tomu sa žiada zdôrazniť, že hodnotu hrubej produkcie plánujeme vždy rovnako. Počet a druh nákladových položiek, ktoré plánujeme, môže však byť — ako sme už uviedli —

III. Mesačný plán výroby a nákladov na mlieko

Chozrasčotný útvar: dojnice

Mesiac: júl

Ukazovateľ	Plán	Skutočnosť	%
priemerný stav dojníc	147	146	99,30
priemerná denná dojivosť v lit.	7,6	7,45	98,02
výroba celkom v lit.	34 633	33 697	97,29
hodnota hrubej výroby v Kčs	62 339	60 655	97,29
potreba krmív v q: jarné miešanky	1 139	107,5	94,38
kukurica na zeleno	1 367	1 260	92,17
slama krmná	137	136	99,27
pšeničný šrot	45,57	45,25	99,31
potreba krmív v živinách:			
strav. bielk. v kg	3 371	3 185	94,48
ovsen. jedn. v kg	43 314	40 814	94,22
na 1 lit. mlieka pripadá:			
strav. bielk.	0,097	0,094	97,10
ovsen. jedn.	1,25	1,21	96,80
potreba: pracovných jednotiek	866	842,5	97,28
výkonových noriem	—	—	—
náklady na krmivá v Kčs	28 392	26 966	94,97
náklady na prácu v Kčs	12 124	11 795	97,28
náklady na krmivá a prácu spolu v Kčs	40 516	38 761	95,66
na 1 Kčs nákladov pripadá HRP	1,538	1,564	101,69
náklady na krmivá a prácu na 1 lit. mlieka	1,169	1,150	0,98
priznané prémie:			
za splnenie chozrasčotného ukazovateľa			Kčs
za prekročenie chozrasčotného ukazovateľa			Kčs

veľmi rozdielne. V každom prípade je potrebné porovnať plánovanú produkciu a plánované náklady a určiť množstvo produkcie, ktoré má pripadnúť na jednotku plánovaných nákladov.

Plán výroby i plán nákladov, a tým aj komplexného chozrasčotného ukazovateľa v každom chozrasčotnom útvere, nestačí ovšem stanoviť jednorazove a globálne pre celé plánovacie obdobie, t. j. prakticky raz na celý rok. Vychádzajúc z celoročných úloh chozrasčotného útvaru je potrebné rozpisovať tie ukazovatele, ktoré možno aj v kratších časových intervaloch: v živočíšnej výrobe plán výroby i plán nákladov mesačne, v rastlinnej výrobe náklady na hlavné etapy prác. Celkové náklady na výrobu rastlinných výrobkov sa totiž skládajú prakticky z nákladov na jednotlivé etapy prác. Je to nevyhnutné jednak preto, že celoročný objem výroby není proporcionálne rozložený v jednotlivých mesiacoch (napr. dojivosť kráv i nosivosť sliepok je rozdielna v jednotlivých mesiacoch), jednak preto, že výška nákladov na jednotku produkcie môže byť behom roka rozdielna (napr. náklady na 1 kg mäsa môžu byť značne rozdielne v dôsledku rozdielného kŕmenia v letných a zimných mesiacoch). Plánovanú produkciu pre ten ktorý mesiac stanovíme vždy 4—5 dní pred začiatkom mesiaca, a to s ohľadom na konkrétne výrobné predpoklady v príslušnom mesiaci. V súlade s plánovanou mesačnou výrobnou úlohou plánujeme potom aj náklady na výrobu. Porovnaním plánovanej hodnoty hrubej produkcie a plánovaných nákladov zistíme výsledný chozrasčotný ukazovateľ príslušného chozrasčotného útvaru v danom mesiaci. Vypracovaniu týchto krátkodobých operatívnych plánov je nutné venovať veľkú pozornosť. Jednak ide o to, že sa týmito krátkodobými plánmi účinne zabezpečuje splnenie celoročného plánu, a jednak o to, že sú dôležitým podkladom hmotnej zainteresovanosti chozrasčotných útvarov, najmä stanovenia prémie, ktoré sa vyplácajú zčasti už behom roka.

Rovnako ako plánovanie chozrasčotných ukazovateľov má prvoradý význam aj ich správne vyhodnocovanie. Pravidelné a spravodlivé vyhodnocovanie chozrasčotných ukazovateľov vedie k upevňovaniu režimu hospodárnosti v družstve, k starostlivému ekonomickému hodnoteniu každého agro- a zootechnického opatrenia a súčasne zvyšuje záujem družstevníkov o plánovanie a organizáciu výrobných procesov, keďže na ich úspešnom priebehu sú priamo hmotne zainteresovaní.

Chozrasčotné ukazovatele, t. j. plán výroby, plán nákladov a v konečnom dôsledku výsledný komplexný chozrasčotný ukazovateľ, vyhodnocujú sa obvykle takto:

- a) porovnáva sa plán a skutočnosť v bežnom mesiaci, roku, alebo etape; to je z hľadiska vnútropodnikového chozrasčotu najvýznamnejší ukazovateľ;
- b) porovnáva sa skutočnosť v bežnom i minulom období;
- c) porovnáva sa skutočnosť v danom chozrasčotnom útvere alebo družstve so skutočnosťou v popredných útvarov alebo družstvách.

Vyhodnocovanie chozrasčotných ukazovateľov v živočíšnej výrobe prebieha obvykle hladko. Tu možno pomerne ľahko zistiť, či chozrasčotný útvar mal potrebné predpoklady k splneniu plánu a tiež pomerne ľahko určiť, či a nakoľko je nesplnenie plánu spôsobené vinou pracovníkov v príslušnom chozrasčotnom útvere. Inak je tomu ovšem v rastlinnej výrobe.

Prírodné vplyvy, ktoré často rozhodujúcim spôsobom zasahujú do výrobných výsledkov v rastlinnej výrobe, spôsobujú, že chozrasčotný útvar mohol dosiahnuť jednak neúmerne priaznivé výsledky vzhľadom k vynaloženej práci alebo opačne, že mohol vynaložiť náklady bez toho, aby sa ich účinok vo výrobe primerane prejavil. Meranie vplyvu prírodných a ľudských činiteľov na dosiahnuté výsledky je zatiaľ prakticky nemožné. V každom prípade, najmä však pri veľmi priaznivých

alebo nepriaznivých výsledkoch je potrebné, aby správa družstva spolu s pracovným kolektívom chozrasčotného útvaru posúdila dosiahnuté výsledky a v spor-
ných prípadoch vymedzila podiel chozrasčotného útvaru na ich dosiahnutí. Treba
dbať, aby chozrasčotný útvar nebol poškodený a aby sa plne zachovala jeho mate-
riálna zainteresovanosť na plnení a prekračovaní plánovaných ukazovateľov. Pro-
blém skúmania prírodných vplyvov vystupuje zvlášť u tzv. vyhynutých osevom.
Ak k tomu došlo bez zavinenia chozrasčotného útvaru, treba pri hodnotení choz-
rasčotných ukazovateľov náklady na vyhynuté osevy pripočítať k skutočne dosiah-
nutej hodnote hrubej produkcie. Tým sa vynahradzuje neúčelné vynaloženie uve-
dených nákladov a zabráni sa poškodeniu pracovníkov chozrasčotného útvaru.

Obdobne treba postupovať aj v živočíšnej výrobe pri posudzovaní uhynutých
zvierat. Náklady na uhynuté zvieratá — pokiaľ nie sú vinní ošetrovatelia — sa
teda pripočítavajú k docielenej hodnote hrubej produkcie.

Z hľadiska rastlinnej výroby žiada sa upozorniť ešte na jeden problém, ktorý
sa ovšem môže čiastočne dotýkať aj iných výrobných odvetví.

Ide o to, že vyhodnocovanie výsledného chozrasčotného ukazovateľa v takých
chozrasčotných útvaroch, ktoré vyrábajú jeden hlavný výrobok a kde sa hodnota
hrubej produkcie, náklady na výrobu a tým aj výsledný chozrasčotný ukazovateľ
prakticky plánuje iba za jeden, nanajvýš dva výrobky, nenaráža na väčšie ťažko-
sti. To sa týka predovšetkým chozrasčotných útvarov v živočíšnej výrobe, prípadne
v pridruženej výrobe. Chozrasčotné útvary v rastlinnej výrobe vyrábajú však
obvykle viacej rôznych výrobkov (pšenicu, cukrovú repu, zemiaky atď.), niekedy
až 10—15 výrobkov, za ktoré je potom potrebné vyčíslieť jedného spoločného vý-
sledného chozrasčotného ukazovateľa. Môže sa stať, že plánovaná hodnota hrubej
produkcie u všetkých výrobkov spolu sa dosiahne, ba že sa do konca splní aj spo-
ločný výsledný chozrasčotný ukazovateľ, no napriek tomu nebude splnená výroba
u niektorých najdôležitejších výrobkov v príslušnom chozrasčotnom útware. Môžu
to byť napr. dôležité tovarové výrobky (napr. obiloviny) alebo aj výrobky zvlášť
dôležité pre rozšírenú reprodukciu výroby v samom JRD (napr. krmoviny).
Ak by sme hodnotili len plnenie výsledného chozrasčotného ukazovateľa za celú
výrobu, mohli by sme plnenie plánu chozrasčotného útvaru, hodnotiť vcelku priaz-
nivo, no JRD by pritom nespĺnilo plán výroby a realizácie a nedosiahlo by oča-
kávané príjmy. V prípadoch, keď chozrasčotný útvar nutne vyrába väčší počet
výrobkov, sa preto doporučuje mimo plnenia výsledného chozrasčotného ukazo-
vateľa zvlášť ešte hodnotiť plnenie plánu výroby u niektorých predom vybraných
výrobkov. To značí, že plán chozrasčotného útvaru bude splnený iba vtedy, ak
bude dosiahnutý výsledný chozrasčotný ukazovateľ a pritom sa splní aj plán vý-
roby u príslušných predom vybraných výrobkov.

Plánovanie a vyhodnocovanie chozrasčotných ukazovateľov kladie vysoké
nároky na presnú, spoľahlivú a dochvilnú prvotnú a účtovnú evidenciu. To ovšem
neznamená, že by bolo potrebné rozmnožovať družstevnú evidenciu o nové dokla-
dy. Skúsenosti z oporných bodov VÚZE a VÚPE ukazujú, že nový systém účtov-
nej evidencie a prvotná evidencia, zavedené od 1. januára 1958, sú v podstate
schopné zabezpečiť potrebné údaje. Predpokladom je, aby sa prvotná evidencia,
a to najmä záznamy o práci, o príjme a výdaji zásob, o zmenách v stavoch zvierat
a záznamy o výrobe, dôsledne členili podľa jednotlivých útvarov, t. j. viedli za
každý chozrasčotný útvar oddelene. Ide najmä o tieto doklady: doklad PE 14 —
Pracovný záznam, PE 11 — Vyúčtovanie odmeny ošetrovateľov v živočíšnej vý-
robe, PE 15 — Karta plodiny, PE 33 — Denník váženia, PE 34 — Denník
výmlatu, PE 35 a 36 — Príjemka a Výdajka, PE 37 — Výdajky na krmivo,
PE 22 — Záznam o vážení zvierat, PE 31 — Denník o nadojenom mlieku a nie-

ktoré ďalšie. Rovnako je potrebné, aby na účtoch v hlavnej knihe boli jednotlivé druhy nákladov evidované nielen globálne za celý podnik, ale na podúčtoch pre každý chozrasčotný útvar zvlášť. Jedine pre plánovanie a vyhodnocovanie skutočne dosiahnutých chozrasčotných ukazovateľov podľa mesiacov alebo iných časových etáp vyhotovujú sa pomocné výkazy.

Ak sa má správne zostaviť plán výroby i plán nákladov je nevyhnutné vychádzať z vedecky podložených a praxou overených technicko-hospodárskych noriem. Technicko-hospodárske normy určujú mieru spoločensky nutnej práce v naturálnych jednotkách i v peniazoch na jednotku výrobku alebo na jednu pracovnú operáciu. Výkonové normy určujú množstvo živej práce, kapacitné normy určujú správne zaťaženie a využitie strojov a hospodárskych budov, spotrebované normy určujú množstvo materiálových prostriedkov a energie, normy zásob stanovujú veľkosť zásob surovín, materiálov i hotových výrobkov potrebných pre nepretržitú a plynulú výrobu a realizáciu výrobkov podniku. Význam týchto noriem sa však neobmedzuje iba na správne plánovanie. Sú dôležité aj z hľadiska družstevníkov. Ak nie sú totiž používané normy v súlade s pokrokovými metódami práce a technickými postupmi, nemôže byť plán, ktorý je zostavený na základe takýchto noriem, objektívnym meradlom výkonov a zásluh chozrasčotného útvaru a môže kolektív pracovníkov chozrasčotného útvaru buď poškodzovať (ak sú normy neúmerne vysoké), ale naopak neprímerane zvyšovať (ak sú normy neúmerne nízke). Vypracovanie všetkých technicko-hospodárskych noriem predstavuje preto síce zložitú, no pre vnútropodnikový chozrasčot nevyhnutnú prácu. Žiaľ, až na výkonové normy a niektoré normy spotreby je sústava technicko-hospodárskych noriem pre JRD prakticky v začiatkoch. Aj výkonové normy majú však ešte najmä tieto nedostatky:

a) nezodpovedajú väčšinou ani dosiahnutej úrovni techniky ani miestnym výrobným podmienkam, keďže sa mechanicky preberajú vzorové normy;

b) sú veľké rozdiely vo výkonových normách aj v družstvách so zhruba rovnakými pracovnými podmienkami, v dôsledku čoho sa za rovnakú prácu priznáva rozdielny počet pracovných jednotiek; to vážne porušuje socialistickú zásadu: rovnaká odmena za rovnakú prácu;

c) nie sú znormované všetky normovateľné práce.

Tieto nedostatky je možno v podnikoch prechádzajúcich na vnútropodnikový chozrasčot zčasti odstrániť tým, že sa pri určovaní výkonových noriem budú viacej využívať normy na blízkych štátnych majetkoch. To by bol prvý krok k zvýšeniu úrovne normovania prác, i keď aj na štátnych majetkoch sú ešte nedostatky. Veľmi cennú novú pomocku pre normovanie prác vydá v týchto dňoch aj Ministerstvo poľnohospodárstva, lesného a vodného hospodárstva.

S postupom zlučovania a zväčšovania JRD, v ktorých budú viaceré komplexné výrobné strediská, vystúpi však do popredia nielen samotný problém výkonových noriem ako taký, ale zvlášť aj problém diferencovania výkonových noriem v rámci jedného družstva. Je preto naliehavé urýchlene vypracovať a doporučiť družstevnej praxi jednak vzorové výkonové normy podľa výrobných oblastí alebo ešte konkrétnejšieho a podrobnejšieho členenia, ktoré dobre vystihne mnohotvárne pracovné podmienky, a jednak jednoduchú metodu normovania prác, ktorá umožní, aby si družstevníci sami určovali výkonové normy a mohli pritom plne brať do úvahy miestne podmienky. To by znamenalo pre družstvá veľmi konkrétnu pomoc pri zlepšovaní organizácie práce a znižovaní nákladov na výrobu. Mimo toho by takto rozpracované výkonové normy mohli sa stať jedným z predpokladov pre postupné vyrovnávanie odmien v rôznych družstvách, vyrábajúcich v rovnakých výrobných podmienkach. Je tiež nevyhnutné, aby časom boli podľa vzoru

SSSR aj u nás ustanovení odborne školení normovači na každom ONV a vo väčších JRD.

Považujeme za plne oprávnený aj návrh novej tarifnej stupnice a zaradenia prác do ťažkostných tried, ktorý teraz doporučuje družstvám Ministerstvo poľnohospodárstva, lesného a vodného hospodárstva. V tomto návrhu sa už všetky práce zadeľujú do 6 tried (miesto doterajších 7) a pomer v ohodnotení práce v I. triede k VI. triede sa stanoví ako 1.: 2.

Zvlášť významným prvkom vnútropodnikového chozrasčotu je podnetný a účinný systém hmotnej zainteresovanosti družstevníkov, ktorý uvádza do súladu dosiahnutú výšku produkcie, jej kvalitu a hospodárnosť pri jej výrobe s výškou odmeny v jednotlivých chozrasčotných útvaroch. Pôsobenie vnútropodnikového chozrasčotu a zavedeného systému odmeňovania je obojstranné. Na jednej strane plnenie plánovaných chozrasčotných ukazovateľov by nebolo ničím podložené a nijak zabezpečené, ak by na plán chozrasčotných ukazovateľov nenaväzoval taký systém odmeňovania družstevníkov, ktorý umožňuje diferencovane odmeňovať rozdielnu pracovnú účasť, rozdielne zásluhy a rozdielne plnenie chozrasčotných ukazovateľov. Na druhej strane dôsledne uplatňovanie chozrasčotného spôsobu hospodárenia vytvára predpoklady pre plnenie a pokračovanie plánu výroby, zvyšovanie príjmov družstva a znižovanie nákladov na výrobu a tým aj pre plynulé vyplácanie stále vyšších dôchodkov družstevníkom.

Systém odmeňovania pri chozrasčote má:

a) dôsledne realizovať zásady ekonomického zákona rozdeľovania podľa práce;

b) upevňovať a prehĺbovať tie formy odmeňovania práce, ktoré tvoria podstatu socialistického systému odmeňovania, t. j. predovšetkým odmenu za jednotku výrobku (úkolovú odmenu);

c) mimo základnej odmeny má obsahovať systém prémie, ktorými sa odmení splnenie alebo prekročenie plánovaných chozrasčotných ukazovateľov.

Súčasný systém odmeňovania v JRD má — ako sme už uviedli — z hľadiska zásad chozrasčotu niekoľko závažných nedostatkov. Napriek tomu, že niektoré prvky vnútropodnikového chozrasčotu (ako napr. rozpis CVFP) možno uskutočniť aj pri jestvujúcom systéme odmeňovania, spája sa obvykle (a to v SSSR, Bulharsku i u nás) zavedenie vnútropodnikového chozrasčotu na JRD so zavedením pevnej peňažnej odmeny, ktorá predstavuje najprogresívnejšiu formu odmeny v súčasnom období. Ide — ako známo — o odmenu, ktorá je dopredu na jeden alebo viac rokov záväzne stanovená a mesačne v plnej výške v peniazoch vyplácaná. Základná pevná odmena je pritom spojená so širokým systémom prémie. Z hľadiska vnútropodnikového chozrasčotu má pevná peňažná odmena najmä tieto prednosti:

a) odmena na jednotku práce je vopred stanovená a garantovaná, neni neistá až do konca roku a neni ani závislá iba na hospodárskych výsledkoch a vytvorení fonde osobnej spotreby v bežnom roku. To umožňuje zabezpečovať pravidelnú a vysokú pracovnú účasť družstevníkov na všetkých prácach behom roka, pričom družstvo môže za pevnú a garantovanú odmenu žiadať aj svedomitú a kvalitnú prácu;

b) odmena jednotlivca je priamo závislá na množstve, kvalite a výsledkoch jeho práce (čím viac PJ alebo výkonových noriem odpracuje, tým viackrát dostane pevne stanovenú odmenu); pritom časové rozpätie medzi vykonanou prácou a odmenou sa čo najviac skraca; pri pevnej odmene sa teda obmedzuje, ba úplne vylučuje vplyv takých faktorov, ktoré zťažujú určiť odmenu jednotlivca v priamej závislosti na množstve, kvalite a výsledkoch jeho práce, upevňuje sa

tým dôvera družstevníkov v hospodársku stabilitu družstva a tiež v perspektívu vlastnej existencie v JRD;

c) pevná odmena presadzuje ďalej zvyšovanie hospodárnosti výroby, keďže vychádza z plánovaných peňažných príjmov a dovoľuje len plánované peňažné výdaje i vynakladanie len plánovaného množstva práce; správa družstva musí starostlivo sledovať splnenie plánu výroby, plánu realizácie a plánu príjmov a tak isto aj svedomite strážiť výdaje družstva, ak sa nechce dostať do ťažkosti pri pravidelnom vyplácaní pevnej odmeny; stanovenú odmenu nemožno totiž už behom roka ani meniť, ani — pokiaľ bola už vyplatená — od družstevníkov späť požadovať;

d) pevná peňažná odmena znižuje význam osobného doplnkového hospodárstva družstevníkov, najmä rozvíjania tovarovej výroby na záhumienkach tým, že dostatok peňažných prostriedkov pre potreby počas roka môžu si už obstaráť pravidelnou prácou v družstve;

e) základná odmena je tu — ako bolo spomenuté — nevyhnutne spojená so širokým systémom priebežných (jednorázových) i výsledkových prémie, čo umožňuje diferencovať konečnú odmenu jednotlivých pracovníkov v závislosti od výsledkov ich práce.

Pevná peňažná odmena takto úspešne uskutočňuje požiadavky chozrasčotného systému odmeňovania, vnáša jasno do vzťahov družstevníka k družstvu, upevňuje tieto vzťahy, obracia pozornosť všetkých družstevníkov vo zvýšenej miere na výrobné a ekonomické problémy družstva a tým prospieva rozvoju celého družstevného hospodárstva.

Zásadne je možné pevnú peňažnú odmenu uplatňovať vo dvoch formách: s použitím pracovnej jednotky alebo bez nej.

Pracovná jednotka vznikla — ako známo — na počiatočnom stupni rozvoja družstevnej ekonomiky, v období, keď peňažné príjmy družstiev boli nízke, keď v odmenách družstevníkov značne prevládali naturálie, keď hospodárske výsledky družstiev boli z roka na rok ešte značne premenlivé a keď aj skúsenosti s plánovaním výroby a potreby práce boli celkom nedostatočné. Vtedy plnila pracovná jednotka úspešne funkciu nástroja evidencie pracovnej účasti družstevníkov na spoločných prácach i funkciu nástroja rozdeľovania vytvoreného fondu osobnej spotreby, pomáhať odstraňovať rovnosť v odmeňovaní družstevníkov a zvyšovala do určitej miery ich hmotnú zainteresovanosť na výsledkoch vlastnej práce. S postupným ekonomicko organizačným upevňovaním družstiev, s rozvojom ich tržnej výroby a stále väčším a pravidelnejším prílivom peňažných prostriedkov do družstiev, tou mierou ako je možno reálne plánovať hospodárske výsledky družstva a plánovať aj technicky zdôvodnené množstvo práce na plánovanú produkciu, stráca pracovná jednotka ako miera práce i miera rozdeľovania dôchodkov na význam. Ukazuje sa možnosť merať prácu priamo v jednotkách času alebo v množstve výrobkov a stanoviť pevnú odmenu priamo na takúto jednotku práce.

Pracovná jednotka predstavuje tiež mimo toho málo konkrétne a len ťažko porovnateľné množstvo a kvalitu práce medzi družstvami, prípadne i medzi rôznymi výrobnými odvetviami v tom samom družstve. Sťažuje sa teda výpočet a vyhodnocovanie vlastných nákladov, ktoré sa nevyhnutne musia v chozrasčotných podnikoch sledovať.

Perspektívnou formou pevnej peňažnej odmeny je preto odmena bez pracovnej jednotky. Ak sú na to podmienky, bolo by účelné, keby všetky JRD, ktoré prejdú na chozrasčot, zaviedli hneď aj pevnú peňažnú odmenu bez PJ.

Systém chozrasčotného odmeňovania predpokladá — ako sme už uviedli — dvojaké odmeny:

a) základnú odmenu (napr. za 100 lit. mlieka, 100 kg mäsa atd.),

b) prémie.

Základnou odmenou vystihujeme predovšetkým množstvo vykonanej práce. Kvalitu práce a hospodárnosť výroby odmeňujeme zvlášť prémiami. Obvykle zavádzame tieto prémie:

a) jednorázové prémie za zvlášť namáhavé, zodpovedné alebo naliehavé práce,

b) prémie za splnenie plánovaných chozrasčotných ukazovateľov,

c) prémie za prekročenie plánovaných chozrasčotných ukazovateľov.

Jednorázove prémie sa vyplácajú v celej výške po ukončení príslušných prác. Patria sem napr. prémie za včasné vyjednotenie cukrovej repy, včasnú sebu strniskových miešaniek alebo zber krmovín atd. Ostatné prémie, t. j. prémie za splnenie alebo prekročenie chozrasčotných ukazovateľov, sa vyplácajú zálohove behom roka a zbytok až po zistení celkových výsledkov na konci roka. To značí, že pri splnení alebo prekročení plánovaných chozrasčotných ukazovateľov v určitom mesiaci nedostane príslušný chozrasčotný útvar celú prémie, ktorá by mu prislúchala, ale napr. len 70–80 %, keďže je neisté, aké bude plnenie chozrasčotných ukazovateľov v budúcich mesiacoch, prípadne za celý rok. Prémie za splnenie chozrasčotných ukazovateľov sú na mieste najmä v počiatočnom období zavedenia vnútropodnikového chozrasčotu, kedy ide väčšinou o to, aby sa urobil poriadok v organizácii výroby a práce a zabezpečovalo sa aspoň 100 % plnenia plánu.

Výška jednotlivých druhov prémie a spôsob ich vyplácania sa zhrňuje v tzv. „Prémiovom poriadku“, ktorý schvaľuje členská schôdza družstva. Na členských schôdzach sa potom schvaľuje aj každá výplata prémie akéhokoľvek druhu, t. j. aj v tom prípade, keď už bola predsedom alebo iným zodpovedným pracovníkom podľa platného chozrasčotného poriadku príslušného chozrasčotnému útvaru priznaná.

Treba uviesť, že dôsledné uplatňovanie prémie je vôbec možné až po zavedení vnútropodnikového chozrasčotu, ktorý stanoví konkrétne ukazovatele jednotlivým vnútropodnikovým útvarom. V podnikoch, kde sa globálne úlohy CVFP ďalej na menšie vnútropodnikové útvary nerozvrhujú, chýba konkrétny podklad pre hodnotenie podielu jednotlivých pracovných kolektívov na plnení celodružstevných úloh, ako východisko pre ich prémiovanie. To je jedna z príčin, pre ktorú sa dosiaľ prémie v družstvách (najmä za splnenie a prekročenie plánu výroby a znižovanie nákladov) len málo uplatňovali.

Pre vnútropodnikový chozrasčot je zvlášť dôležitá forma odmeňovania vedúcich pracovníkov družstva. Doteraz sa títo odmeňovali obvykle iba úmerne k rozsahu hospodárstva, stavom matečného stáda a dobe vykonávania funkcie. Na hospodárske výsledky družstva ich základná odmena obvykle viazaná nebola. To nevyhovuje potrebám vnútropodnikového chozrasčotu, kde základným cieľom je dosiahnuť plánovanú hodnotu hrubej produkcie pri plánovaných nákladoch. Popredné družstvá v SSSR alebo v Bulharsku určujú preto pri zavádzaní vnútropodnikového chozrasčotu celú základnú odmenu vedúcim funkcionárom alebo aspoň jej časť určitým počtom PJ (pokiaľ sa PJ používajú) alebo pevnou peňažnou čiastkou s ohľadom na výšku plánovanej hodnoty hrubej produkcie družstva. Úmerne k skutočne dosiahnutej hodnote hrubej produkcie mení sa potom aj výška ich odmeny. Tak napr. plánovaná hodnota hrubej produkcie v družstve je 4 000 000 Kčs a pri jej dosiahnutí započíta sa predsedovi 500 pracovných jednotiek; to značí, že na 1000 Kčs hodnoty hrubej produkcie pripadá 0,125 pracovných jednotiek (500 : 4000). Ak sa dosiahne hodnota hrubej produkcie 5 000 000 Kčs, dostane predseda $5000 \times 0,125 = 625$ pracovných jednotiek.

V uvedenom príklade sa porovnávala celá hodnota hrubej produkcie družstva s celou plánovanou odmenou a tak sa určilo, aká odmena pripadá na 1000 Kčs hodnoty hrubej produkcie. V niektorých kolchozoch považujú za ešte správnejšie určiť odmenu zvlášť podľa plnenia plánu hodnoty hrubej výroby u jednotlivých (alebo aspoň najhlavnejších) výrobkov.

Ostatní vedúci pracovníci a špecialisti družstva dostanú odmenu úmerne k odmene predsedu. Zvláštnym prídavkom možno im oceniť dĺžku obdobia vykonávania príslušnej funkcie.

Predseda i ostatní funkcionári dostanú prirodzene aj prémie. Určité percento základnej odmeny dostanú vedúci funkcionári vo forme prémie v prípade, že sa prekročí plán hrubej produkcie pri nezmenených nákladoch alebo sa dodrží plán hrubej produkcie pri znížených nákladoch.

Riešiť je treba aj odmeňovanie v tzv. nechozrasčotných útvaroch.

V niektorých prípadoch vyskytnú sa totiž v družstve vedľa chozrasčotných útvarov aj výrobnno-organizačné jednotky, ktoré nemajú predpoklady pre chozrasčotné hospodárenie (napr. v pomocnej alebo pridruženej výrobe). Pokiaľ sa v týchto družstvách vypláca odmena na základe pracovných jednotiek, vzniká otázka, v akej výške majú byť ohodnotené pracovné jednotky odpracované v týchto tzv. nechozrasčotných útvaroch. Celková odmena, pripadajúca v priemere na jednu pracovnú jednotku (t. j. základná odmena i prémie) v jednotlivých chozrasčotných útvaroch, bude totiž rozdielna podľa toho, ako ktorý chozrasčotný útvar splnil svojich plánovaných chozrasčotných ukazovateľov a dostane mimo základnej odmeny ešte prémie, druhý nesplní plánované ukazovatele a nedostane prémie. Považujem za opodstatnené, aby sa v tomto prípade nechozrasčotným útvarom vyplácala výška odmeny, ktorá pripadá na jednu pracovnú jednotku v priemere všetkých chozrasčotných útvarov.

Záverom k otázke odmeňovania pri chozrasčote treba zdôrazniť, že pre mobilizáciu a zainteresovanie družstevníkov na plnej pracovnej účasti v družstve a plnení plánu výroby neni dôležitá len výška a spôsob vyplácania základnej odmeny a prémie, ale tiež tzv. spoločenská spotreba. Zriaďovanie sociálnych a kultúrnych zariadení, vyplácanie prídavkov na deti, podpôr pri úmrtí člena rodiny, usporiadanie družstevných svadieb atď., to všetko podnecuje družstevníkov k práci v družstve, upevňuje v nich dôveru k družstvu a má preto prvoradý význam pre plnenie CVFP družstva. Je preto žiadúce, aby chozrasčotné JRD sústavne rozvíjali aj spoločenskú spotrebu a pri rozdeľovaní dôchodkov družstva odkladali na tento účel primerané prostriedky.

Aby sa zabezpečilo splnenie plánovaných chozrasčotných ukazovateľov, vypracovávajú si jednotlivé chozrasčotné útvary plán technicko-organizačných opatrení, ktorý je súčasťou plánu chozrasčotných úloh príslušného chozrasčotného útvaru. Ide o opatrenia, smerujúce buďto k splneniu plánovaných chozrasčotných ukazovateľov alebo k ich prekročeniu.

V prvom období chozrasčotného hospodárenia majú prvoradý význam opatrenia na splnenie plánovaných ukazovateľov, keďže je to obvykle obdobie vnútro podnikovej konsolidácie a nástupu k pravidelnému plneniu plánu. Postupne sa však uvádzajú do života opatrenia na prekračovanie plánu. Tu sa vyžadujú už opatrenia, ktoré podstatne menia doteraz bežný spôsob práce v družstve a pomáhajú plne využívať výrobné, organizačné a ekonomické rezervy v družstvách (nová technika, technológia, nová organizácia práce, spravodlivejšie odmeňovanie apod.).

Úspešné uplatnenie chozrasčotu vyžaduje napokon pripraviť a uviesť do života plán sústavnej politicko-výchovnej práce medzi družstevníkmi. Chozrasčotné

hospodárenie vo svojom súhrne ovplyvňuje nielen ekonomiku družstiev, ale je schopné pretvárať aj myslenie družstevníkov. Robí z nich skutočných hospodárov zodpovedných za výsledky na svojom pracovisku, vedie ich k plneniu a prekročeniu plánovaných úloh pri najmenšom vynakladaní živej a mŕtvej práce, cestou zvyšovania vlastnej odbornej kvalifikácie, zlepšovaním organizácie výroby a práce, sústavnou kontrolou hospodárenia atď., učí ich chápať súvislosť medzi úlohami celého národného hospodárstva a jednotlivých družstiev. Je ovšem potrebné dôkladne oboznámiť družstevníkov na členských schôdzach s významom hospodárenia podľa chozrasčotu s predpokladmi, ktoré treba vytvoriť, aby sa plánované chozrasčotné ukazovatele splnili, prípadne prekročili, v priebehu roka na výrobných poradách v rámci chozrasčotných útvarov pravidelne hodnotiť plnenie chozrasčotných ukazateľov a najmä aj výrazne morálne povzbudzovať najlepších pracovníkov. Ciele chozrasčotu budú dosiahnuté iba vtedy, ak družstevníci plne pochopia význam hospodárenia podľa chozrasčotu a budú aktívne pomáhať pri jeho uplatňovaní.

Pochopenie významu chozrasčotu vytvorí zvlášť výhodné podmienky aj pre socialistickú súťaž. Konkrétne určený a na krátke časové etapy rozpracovaný plán výroby a plán nákladov spolu s pochopením zmyslu a cieľov chozrasčotu umožňujú presne vymedziť cieľ súťaže, stanoviť konkrétne kritéria jej hodnotenia a pravidelne sledovať dielčie i celkové výsledky. Vnútropodnikový chozrasčot stavia socialistickú súťaž v JRD na pevnú konkrétnu základňu a umožňuje preto jej široký rozvoj.

Z á v e r

Vnútropodnikový chozrasčot znamená významný zásah do riadenia, plánovania a organizovania družstevného hospodárstva. Jeho hlavné prednosti možno stručne zhrnúť takto:

1. V procese plánovania a organizácie plnenia jednotlivých chozrasčotných ukazovateľov rozanalyzuje sa celá výrobná a hospodárska činnosť družstva, určujú sa konkrétne dielčie úlohy i zodpovednosť za ne jednotlivým vnútropodnikovým útvarom s ohľadom na ich konkrétne výrobné podmienky. To podporuje reálnosť celodružstevného plánu, konkretizuje zodpovednosť zaň, zlepšuje predpoklady jeho splnenia a vytvára základňu pre masový rozvoj socialistickej súťaže v družstve.

2. Tým, že vnútropodnikový chozrasčot dáva do vzájomnej súvislosti výrobné výsledky a náklady na výrobu, vedie k dôslednému hodnoteniu každého agrotechnického a zooveterinárskeho opatrenia aj z hľadiska jeho ekonomickej účinnosti, vzbudzuje záujem o správnu organizáciu výroby, nové progresívne formy práce, mechanizáciu a technológiu výroby, ktorá pomáha zvyšovať produktivitu práce a znižovať vlastné náklady. Vnútropodnikový chozrasčot upevňuje tým celkový režim hospodárnosti v JRD.

3. Zavedenie systému odmien viazaných na splnenie plánovaných chozrasčotných ukazovateľov a systém prémiei za ich prekročenie umožňuje odmeňovať každého družstevníka dôsledne podľa množstva, kvality a výsledkov práce. Odmena na jednotku vynaloženej práce môže byť preto v konečnom dôsledku veľmi rozdielna u jednotlivých družstevníkov. Dôsledná diferenciácia odmien upevňuje

u družstevníkov dôveru v spravodlivosť socialistických zásad odmeňovania, pomáha riešiť problém pracovných síl a upevňuje celkové vzťahy družstevníkov k spoločnému družstevnému hospodárstvu.

4. Vnútropodnikový chozrasčot zvyšuje hmotný záujem i kolektívnu zodpovednosť družstevníkov za výsledky svojho chozrasčotného útvaru, vytvára tesnejšie ekonomické vzťahy medzi družstvami a družstevníkmi, pričom spolu s pevnou peňažnou odmenou znižuje postupne význam doplňkového osobného hospodárstva družstevníkov, keďže im umožňuje dosahovať zvýšené dôchodky už behom roka. Pri zavádzaní vnútropodnikového chozrasčotu a pevnej peňažnej odmeny uľahčuje sa tiež odpredaj naturálií družstevníkom v súlade s ich potrebami, čo pomáha zvyšovať tržné fondy JRD.

5. Vnútropodnikový chozrasčot dôrazne tlačí na pravidelné hodnotenie všetkých ukazovateľov CVFP i plánov jednotlivých chozrasčotných útvarov. To zvyšuje aktivitu a zodpovednosť správy družstva, vedie ju k pravidelnému sledovaniu ekonomických procesov prebiehajúcich v družstve, zvyšuje úroveň riadenia a — čo je zvlášť dôležité — zapája do aktívnej účasti na riadení a kontrole hospodárskej činnosti družstva celý kolektív družstevníkov. Každý je konkrétnou dielčou úlohou zapojený na celodružstevný plán a má preto priamy hmotný záujem na reálnom plánovaní výroby i nákladov na výrobu, na dobrej organizácii výroby i práce i na spravodlivom hodnotení výsledkov plnenia plánu.

6. Neoddeliteľnou súčasťou ekonomických podnetov pri vnútropodnikovom chozrasčote je morálne povzbudenie a politická výchova. Sústavné vysvetľovanie funkčnej závislosti výsledkov práce každého chozrasčotného útvaru s celkovými hospodárskymi výsledkami družstva, spájanie osobných a spoločenských záujmov každého družstevníka, vydvihovanie najlepších pracovníkov a zverejňovanie ich pracovných výsledkov pôsobia spolu so socialistickou súťažou ako účinný nástroj socialistickej výchovy družstevníkov.

Je prirodzené, že v družstevnej praxi sa vnútropodnikový chozrasčot nebude všade uplatňovať hneď a v rovnako ucelenej forme, ale len postupne a pritom rôznymi formami. Niekde ho zavedú v plnom rozsahu podľa zásad, ktoré boli tu vyložené, inde zavedú z počiatku len niektoré jeho prvky, niekde ho zavedú v celom družstevnom hospodárstve, inde len v niektorom výrobnom odvetví. Aj plánovanie výroby a najmä výber ukazovateľov plánu nákladov bude rozdielny podľa konkrétnych možností a skúseností jednotlivých JRD. To ovšem nemožno považovať za chybu. Práve naopak. Čím bohatšie a mnohostrannejšie budú ďalšie skúsenosti výskumu i družstevnej praxe, tým dokonalejšie formy organizácie vnútropodnikového chozrasčotu bude možné družstvám doporučovať. Niet pochybnosti o tom, že široké uplatňovanie vnútropodnikového chozrasčotu v ďalších rokoch môže spolu s materiálno-technickými a ekonomickými opatreniami štátu prispieť k tomu, aby poľnohospodárska výroba už v tretej päťročnici prestala byť slabým miestom v národnom hospodárstve a stala sa jeho vysoko produktívnym a rentabilným výrobným odvetvím.

Хозрасчет в ЕСХК

Хозрасчет — метод планового управления социалистическими предприятиями, обусловленный экономическими законами социализма, которые влияют на их деятельность. Целью хозрасчета является обеспечение выполнения производственных заданий предприятия при минимальной затрате труда таким образом, чтобы расходы предприятия покрывались из собственных доходов и чтобы была обеспечена рентабельность производства. Хозрасчет отражает требования экономических

законов социализма предприятия в целом и обуславливает взаимоотношения между предприятием и государством или другими предприятиями. Внутрихозяйственный расчет обеспечивает выполнение целей хозрасчета во внутрихозяйственных производственно-организационных единицах.

Характеристика хозяйственной деятельности ЕСХК как и взаимоотношений между ЕСХК и государством или другими социалистическими предприятиями доказывает, что и ЕСХК в настоящее время являются типичными хозрасчетными предприятиями, поскольку основы их хозяйственной деятельности находятся в полном соответствии с объективными требованиями социалистического производства. Хозрасчет в ЕСХК, однако, до сих пор не базируется на внутрихозяйственном расчете. Поэтому часто не достигаются цели хозрасчета, не выполняется план производства, не соблюдается экономичность производства, возникают диспропорции между основными производственными отраслями, рентабельность производства низка и создание собственных источников расширенного воспроизводства отстает.

Организация внутрихозяйственного расчета в ЕСХК опирается на общие основы хозрасчетного ведения хозяйства, причем учитывается, что на экономику ЕСХК оказывают влияние, с одной стороны, особенности сельскохозяйственного производства, с другой стороны, особенности, вытекающие из групповой формы собственности.

Исходным пунктом внедрения хозрасчета в ЕСХК является реально составленный годовой производственно-финансовый план кооператива по всем его элементам затрат (т. е. включая план себестоимости). Основные показатели производственно-финансового плана: валовое и товарное производство основных сельскохозяйственных продуктов, денежные доходы и расходы и затрата живого труда распределяются на короткие этапы выполнения (лучше всего по месяцам). Это облегчает контроль их выполнения. У основных товарных продуктов одновременно вычисляется планируемый чистый доход и рентабельность.

Общие показатели производственно-финансового плана распределяются затем по отдельным хозрасчетным единицам. В соответствии с их различными производственными условиями им даются дифференцированные производственные задания и лимит расходов и за ними закрепляются необходимые рабочая сила и средства производства. План производства составляется в натуральном и стоимостном выражениях. План расходов обычно учитывает только самые важные прямые расходы и составляется с помощью нормативов или местного опыта. Для обеспечения обоих планов разрабатываются технико-организационные мероприятия. Сравнение плана расходов показывает, какое количество продуктов приходится на единицу производственных затрат. Это комплексный хозрасчетный показатель, который регулярно изучается вместе с частичными показателями. Для обеспечения контроля и оценки хозрасчетных показателей служит точный, приспособленный целям хозрасчета учет.

В выполнении плановых хозрасчетных показателей члены кооператива материально заинтересованы системой основной оплаты труда и премий. Эту задачу частично решает уже теперь применяемый способ твердой денежной оплаты труда, но полностью ее решит внедрение сдельной оплаты труда в растениеводство и животноводство. Особенно важным является введение оплаты труда согласно хозяйственным результатам кооператива у руководящих работников, от руководящей и организаторской деятельности которых в большой мере зависит выполнение хозрасчетных показателей. Система материальных стимулов дополняется системой политико-воспитательных мероприятий и морального поощрения. Особо благоприятные условия создает внутрихозяйственный расчет для социалистического соревнования.

Внутрихозяйственный расчет глубоко анализирует всю производственную и хозяйственную деятельность кооператива, конкретизирует ответственность за ее выполнение и благодаря материальным и моральным поощрениям улучшает предпосылки для выполнения и перевыполнения производственно-финансового плана. Он укрепляет режим экономичности в кооперативах, повышает требовательность к деятельности правления кооператива и эффективно включает в активное участие в деле управления и контроля хозяйственной деятельности кооператива весь коллектив членов кооператива. Вместе с материально-техническими и экономическими мероприятиями правления внутрихозяйственный расчет создает тем самым предпосылки для быстрого и существенного переворота в сельскохозяйственном производстве.

Die wirtschaftliche Rechnungsführung in den LEG

Die wirtschaftliche Rechnungsführung ist eine Methode der planmäßigen Leitung der sozialistischen Betriebe, die durch die ökonomischen Gesetze des Sozialismus bedingt wird, welche auf die Tätigkeit dieser Betriebe einwirken. Das Ziel der wirtschaftlichen Rechnungsführung besteht darin, die Erfüllung der Produktionsaufgaben des Betriebes unter geringstem Arbeitsaufwand so sicherzustellen, daß die Kosten des Betriebes aus eigenem Einnahmen gedeckt werden und die Rentabilität der Produktion gewährleistet ist. Die betriebliche wirtschaftliche Rechnungsführung erfaßt die Anforderungen der ökonomischen Gesetze des Sozialismus im Betrieb als Ganzes betrachtet und löst die Beziehungen zwischen dem Betrieb und dem Staat, allenfalls den anderen Betrieben. Die innerbetriebliche wirtschaftliche Rechnungsführung sichert die Verwirklichung der Ziele der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den innerbetrieblichen produktions-organisatorischen Einheiten.

Eine Charakteristik der wirtschaftlichen Tätigkeit der LEG, sowie der Beziehungen der LEG zum Staat und zu anderen sozialistischen Betrieben weist darauf hin, daß auch die LEG im gegenwärtigen Zeitabschnitt typische wirtschaftliche Rechnungsführungs-Betriebe sind, da die Grundsätze ihrer wirtschaftlichen Tätigkeit mit den objektiven Anforderungen der sozialistischen Produktion in vollem Einklang sind. Die betriebliche wirtschaftliche Rechnungsführung in den LEG kann sich bisher noch nicht auf die innerbetriebliche wirtschaftliche Rechnungsführung stützen. Es wird hier daher oft nicht die gesamtbetriebliche wirtschaftliche Rechnungsführung erzielt, der Produktionsplan wird nicht erfüllt, die Wirtschaftlichkeit der Produktion nicht verfolgt, es treten Disproportionen zwischen den Hauptproduktionszweigen ein, die Rentabilität der Produktion ist gering und die Bildung eigener Quellen zur erweiterten Reproduktion ist unzureichend.

Die Organisation der innerbetrieblichen wirtschaftlichen Rechnungsführung stützt sich in den LEG auf die allgemein gültigen Grundsätze der auf der wirtschaftlichen Rechnungsführung beruhenden Wirtschaftsführung, wobei berücksichtigt wird, daß die Ökonomik der LEG einerseits von den Besonderheiten der landwirtschaftlichen Produktion und andererseits von den aus der Gruppeneigentumsform hervorgehenden Besonderheiten beeinflusst wird.

Den Ausgangspunkt zur Einführung der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den LEG bildet ein in allen seinen Komponenten (d. h. einschließlich des Selbstkostenplanes) real aufgestellter Jahresproduktions- und Finanzplan. Die Hauptkennziffern des JPuFP — die Brutto- und Warenproduktion an den landwirtschaftlichen Hauptprodukten, die geldlichen Einnahmen und Ausgaben und die aufgewandte lebendige Arbeit — werden auf kleine (am besten monatliche) Etappen der Erfüllung aufgeschlüsselt. Dies erleichtert die Kontrolle ihrer Erfüllung. Bei den wichtigsten Marktprodukten wird gleichzeitig auch das geplante Reineinkommen und die Rentabilität errechnet.

Die globalen Kennziffern des JPuFP teilen wir sodann auf die einzelnen Einheiten der wirtschaftlichen Rechnungsführung auf. Im Einklang mit ihren unterschiedlichen Produktionsbedingungen werden ihnen differenzierte Produktionsaufgaben und ein Kostenlimit vorgegeben, und die erforderlichen Arbeitskräfte und Produktionsmittel zugewiesen. Der Produktionsplan wird in Natural- und Geldform aufgestellt. Der Kostenplan rechnet gewöhnlich nur mit den wichtigsten direkten Kosten und wird mit Hilfe von Normativen, allenfalls auf Grund der örtlichen Erfahrungen aufgestellt. Zur Sicherstellung beider Pläne werden technisch-organisatorische Maßnahmen erarbeitet. Ein Vergleich des Kostenplanes zeigt, welche Produktenmenge auf eine aufgewandte Kosteneinheit entfällt. Dies ist eine komplexe Kennziffer der wirtschaftlichen Rechnungsführung, die zusammen mit den Teilkennziffern regelmäßig ermittelt wird. Zur Sicherung der Kontrolle und Auswertung der Kennziffern der wirtschaftlichen Rechnungsführung dient ein provisorisches und den Bedürfnissen der wirtschaftlichen Rechnungsführung angepaßtes Rechnungswesen.

An der Erfüllung der Plankennziffern der wirtschaftlichen Rechnungsführung werden die Genossenschaftsbauern durch das System der grundlegenden Entlohnung und der Prämien interessiert. Diese Aufgabe wird teilweise von dem bereits gegenwärtig angewendeten Verfahren der geldlichen Entlohnung gelöst; völlig wird diese Aufgabe jedoch erst durch die Einführung des Leistungslohns in der pflanzlichen und tierischen Produktion erfüllt werden. Besonders dringend ist es, die Ent-

lohnung nach den Ergebnissen der Wirtschaftsführung bei den leitenden Funktionären anzuwenden, von deren Tätigkeit die Erfüllung der Kennziffern der wirtschaftlichen Rechnungsführung in hohem Maße abhängt. Das System der materiellen Anreize wird durch das System politisch-erzieherischer Maßnahmen und durch die moralische Aneiferung vervollständigt. Besonders günstige Bedingungen schafft die innerbetriebliche wirtschaftliche Rechnungsführung für die Entfaltung des sozialistischen Wettbewerbs.

Die innerbetriebliche wirtschaftliche Rechnungsführung analysiert die gesamte Produktions- und Wirtschaftstätigkeit der Genossenschaft gründlich, konkretisiert die Verantwortung für diese Tätigkeit und verbessert durch materielle und moralische Anreize die Voraussetzungen für die Erfüllung und Überschreitung des Jahresproduktions- und Finanzplanes. Sie festigt das Sparsamkeitsregime in den Genossenschaften, erhöht die Ansprüche an die Tätigkeit der Verwaltung der Genossenschaft und schaltet das gesamte Genossenschaftsbauernkollektiv wirksam in die aktive Mitarbeit an der Leitung und Kontrolle der Wirtschaftsführung der Genossenschaft ein. Zusammen mit den materiell-technischen und ökonomischen Maßnahmen des Staates schafft sie so Voraussetzungen zur Verwirklichung eines schnellen und wesentlichen Umschwungs in der landwirtschaftlichen Produktion.

K některým otázkám chozrasčotu v JZD

K некоторым вопросам хозрасчета в ЕСХК

Zu einigen Fragen der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den LEG

Bohumil PROUZA

Ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství, Praha

Úvod

Současná příprava družstevníků k V. celostátnímu sjezdu JZD je charakterizována zvýšeným úsilím za uskutečňování výsledků, vyplývajících z diskuse k předsjezdovým materiálům. Názory družstevníků se shodují v tom, že problémy, uvedené ve sjezdovém materiálu „*Za další upevnění a prohloubení ekonomiky JZD*“ se dotýkají samotné podstaty družstev a jejich dalšího vývoje. Ukazuje se, že se zvyšováním úrovně techniky a technologie výroby, zejména ve velkých a sloučených družstvech, je nezbytné zavádět takové způsoby řízení a kontroly, které odpovídají velkovýrobním formám hospodaření a které povedou k pronikavému zvýšení a zlevnění výroby a k růstu produktivity práce.

Jednou z hlavních metod, která umožňuje dosáhnout těchto cílů, je *zavádění vnitropodnikového chozrasčotu* do družstev. Vnitrodružstevní chozrasčet jako nástroj socialistického řízení družstevní velkovýroby odpovídá určitému stupni kvalifikovaného řízení družstva, především dobré úrovni řídicích kádrů, správně organizované výrobě, pečlivě vedené vyčerpávající evidenci a zavedenému účinnému způsobu peněžního odměňování.

Vnitrodružstevní chozrasčet nelze však chápat jen jako pouhou metodu řízení, ale jako souhrn ekonomických nástrojů, které podněcují iniciativu všech členů družstva k překračování úkolů plánu rozvoje zemědělské výroby. Vnitrodružstevní chozrasčet navazuje na řadu zásadních opatření v ekonomických vztazích mezi státem a družstvem, jako bylo např. zavedení nového systému výkupu, a umožňuje promítnout vyšší hmotnou zainteresovanost družstva jako celku na růstu výroby, a to nejen do vnitrodružstevních organizačních útvarů, ale až k jednotlivému pracovníkovi.

Jestliže vycházíme ze situace v ekonomickém upevnění družstev, můžeme říci, že ve většině z nich jsou podmínky pro plné rozvinutí vnitrodružstevního chozrasčotu.

V mnohých družstvech již družstevníci pochopili, že dosavadní způsoby řízení, plánování, kontroly plnění plánu a osobní hmotné zainteresovanosti již neodpovídají požadavkům velkovýrobních forem hospodaření družstva a proto často hledají nové cesty, které v zásadě odpovídají principům chozrasčotního řízení podniku. Tato družstva rozepisují úkoly celoročního výrobně finančního plánu

(CVFP) na nižší výrobně organizační jednotky i na jednotlivé ošetřovatele, a to v členění až na jednotlivé měsíce, zavádějí pevnou peněžní odměnu a celou soustavu chozrasčotních prémie, rozvíjejí socialistickou soutěž mezi výrobními jednotkami atd. Jako příklad těchto družstev je možno uvést JRD *Děvínská Nová Ves* (Bratislava), JZD *Spytihněv* (Gottwaldov), JZD *Holasovice* (Opava), JRD *Vajkovice* (Košice) a další. V těchto i v dalších družstvech se družstevníci snaží, aby chozrasčot, který již v průmyslu našel široké uplatnění, byl i zde hlavní metodou řízení.

V porovnání s ostatními statěmi v tomto sborníku chtěl bych se zabývat podrobněji opodstatněným požadavkem v rozvíjení některých principů podnikového chozrasčotu v družstvech. V oblasti vnitrodružstevního chozrasčotu považuji za nutné rozebrat některé otázky chozrasčotního plánování, rozborů hospodaření podle chozrasčotních jednotek a ukázat na vypracování důkladného plánu zavádění vnitrodružstevního chozrasčotu v jednotlivém družstvu.

Uplatňování podnikového chozrasčotu v JZD

Chozrasčot, jako socialistická metoda řízení podniků, je v současné době typickou metodou pro řízení závodů všelidového vlastnictví. Tyto závody se přímo podílejí na rozdělování hrubých důchodů, vyprodukovaných v celém výrobním odvětví. K využití všech podniků, přispívajících k maximální hmotné zainteresovanosti závodů všelidového vlastnictví na tvorbě čistého důchodu při rostoucí výrobě, je všestranně využíváno forem podnikového chozrasčotu. Jeho zásadou je vymezená samostatnost jednotlivých podniků v hospodářské činnosti a hmotná zainteresovanost na dosahování zisků.

V družstvech jde poněkud o jiné problémy při zavádění chozrasčotního systému. Družstva mají postavením družstevně skupinového vlastnictví v podstatě úplnou samostatnost v hospodaření. Výsledky hospodaření družstva jako výrobní jednotky jsou závislé jedině na úrovni jeho vlastního hospodaření. K tomu je také úzce zaměřena i jeho celková hmotná zainteresovanost. Může se tedy říci, že v družstvu jsou objektivně dány podmínky pro „nejideálnější“ rozvinutí celého podnikového chozrasčotu, který v prvé řadě využívá hodnotových vztahů mezi družstevním podnikem a státem. Objektivně dané podmínky chozrasčotního systému v družstvu (nutnost každodenního srovnávání výdajů a tržeb, přímá závislost pracovní odměny na rozdílu mezi tržbami a výdaji atd.) se však nemusí rovnat skutečnosti. Je řada případů, kdy družstva zanedbáváním běžné kontroly hospodaření se koncem roku dostávají do obtížné situace (přeplatky, nenávratné úvěry apod.), a jsou nuceni žádat stát o úhradu ztrát.

Znamená to, že formy podnikového chozrasčotu, které svou podstatou navazují na systém hospodaření v podnicích všelidového vlastnictví, lze a dokonce je nutno aplikovat na systém hospodaření družstev. Rozvinutí forem podnikového chozrasčotu bude tedy v družstvech znamenat nikoli zásah do objektivních podmínek ekonomiky, dané stupněm vlastnictví a jeho vztahy ke státu, ale zásah do vlastní subjektivní činnosti družstva jako celku.

Co bude konkrétně obsahovat rozvinutí podnikového chozrasčotu v družstvu?

1. Především to bude běžné porovnávání peněžních příjmů s výdaji, které vychází ze srovnávání dosažené produkce s vlastními náklady na ni vynaloženými; tento úkol vyžaduje zavést co nejdříve do všech družstev novou účetní evidenci, v níž je zachycován hodnotově celý proces výroby a která dává možnost zjišťování

vlastních nákladů na jednotku výroby. Z rozborů vlastních nákladů na úrovni celého družstva lze určit nejslabší místa ve výrobě a podle toho orientovat i vnitrodružstevní chozrasčot.

2. Družstva jsou jedinými vlastníky základních prostředků i oběžných prostředků u nich používaných, zejména po převodu strojů z STS. Aplikovat zásady podnikového chozrasčotu do družstev znamená v tomto směru lépe a dokonaleji využívat vlastních základních a oběžných prostředků. Jde tedy o maximální jejich využití ve výrobním procesu při možném prodloužení životnosti základních prostředků. Další snahou družstva musí být soustředění potřebných zdrojů k rozšířené reprodukci těchto prostředků. U základních prostředků k tomu přispěje nový způsob dotace nedělitelného fondu po ukončení generální inventarizaci. U oběžných prostředků bude nutné volit dokonalejší možnosti jejich efektivního zpracování ve výrobě a rychlé jejich realizace po skončení výroby ve formě zboží a naturálních zásob.

3. Hospodářské vztahy mezi družstvem a ostatními podniky probíhají při novém systému výkupu obdobnou cestou jako u státních organizací, a to prostřednictvím hospodářských smluv. Hospodářské smlouvy, u nichž však bude třeba připsnit podmínky a dvoustrannost, se rozvíjejí především u odbytu zemědělských výrobků a v investiční výstavbě. U dodavatelských vztahů (osiva, hnojiva, krmiva atd.) bude účelné volit obdobnou cestu, a to nikoli jen organizováním dodávek na základě objednávek družstev, ale organizováním těchto vztahů formou dlouhodobých smluv. Tomu bude dobře odpovídat i připravované zjednodušení dodavatelských a odběratelských vztahů mezi družstvy a státními organizacemi v okrese.

4. Zatímco v průmyslovém závodě je právní subjektivita podniku, jeho samostatné vystupování v hospodářských sporech u soudu a arbitráže významným charakteristickým rysem podnikového chozrasčotu, u družstva tato právní subjektivita přirozeně vyplývá ze stupně vlastnictví. Touto samozřejmostí je i samostatnost účetní evidence, bilancování finančního hospodaření atd. Zvláštností, na kterou je nutno upozornit, je vymezení příslušnosti řešení sporů družstva s jinými podniky a osobami u lidového soudu a nikoliv u arbitráže.

5. Zatímco v průmyslovém závodě je prosazována zásada jediného vedoucího ustavováním ředitelů a vedoucích závodu vždy vyššími orgány, je v družstvech řízení kombinováno zásadou kolektivního vedení a jediného vedoucího. Vrcholným orgánem družstva je členská schůze, která volí ze svého středu představenstvo a jednotlivé vedoucí funkcionáře. Za řízení jednotlivých úseků činnosti odpovídají vždy odborní funkcionáři a za řízení celého družstva předseda. Pravomoc a odpovědnost jednotlivých vedoucích funkcionářů, především předsedy družstva, se nemůže nikterak přenášet na kolektivní orgán, tj. na členskou schůzi a představenstvo, ale jsou nedílné. Zvláštnost je jenom v tom, že určitá závažnější rozhodnutí (např. schvalování plánů, bilancí atd.) přísluší do kompetence volených orgánů družstva. Při neplnění úkolů jednotlivými funkcionáři je možné vůči nim vyvozovat obdobné důsledky jako u podniků státního vlastnictví. Důsledky realizuje buď orgán družstva nebo orgán okresu, popř. soudu.

Odpovědnost jednotlivých funkcionářů družstva je vyjádřena i v jejich hmotné zainteresovanosti, tj. ve vyšší základní odměně než u ostatních pracovníků družstva, v prémiech za celkové hospodářské výsledky atd.

*

Soustava podnětů a hmotné zainteresovanosti, která je úzce spjata s chozrasčotem, je prakticky jeho hybnou pákou. Hmotná zainteresovanost v chozrasčotních průmyslových závodech se vyznačuje tím, že souhrn vyplácených mezd je

pomocí dlouhodobých normativů vázán na splnění důležitých ekonomických ukazatelů (produktivita práce, vlastní náklady atd.). V družstvech je odměna za práci úzce vázána na výsledku daného roku, během roku se zálohuje a koncem roku se doplácí základní odměna podle zůstatků čistých peněžních příjmů po odečtení dotací družstevních fondů. Kromě této základní odměny se v družstvech vyplácí prémie za dosažení nadplánovaných výsledků výroby. Plné rozvinutí chozrasčotu v družstvech bude znamenat prohloubení hmotné zainteresovanosti především cestou zdokonalení premií a přechodem na pevnou peněžní základní odměnu. Tato problematika je úzce spjata se zaváděním vnitrodružstevního chozrasčotu, neboť správná hmotná zainteresovanost je nejlepším nástrojem plnění ukazatelů, rozepsaných vnitrodružstevním chozrasčotním útvarům.

Z tohoto porovnání jednotlivých částí podnikového chozrasčotu a z rozdílu mezi jeho uskutečňováním v podnicích všelidového vlastnictví a vlastnictví družstevně skupinového, vyplývá, že družstva v podstatě hospodaří podle zásad podnikového chozrasčotu, že však plné rozvinutí jeho jednotlivých částí závisí na dalším upevňování družstevní ekonomiky.

Některé otázky zavádění vnitropodnikového chozrasčotu do družstev

Rozvíjet všechny prvky vnitrodružstevního chozrasčotu při současné aplikaci vnitropodnikových chozrasčotů z jiných odvětví národního hospodářství znamená podstatné zdokonalení vnitřní organizace družstva, organizace práce, vnitrodružstevního plánování, evidence a sledování vlastních nákladů uvnitř družstva, prověrek, kontrol a rozborů hospodaření a systému odměňování.

Vnitrodružstevní chozrasčot požaduje, aby socialistický zemědělský velkovývod byl členěn účelně na takové nižší výrobně organizační jednotky, u nichž lze vyvolat hmotnou zainteresovanost na plnění samostatných hodnotových ukazatelů. Těmto výrobně organizačním útvarům říkáme chozrasčotní jednotky. Chozrasčotní jednotka v družstvu má omezenou operativní samostatnost v používání a využívání základních a oběžných prostředků a přidělených stálých pracovníků. Výhodné podmínky pro tuto organizaci práce jsou vytvořeny právě ve sloučených družstvech.

Prvky chozrasčotu v plánování je nutno vidět v ukládání tzv. chozrasčotních úkolů, které obsahují základní hodnotové a naturální ukazatele výroby, určené chozrasčotní jednotce. Chozrasčotní úkoly jsou vlastně formou rozpisů úkolů pětiletých a ročních plánů na chozrasčotní jednotky.

Plnění chozrasčotních úkolů v jednotce je úzce spojeno s jejich správným evidováním. V chozrasčotní jednotce (výrobní skupině, úseku apod.) bude třeba organizovat menší samostatný okruh prvotní evidence, která by dala podklady k pravidelnému hodnocení splněných chozrasčotních úkolů. Zvláštní pozornost budou chozrasčotní jednotky věnovat sledování vlastních nákladů, zejména přímých nákladů v průběhu roku.

Údaje přesně vedené prvotní a účetní evidence musí být především využívány pro kontroly, prověrky a rozborů plnění plánu a chozrasčotních úkolů uvnitř družstva. Rozborů, konané běžně v průběhu roku, odhalí příčiny v neplnění plánu a ukáží konkrétní cesty k jejich odstranění. Rozborů a kontrol plánu se stanou předmětem jednání pracovníků v chozrasčotní jednotce a podkladem pro přiznání odměn.

Hmotná zainteresovanost pracovníků na plnění chozrasčotních úkolů uvnitř družstva je vyjádřena soustavou premií za plnění a překračování jednotlivých ukazatelů. Za existence pevně základní odměny, která je závislá na množství a kvalitě vykonané práce, budou premie umožňovat dodržování zásady rychlejšího růstu produktivity práce v porovnání s odměnami v samotné chozrasčotní jednotce.

To jsou tedy hlavní rysy vnitrodružstevního chozrasčotu, který ve svém celku může prohloubit účast všech družstevníků na řízení družstva.

Všimněme si blíže některých důležitých součástí vnitrodružstevního chozrasčotu, a to:

- a) chozrasčotního úkolu,
- b) rozborů hospodaření,
- c) plánu zavádění vnitrodružstevního chozrasčotu.

Chozrasčotní úkol

Kvalitně rozpracovaný plán rozvoje výroby na jednotlivé chozrasčotní jednotky je nutno považovat za základní součást vnitrodružstevního chozrasčotu. Hlavní kategorií v chozrasčotním plánování je chozrasčotní úkol, který je součástí plánu výroby, hmotného a finančního zabezpečení celého družstva. Na tento úkol je napojena celá chozrasčotní činnost, tj. odpovídající organizace výroby, organizace práce, odměňování, evidence a rozbor. Chozrasčotní úkol může být několikaleť (např. základní úkoly v intenzitě výroby a produktivity práce na celou pětiletku). Perspektivní chozrasčotní úkol může družstvo uložit chozrasčotním jednotkám při vypracování pětiletého plánu nebo závazku ke splnění pětiletky za čtyři roky. Jde v podstatě o to, že chozrasčotní jednotce se určí některý z výsledných ukazatelů z pětiletky celého družstva, např. růst hrubé produkce na hektar a růst hrubé produkce na 1 Kčs přímých nákladů podle jednotlivých let do konce pětiletky. Při stanovení tohoto perspektivního úkolu se zpravidla přihlíží k základním rozdílům ve výrobních podmínkách jednotlivých chozrasčotních jednotek, které nebude možno během pětiletky podstatně odstranit.

Dlouhodobý chozrasčotní úkol bude zpřesňován a podrobněji rozpracován v ročních chozrasčotních úkolech, které vycházejí z rozpisu CVFP, a dále i v krátkodobých chozrasčotních úkolech (měsíčních, čtvrtletních, sezónních apod.).

Obsahem chozrasčotních úkolů jsou zpravidla dílčí hodnotoví ukazatelé, určení chozrasčotním jednotkám a jejichž plnění se u nich kontroluje v pravidelných měsíčních a čtvrtletních obdobích. Podle charakteru práce chozrasčotní jednotky jsou i rozdílní ukazatelé (např. u zemědělských výrobních jednotek budou ukazatelé hrubé produkce, nákladů na jeden zemědělský výrobek; u mechanizačního střediska objem výkonů na jednu strojovou jednotku, náklady na jednotku výkonu apod.).

Podkladem pro vyčíslení chozrasčotního úkolu je organizační rozčlenění družstva, přidělení výrobních prostředků a půdy, jejich kvalita a počet pracovníků v jednotlivých chozrasčotních jednotkách.

Doporučuje se stanovovat chozrasčotní úkoly těmto jednotkám:

- a) komplexním úsekům (při úsekovém řízení),
- b) výrobním skupinám v rostlinné a živočišné výrobě (při přímém řízení),
- c) mechanizačnímu středisku,
- d) stavební skupině,
- e) skupině v přidružené výrobě.

Uvedeme si příklad chozrasčotního úkolu, který lze na celý rok i na jednotlivá čtvrtletí uložit komplexnímu úseku nebo samostatné výrobní skupině v rostlinné nebo živočišné výrobě.

Chozrasčotní úkol u komplexního úseku nebo u samostatné výrobní skupiny se od sebe podstatně neliší: mají obdobný charakter ukazatelů, rozdílný jen v rozsahu výroby nebo druhu odvětví.

Tento chozrasčotní úkol zpravidla obsahuje:

- roční objem hrubé a tržní produkce,
- celkové přímé náklady a přímé náklady podle hlavních výrobků s připočtením nákladů na režii komplexního úseku nebo výrobní skupiny,
- čistý důchod, zvýšený o rozdíl výdajů na celodružstevní režii,*)
- produktivitu práce,
- některé dílčí ukazatele, jako např. nejdůležitější nákladové druhy (spotřebu osiva, hnojiv, krmiv u hlavních výrobků apod.), hektarové výnosy nebo produkci hlavních výrobků, výrobu vlastních meziproduktů.

Tento chozrasčotní úkol je účelné ukládat pro potřebu kontroly a rozborů ve čtvrtletním, popř. i v měsíčním členění. Znamená to především rozvrhnout hrubou produkci do čtvrtletí a úměrně s tím i přímé náklady. Tento postup bude aktuální zejména v živočišné výrobě. Čtvrtletně se doporučuje plánovat hrubou živočišnou produkci, přímé náklady v celkovém objemu jak v rostlinné, tak i v živočišné výrobě, náklady na jednotku výrobku jen živočišné výrobě a nakonec i dílčí ukazatele (užitkovost, výroba meziproduktů atd.) v živočišné výrobě.

Všechny tyto plánovací práce koná představenstvo družstva v období zpracování CVFP celého družstva. Uvnitř komplexních úseků a samostatných výrobních skupin si příslušní vedoucí mohou rozpracovat chozrasčotní úkol i na menší útvary (uvnitř komplexního úseku jsou to výrobní skupiny, čtyři a pracovníci, uvnitř samostatné výrobní skupiny čtyři a pracovníci).

Na výrobní skupiny a čtyři, jako nižší útvary než je chozrasčotní jednotka (jde o ty komplexní úseky, kde chozrasčotní jednotka je dále členěna na výrobní skupiny), se zpravidla rozepisují jen dílčí ukazatele. Těmto útvarům podle jejich charakteru se doporučuje ukládat na celý rok i na jednotlivá čtvrtletí (popř. i měsíce):

a) výrobu hlavních výrobků v naturálních jednotkách (např. dojivost na krávu v litrech, přírůstek v dkg apod.),

b) spotřebu nejdůležitějších výrobních prostředků na jednotku produkce (např. spotřeba ovesných jednotek na kilogram přírůstku, spotřeba nafty v litrech na hektar příslušné práce atd.),

c) spotřebu práce v normách nebo v pracovních jednotkách na jednotku produkce.

Tento dílčí chozrasčotní úkol si potom vedoucí příslušného útvaru (výrobní skupiny, čtyři) běžně eviduje a jednou měsíčně kontroluje podle jednotlivých čet i pracovníků.

Uvnitř chozrasčotních jednotek se osvědčuje zavést tzv. k n í ž k y ú k o l ů ; v rostlinné výrobě budou zpravidla zaváděny u celých čet a jen v některých případech u jednotlivých pracovníků, což přichází v úvahu hlavně v živočišné

*) Čistý důchod se u chozrasčotní jednotky zvyšuje o podíl výdajů na celodružstevní režii proto, že o tuto režii není správné zvyšovat náklady jednotlivé chozrasčotní jednotky.

výrobě. V mechanizačním středisku se tyto knížky vedou podle jednotlivých pracovníků. Obsahem knížky bude:

- a) hlavní úkoly a jejich plnění ve výrobě,
- b) spotřeba hlavních nákladových druhů (osiva, krmiva, hnojiva),
- c) spotřeba práce u jednotlivých úkolů,
- d) poskytnuté prémie,
- e) socialistické závazky.

V každé části bude vždy úkol, jeho plnění a podpis příslušného vedoucího. Knížky úkolů umožňují dovést vnitrodružstevní chozrasčot až k jednotlivým pracovníkům.

Knížky úkolů jsou v mechanizačním středisku (skupině) známy také jako osobní účty úspor. Pokud se vedou podle jednotlivých pracovníků, jsou osobním evidenčním dokladem. Jejich zavádění je však dosti náročné, zejména běžné zápisy v nich a jejich kontrola.

Rozbory hospodaření

Splnění chozrasčotního úkolu je nemyšlitelné bez soustavné kontroly jejich plnění a bez rozborů hospodaření.

Rozbory hospodaření v družstvech jsou zpravidla konány na úrovni celého družstva, dále uvnitř družstva podle chozrasčotních jednotek a konečně uvnitř chozrasčotních jednotek. Pro vnitrodružstevní chozrasčot je především důležitý rozbor družstva, založený na srovnávání výsledků jednotlivých chozrasčotních jednotek. Uvnitř chozrasčotní jednotky není třeba dělat rozsáhlý rozbor, postačí projednání závěrů z rozboru hospodaření celé chozrasčotní jednotky se členy jednotky a dále soustavná, i když jednoduchá kontrola dílčích ukazatelů chozrasčotního úkolu.

Uvnitř chozrasčotní jednotky bude třeba zhodnotit plnění socialistických závazků, rozvrhnout udělení prémie a sestavit a schválit soubor opatření k odstranění konkrétních nedostatků na pracovišti (např. dodržování domácího pracovního řádu, odstranění neproduktivních nákladů apod. Hodnotoví ukazatelé budou zpravidla vyčíslováni v účtárně družstva.)

Rozbory družstva rozdělujeme časově na měsíční, čtvrtletní, celoroční a jednorázové.

Pokud jde o jednorázové rozbory uvedeme jen to, že představenstvo družstva jich používá zpravidla k prozkoumání naléhavých problémů hospodaření podle okamžité situace. Uvedeme jednotlivý příklad z investiční výstavby družstva. V družstvu se opožďuje výstavba kravína a ukazuje se, že ani náklady neodpovídají stupni výstavby. Účetní na tento stav upozorní předsedu družstva, který společně s vedoucím stavební skupiny případ projedná s pracovníky ve stavební skupině. Vedoucí stavební skupiny — jako chozrasčotní jednotky — ve spolupráci s účetním učiní rozbor nákladů na stavbu se zřetelem na hospodárné vynakládání stavebního materiálu, zhodnotí dosavadní organizaci práce na stavbě, pracovní morálku, čerpání pracovních jednotek, vyplacenou odměnu a porovná ji se skutečně vykonanou a převzatou prací. Na základě zjištěných skutečností navrhnou oba příslušná opatření představenstvu družstva. Představenstvo v případě potřeby po předchozím projednání ve stavební skupině předloží členské schůzi návrhy na nápravu nedostatků.

Je třeba, aby při rozbořech hospodaření spolupracovali vždy všichni členové družstva, zejména členové představenstva a aktivu chozrasčotní jednotky. Podstatná část práce na rozbořech však spočívá na předsedovi, agronomovi

a zootechnikovi družstva, vedoucích chozrasčotních jednotek a samozřejmě ve velké míře i na účetních družstva. Členové revizní komise by se měli v každém případě seznamovat se závěry z rozboru a s navrhovanými opatřeními, aby si v případě potřeby mohli ještě některé skutečnosti sami ověřit a zaujmout stanovisko k návrhům představenstva, popř. je i doplnit.

Dobrý rozbor uvnitř družstva je možno učinit jen tehdy, jsou-li k dispozici správné a úplné doklady prvotní evidence a především, je-li správně vedena účetní evidence. Jako podklady pro rozbor hospodaření slouží:

- prvotní a účetní evidence,
- měsíční výkaz hospodaření (Úč JZD 1 — 12),
- roční výkaz o hospodaření,
- ostatní statistické výkazy,
- celoroční výrobně finanční plán,
- pětiletý plán,
- chozrasčotní úkoly uložené členskou schůzí,
- výkazy sousedních družstev.

Postup práce na rozboru hospodaření spočívá v soustředění, vytrídění, porovnávání a zkoumání příslušných ukazatelů. Základní metodou rozboru je porovnávání výrobních výsledků, dosažených v jednotlivých chozrasčotních jednotkách (tj. v komplexních úsecích, samostatných výrobních skupinách, mechanizačních střediscích, stavebních skupinách apod.) nebo i u jednotlivých pracovníků, zejména v živočišné výrobě. U těchto jednotek a pracovníků se porovnávají zejména plánované úkoly se skutečnými. Při posuzování rozdílu mezi dosaženou skutečností a plánem (chozrasčotním úkolem) se porovnávají i dosažené výsledky v běžném období s výsledky předcházejících měsíců a roků (zjišťuje se tzv. tempo růstu určitých ukazatelů). Doporučuje se také srovnávání se sousedními družstvy, zejména s těmi, která mají obdobné přírodní a ekonomické podmínky.

Při hodnocení hospodaření je nutné zkoumat využití základních výrobních prostředků, a to zejména stupeň využití staveb, strojů, potahů apod. Pozornost je nutno věnovat i tomu, zda jsou základní prostředky správně rozmístěny do chozrasčotních jednotek, jaký je výkon a produkce na jednotku základních prostředků, jak se dodržuje plán údržeb a oprav apod.

Při zkoumání příčin úspěchů a nedostatků v jednotlivých výrobních odvětvích se družstvo neomezuje jen na dílčí výsledky (např. na užitkovost chovů, na hektarové výnosy apod.), ale zkoumá především celé výrobní zaměření družstva, další možnosti specializace, koordinace mezi výrobními odvětvími, vývoj výroby v odvětvích a příčiny vzestupu nebo zaostávání výroby v jednotlivých odvětvích a chozrasčotních jednotkách.

V rozboru je nutno ukázat, zda chozrasčotní jednotka měla dobrou nebo špatnou organizaci práce, zda a jak se dodržovala zásada hospodárnosti a jak pracovalo představenstvo a jednotliví funkcionáři.

Stane se, že skutečně dosažené výsledky jsou horší, než stanovil CVFP. V tomto případě je třeba rozbor orientovat především na zlepšenou výchovu členů družstva, na zlepšení pracovní morálky, organizace práce nebo na odstranění dalších příčin. Zvyšování životní úrovně členů družstva záleží na tom, jak roste produktivita práce, jak se využívá výrobních podmínek a pracovního času a jak hospodárně a plně se využívá prostředků družstva.

V rozboru nejde jen o vlastní zjištění příčin nedostatků; záleží především na tom, aby si jich družstevníci plně uvědomili a aby tyto chyby se v budoucnosti

neopakovaly. Opatření, vycházející z rozboru, musí být konkrétní a s adresně určenou odpovědností za splnění.

Po přijetí těchto opatření členskou schůzí nebo výrobní poradou v chozrasčotní jednotce se musí pamatovat na kontrolu jejich plnění. Kontrola plnění opatření je věcí představenstva a revizní komise družstva. Účinnou formou kontroly je i veřejné hodnocení, jak byla plněna schválená opatření, a to na výrobní poradě chozrasčotní jednotky i na členské schůzi celého družstva.

Plán zavádění vnitrodružstevního chozrasčotu

Vnitrodružstevní chozrasčot zasahuje do všech součástí družstevního života. Jde vlastně o celý nový systém hospodaření, který klade vysoké nároky na všechny funkcionáře družstva. Zavést vnitrodružstevní chozrasčot znamená vážné rozhodnutí představenstva a členské schůze družstva. Toto rozhodnutí musí být podloženo promyšleným plánem postupu. Ukážeme si tedy zásadní osnovu (schéma) takového plánu zavádění vnitrodružstevního chozrasčotu.

Zavádění vnitrodružstevního chozrasčotu se dělí na pět etap a každá z nich na řadu konkrétních úkolů, u kterých bude třeba vždy určit konkrétní odpovědnost, i když se jednotlivé úkoly budou někdy prolínat.

I. etapa — Zavedení správné organizace výroby a práce

Dílčí úkoly:

- a) zhodnocení dosavadního výrobního zaměření, určení specializace a sklovení odvětví,
- b) seznámení členů družstva s obsahem vnitrodružstevního chozrasčotu,
- c) stanovení chozrasčotních jednotek, jejich rozsah, počet členů, výrobní prostředky atd.,
- d) jmenování vedoucích chozrasčotních jednotek,
- e) přidělení základních prostředků, nutných oběžných prostředků a pracovníků do chozrasčotních jednotek,
- f) upravení domácího pracovního a jednacího řádu podle nového uspořádání družstva,
- g) zavedení aktivů v chozrasčotních jednotkách a výrobních porad.

II. etapa — Sestavení CVFP, pětiletky a uložení chozrasčotních úkolů

Dílčí úkoly:

- a) promítnutí nové organizace družstva do pětiletého a ročních plánů,
 - b) rozpracování dlouhodobého chozrasčotního úkolu z pětiletého plánu jednotkám, a to v intenzitě výroby, v produktivitě práce a v hospodárnosti s využitím normativů nákladů a spotřeby práce,
 - c) stanovení ročních, čtvrtletních a měsíčních chozrasčotních úkolů z podkladů CVFP chozrasčotním jednotkám,
 - d) promítnutí do CVFP a do chozrasčotních úkolů nového způsobu odměňování, tj. pevné odměny a plánovaných premii.
- Podle těchto skutečností upravit i finanční rozpočty družstva;
- e) stanovení podmínek socialistické soutěže v družstvu.

III. etapa — Zavedení hlubší evidence a sledování vlastních nákladů

Dílčí úkoly:

- a) rozšíření prvotní evidence o produkci a náklady do chozrasčotních jednotek,
- b) rozvedení účetní evidence v analytickou evidenci podle chozrasčotních jednotek,
- c) pravidelné vyhodnocování plnění plánu oběhu dokladů a vyvěšování plánu v každé chozrasčotní jednotce,
- d) zavedení jednoduchého sledování přímých nákladů u vedoucího chozrasčotní jednotky,
- e) soustavné propagování údajů z prvotní a účetní evidence na nástěnných novinách, tabulích cti, v rozhlase atd.

IV. etapa — Provádění rozborů

Dílčí úkoly:

- a) organizační zajištění měsíčních rozborů (určení odpovědnosti, soustředění podkladů, vlastní rozbor, projednání výsledků rozborů),
- b) organizační zajištění čtvrtletních rozborů,
- c) organizační zajištění celoročního rozboru.

V. etapa — Vyhodnocení chozrasčotu a přiznávání prémie

Dílčí úkoly:

- a) zpracování podkladů z rozborů pro prémie během roku a jejich vyhlášení a přiznání,
- b) pravidelné hodnocení socialistické soutěže, její propagace a stanovení prémie,
- c) stanovení prémie koncem roku,
- d) pravidelné hodnocení zlepšovacích námětů a návrhů včetně přiznání prémie,
- e) vyhodnocení zkušeností z prvního roku chozrasčotního řízení a úprava jeho jednotlivých součástí pro další leta.

Takto vypracovaný plán, doplněný termíny a adresnou odpovědností jednotlivých členů, umožní cílevědomě zavádět vnitrodružstevní chozrasčot. S plánem musí být seznámena členská schůze, která jej má po projednání schválit a potom neustále kontrolovat. To je záruka úspěchu v zavádění vnitrodružstevního chozrasčotu.

Pro rozsáhlost problematiky nebylo možno v této stati podrobit rozboru všechny součásti vnitrodružstevního chozrasčotu. Uvedeny jsou jen některé náměty, které mohou doplnit celkový obraz o vnitrodružstevním chozrasčotu tak, jak o něm hovoří ostatní autoři v tomto čísle Sborníku.

Při diskusích s družstevníky o zavádění chozrasčotu do družstev se tato metoda řízení jeví jako velmi nutná, zvláště v současném období nástupu do třetí pětiletky. Jde tedy jen o to, aby se směle začal vnitrodružstevní chozrasčot prakticky zavádět do družstev, neboť jeho výsledkem může jediné být zlepšení hospodaření našich družstev.

К некоторым вопросам хозрасчета в ЕСХК

Внедрение внутрихозяйственного расчета в кооперативы следует понимать как комплекс организационных и экономических мероприятий, направленных на улучшение системы руководства внутри кооператива и на углубление материальной заинтересованности каждого члена кооператива в качественных показателях своей работы. Внутрикооперативный хозрасчет от руководящих работников кооператива требует более высокой квалификации при руководстве, порядка в организации производства и труда, внедрения более прогрессивной формы оплаты труда, подробно разработанного годового производственно-финансового плана и пятилетнего плана, точного первичного и бухгалтерского учета и текущих анализов ведения хозяйства. Важным хозрасчетным элементом является стимулирование социалистического соревнования между отдельными единицами кооператива, а также между отдельными работниками, его регулярная и оплата отличных рабочих результатов.

Внутрикооперативный хозрасчет от организации производства и труда требует, чтобы социалистическое сельскохозяйственное крупное предприятие целесообразно подразделялось на такие низшие производственно-организационные единицы, у которых можно вызвать материальную заинтересованность в выполнении отдельных стоимостных показателей. Эти производственно-организационные единицы называются хозрасчетными единицами. Хозрасчетная единица в кооперативе имеет ограниченную оперативную независимость в применении и использовании основных и оборотных средств и закрепленных постоянных работников. Выгодные условия для этой организации труда созданы именно в укрупненных кооперативах.

Элементы хозрасчета в планировании следует предусматривать в так называемых хозрасчетных заданиях, содержащих основные стоимостные и натуральные показатели производства, предназначенные для хозрасчетной единицы. Хозрасчетные задания являются собственно говоря формой доведения показателей пятилетних и годовых планов до хозрасчетных единиц.

Выполнение хозрасчетных заданий в единице тесно связано с их правильным учетом. В хозрасчетной единице (производственной бригаде, звене и т. п.) необходимо организовать небольшой самостоятельный округ первичного учета, который должен предоставлять данные для правильной оценки выполненных хозрасчетных заданий. Особое внимание хозрасчетные единицы будут уделять изучению себестоимости, главным образом прямых затрат в течение всего года.

Данные точно веденного первичного и бухгалтерского учета должны в первую очередь использоваться для контроля, проверки и анализов выполнения плана и хозрасчетных заданий внутри единого сельскохозяйственного кооператива. Результатом этих анализов, регулярно проводимых в середине года, будет определение причин невыполнения плана и предложение конкретных путей к их ликвидации. Анализы и контроль плана будут обсуждаться работниками хозрасчетной единицы и станут основой для оплаты труда.

Материальная заинтересованность работников внутри кооператива в выполнении хозрасчетных заданий выражена системой премий за выполнение и перевыполнение отдельных показателей. При наличии твердой основной оплаты, зависящей от количества и качества выполненной работы, премии за выполнение хозрасчетных заданий будут способствовать соблюдению принципа ускоренного роста производительности труда по сравнению с оплатой труда в самой хозрасчетной единице.

Zu einigen Fragen der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den LEG

Die Einführung der innergenossenschaftlichen wirtschaftlichen Rechnungsführung in die Genossenschaften muß als ein Komplex organisatorischer und ökonomischer Maßnahmen aufgefaßt werden, die auf die Verbesserung des Systems der Leitung der Genossenschaft und auf die Vertiefung der materiellen Interessiertheit eines jeden Genossenschaftsbauern an den qualitativen Ergebnissen auf seiner Arbeitsstätte ausgerichtet sind. Die innerbetriebliche wirtschaftliche Rechnungsführung

erfordert von den leitenden Funktionären der Genossenschaft eine höhere Qualifizierung, erfordert Ordnung in der Betriebs- und Arbeitsorganisation, ferner die bereits eingeführte höhere Form der Entlohnung, einen eingehend aufgestellten Jahresproduktions- und Finanzplan und Fünfjahrplan, eine genau durchgeführte Grundrechnung und Buchführung und laufend vorgenommene Analysen der Wirtschaftsführung. Einen wichtigen Bestandteil der wirtschaftlichen Rechnungsführung bildet die Entfaltung des sozialistischen Wettbewerbs zwischen den einzelnen innerbetrieblichen Einheiten der Genossenschaft und zwischen den einzelnen Mitarbeitern, ferner die regelmäßige Auswertung des Wettbewerbs und die Belohnung hervorragender Leistungen.

Die innerbetriebliche wirtschaftliche Rechnungsführung erfordert, daß der sozialistische landwirtschaftliche Großbetrieb bei der Betriebs- und Arbeitsorganisation zweckmäßig auf solche untere produktions-organisatorische Einheiten aufgliedert werde, wo die materielle Interessiertheit an der Erfüllung selbständiger Wertkennziffern durchgesetzt werden kann. Diese produktions-organisatorischen Einheiten nennen wir Einheiten der wirtschaftlichen Rechnungsführung. Die w. R. - Einheit hat in der Genossenschaft eine beschränkte operative Selbstständigkeit bei der Anwendung und Ausnutzung der Grund- und Umlaufmittel und in bezug auf die ihr zugewiesenen ständigen Mitarbeiter. Günstige Bedingungen für diese Arbeitsorganisation bestehen vor allem in den zusammengeschlossenen Genossenschaften.

Die Elemente der wirtschaftlichen Rechnungsführung auf dem Gebiete der Planung müssen in der Aufstellung sogenannter „Aufgaben der wirtschaftlichen Rechnungsführung“ erblickt werden, die die grundlegenden Wert- und Naturalkennziffern der Produktion beinhalten, die der w. R. - Einheit vorgegeben wurde. Die Aufgaben der wirtschaftlichen Rechnungsführung sind eigentlich eine Form der Aufschlüsselung der Aufgaben der Fünfjahr- und Jahresproduktionspläne auf die w. R. - Einheiten.

Die Erfüllung der Aufgaben der wirtschaftlichen Rechnungsführung innerhalb der Einheiten ist eng mit ihrer richtigen Rechnungsführung verbunden. In der w. R. - Einheit (Produktionsbrigade des Abschnitts u. dgl. m.) wird es nötig sein, einen kleineren selbständigen Bereich der Grundrechnung zu organisieren, die Unterlagen für die regelmäßige Bewertung der erfüllten Aufgaben der wirtschaftlichen Rechnungsführung liefern würde. Eine besondere Aufmerksamkeit müssen die w. R. - Einheiten der Ermittlung der Selbstkosten, insbesondere der direkten Kosten im Jahresablauf widmen.

Die Angaben einer genauen Grundrechnung (primäre Evidenz) und Buchführung müssen vor allem zur Kontrolle, Überprüfung und für Analysen der Planerfüllung und der Aufgaben der wirtschaftlichen Rechnungsführung innerhalb der LEG ausgewertet werden. Das Ergebnis dieser Analysen, die allgemein um die Jahresmitte durchgeführt werden, wird die Ermittlung der Ursachen sein, warum der Plan nicht erfüllt wurde und die Beantragung konkreter Mittel zur Beseitigung dieser Ursachen. Die Analysen und die Kontrolle des Planes werden Gegenstand einer Aussprache der Mitarbeiter der w. R. - Einheiten sein und die Unterlage für die Zuerkennung der Entlohnung bilden.

Innerhalb der Genossenschaft wird die materielle Interessiertheit der Mitarbeiter an der Erfüllung der Aufgaben der wirtschaftlichen Rechnungsführung durch das System der Zuerkennung von Prämien für die Erfüllung und Überschreitung der einzelnen Kennziffern veranschaulicht. Beim Bestehen der festen, grundlegenden Entlohnung, die von der Menge und Güte der geleisteten Arbeit abhängt, werden die Prämien für die Erfüllung der Aufgaben der wirtschaftlichen Rechnungsführung — im Vergleich mit der Entlohnung in der w. R. - Einheit — es ermöglichen, den Grundsatz eines schnelleren Wachstums der Arbeitsproduktivität zu wahren.

Některé principy uplatňování chozrasčotu v „JZD 25. únor“

Некоторые принципы применения хозрасчета в ЕСХК имени 25 февраля

Einige Grundsätze der Anwendung der wirtschaftlichen Rechnungsführung in der
„JZD 25. únor“ (LEG des 25. Februar)

Inž. František BEZVODA

Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky ČSAZV, Praha

Úvod

Jedním z prostředků, jak pomoci zemědělské praxi, je rozšiřování a prohlubování vnitrodružstevního chozrasčotu v družstvech. Širší uplatnění vnitrodružstevního chozrasčotu by mělo velký význam pro využití dosavadních rezerv, pro snižování vlastních nákladů, pro zvyšování produktivity práce v zemědělské velkovýrobě, a tím i pro dosahování hospodárnosti. Cílem této práce má být hlubší objasnění ekonomiky družstev a naznačení, jak uplatňovat zásady chozrasčotu.

Je nepochybné, že zemědělská velkovýroba se v mnoha směrech značně liší od výroby průmyslové a že i jednotlivé typy socialistických zemědělských závodů se od sebe navzájem velmi liší, a to jak svým sociálně ekonomickým charakterem, tak i svou specifickou úlohou v zemědělství a svou účastí v procesu rozšířené reprodukce. Proto také možnosti uplatnění vnitropodnikového chozrasčotu budou v jednotlivých družstvech různé.

Z této různorodosti sociálně ekonomických podmínek a ze zvláštností zemědělské výroby, v nichž se procesy biologické prolínají s procesy ekonomickými, vyplývá, že uplatnění chozrasčotu v zemědělství naráží na řadu problémů. Při řešení úlohy chozrasčotu půjde o prozkoumání předpokladů, které musí být vytvořeny k zavedení chozrasčotu nebo jeho prvků v družstvech. Základním předpokladem pro jeho uplatnění je správná organizace práce a odměňování. Jedním z nedostatků je, že družstevníci v polních výrobních skupinách a na úseku živočišné výroby nejsou odměňováni takovou hodnotou pracovní jednotky, která by odpovídala výrobním výsledkům. To někdy u nich vyvolává nezáměr o výsledky hospodaření na vlastním úseku a je častou příčinou nesrovnalosti mezi pracovníky výrobních skupin v rostlinné a živočišné výrobě. Proto je třeba sladit materiální zájem každého družstevníka a celého kolektivu s konečnými výsledky jejich práce. Jestliže pro polní výrobní skupiny a farmy živočišné výroby budou kromě dosavadní samostatnosti v rozmezí celoročního výrobního finančního plánu vypracovány vedle výrobních úkolů ještě plány na rozdělení produktů, ve kterých budou stanoveny normativy spotřeby peněžních a materiálních prostředků, spotřeby práce apod., budou se pracovníci a vedoucí výrobních skupin a farem cítit odpovědní nejen za dodržení plánovaných výrobních úkolů, ale také za z hospodárnění výroby. Přitom zvýšení ma-

teriální zainteresovanosti bude zárukou, že ve výrobním procesu se materiál, peněžní prostředky a práce spotřebují skutečně ekonomicky.

Tím se také zvýší iniciativa družstevníků, jejich zájem na výsledcích výroby a současně se zajistí spolupráce s vedením družstva. Je tedy zřejmé, že družstva potřebují hospodařit podle takové metody, která by přes hmotnou zainteresovanost vedla družstevníky k neustálému zvyšování výroby a současně k jejímu z hospodárnění. Měla by je dále vést k šetrnému zacházení se společenským vlastnictvím, k soustavnému snižování vlastních nákladů, k účelnému využívání pracovních, materiálových a peněžních zdrojů a půdy, zvláště z hlediska zajištění rozšířené reprodukce v družstvu. Ke splnění těchto úkolů může pomoci právě zavádění chozrasčotu v zemědělské velkovýrobě.

Zavádění některých forem vnitrodružstevního chozrasčotu v „JZD 25. únor“

Družstvo obhospodařuje 1370 ha zemědělské půdy, má k dispozici 265 práce schopných družstevníků a je dobře vybaveno zemědělskými prostředky. Vzniklo v roce 1960 sloučením bývalých JZD *Břežany*, *Chocenice* a *Křechoř*, přičemž družstva *Břežany* a *Chocenice* převzala způsob odměňování (pevnou odměnu) a účetní evidenci z JZD *Křechoř*. Organizace řízení, plánování a rozpočtování byly uskutečněny tak, aby umožnily zavést některé prvky chozrasčotního hospodaření, které byly plánovány v JZD *Křechoř* pro rok 1960. Všechna tři družstva měla stejné přírodní i ekonomické podmínky a stejné předpoklady úspěšného hospodaření. Při vypracování účetních uzávěrek za rok 1959 byla učiněna potřebná opatření k tomu, aby plánované předpoklady pro zavedení chozrasčotu, zvláště dotace sociálnímu, kulturnímu a ostatním fondům, mohly být hned od počátku roku 1960 v plné míře uplatněny.

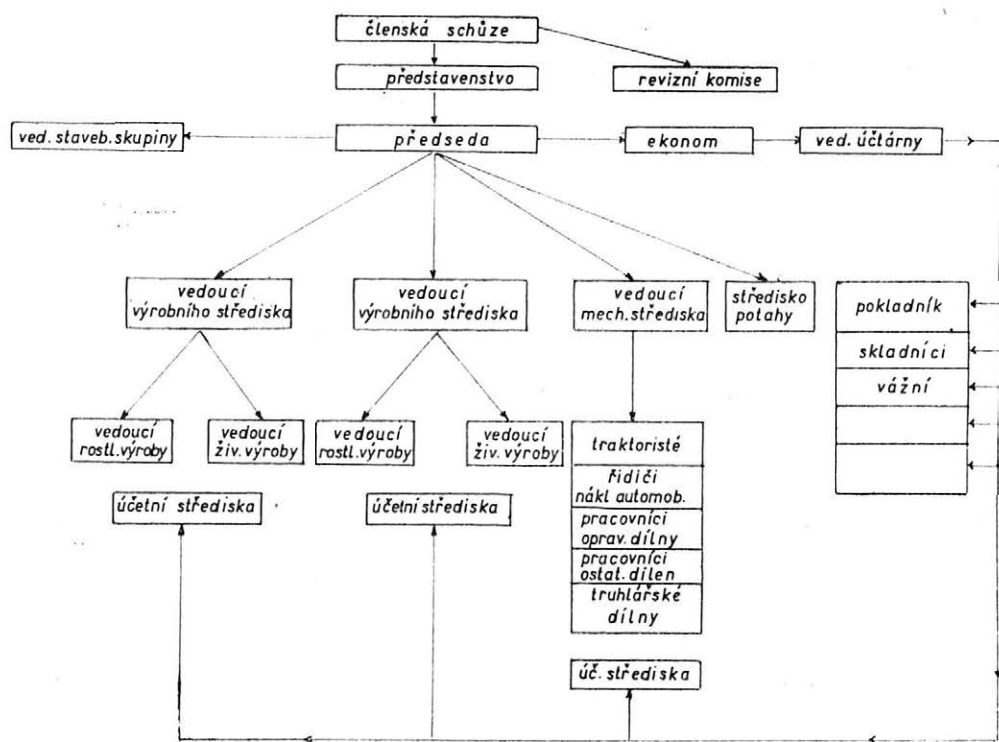
Předpoklady pro zavedení chozrasčotu

1. Správná organizace řízení.
2. Plánování, rozpočtování a organizace práce.
3. Odměňování pevnou peněžní odměnou.
4. Evidence výrobních a finančních výsledků na chozrasčotních účtech.
5. Ekonomické zhodnocení výsledků hospodaření.
6. Kontrola plnění výrobně finančních plánů.

Správná organizace řízení

Při zavádění prvků chozrasčotu je snaha, abychom zvyšovali hospodárnost jednotlivých chozrasčotních jednotek k zajištění jejich rentability. Na základě toho bychom mohli daleko rychleji, lépe a rozhodněji činit nápravná opatření ve výrobě, operativněji řídit výrobu a vytvářet tak předpoklady pro rovnoměrné plnění výrobně finančního plánu. Tyto zásady můžeme učinit tehdy, jestliže vytvoříme takovou organizaci řízení, která zaručuje hmotnou osobní odpovědnost pracovníků za plnění výrobních úkolů. Jen tehdy také splníme požadavky chozrasčotního řízení. Zásada hmotné osobní odpovědnosti pracovníků posílí vědomí důležitosti jejich práce a bude mít vliv i na jejich odpovědnější plnění úkolů na svěřeném výrobním úseku. Příklad organizace řízení socialistického zemědělského závodu, hospodařícího podle chozrasčotních zásad, je uveden ve schématu.

Schéma organizace socialistického zemědělského závodu podle chozrasčotních zásad

Ze schématu je jasné patrna osobní odpovědnost pracovníků za svěřený výrobní úsek. Tak jako je pracovník ve stáji nebo kolektiv družstevníků v rostlinné výrobě odpovědný za splnění svého výrobního úkolu vedoucím živočišné nebo rostlinné výroby, tak je také vedoucí rostlinné nebo živočišné výroby odpovědný za celý svěřený výrobní úsek vedoucím chozrasčotního výrobního střediska, ten je pak osobně odpovědný předsedovi družstva, předseda představenstvu a představenstvo členské schůzi.

Souhlasně s organizací řízení je organizována i výroba a práce.

Vedoucí chozrasčotního střediska vede chozrasčotní útvar — chozrasčotní středisko — (bývalé družstvo, středisko potahů, mechanizační středisko apod.)

Vedoucí rostlinné nebo živočišné výroby vedou nižší útvary chozrasčotního střediska — chozrasčotní jednotky. Chozrasčotní jednotkou může být polní výrobní skupina, každá stáj, každá dílna apod.

Výsledky hospodaření chozrasčotních jednotek se hodnotí na schůzích chozrasčotního střediska, výsledky hospodaření chozrasčotních středisek pak na schůzích celodružstevních. Ekonomičtí pracovníci zajišťují běžnou a úplnou prvotní evidenci nejen ústředně, ale i v jednotlivých výrobních střediscích (evidence a čerpání mzdových fondů, prvotní evidence, skladová evidence, evidence zvířat a další běžné administrativní práce) a zajišťují hospodárnou spotřebu hmot a hospodárné vydávání peněžních prostředků. Oprávněné postavení v organizaci řízení má mechanizační chozrasčotní středisko, ve kterém jsou soustředěny traktory, nákladní automobily, opravářské dílny, kovářny, tesařské a truhlářské dílny apod. Tyto výrobní prostředky jsou soustředěny do mechanizačního střediska proto, aby bylo zajištěno jejich správné využití a správná technická údržba, aby byly včas a kvalitně opraveny, aby mohla být pro každý traktor sestavena kompletace náradí, aby se zvýšila osobní odpovědnost pracovníků za svěřené stroje, aby pohonné hmoty byly

spotřebovávány hospodárně a aby mohlo vše být soustředěně evidenčně podchyceno. Při tomto způsobu organizace řízení je možno také vypracovat a odpovědněji dodržovat schválené výkonové normy, normy spotřeby pohonných hmot a náhradních součástí. Je možno také lépe dodržovat schválený způsob odměňování, popř. prémiování mechanizátorů při překračování plánovaného denního výkonu, popř. za práci zvláště dobré kvality nebo za úsporu pohonných hmot a náhradních součástí.

Navrhovaný způsob organizace řízení není možno chápat jako jedině možný. Pro chozrasčotní vedení socialistického zemědělského závodu bude vyhovovat taková organizace řízení, která zaručí hmotnou osobní odpovědnost pracovníků za svěřený výrobní úsek. Současně s hmotnou odpovědností pracovníků musí být vypracovány i normy jejich hmotné zainteresovanosti.

Plánování, rozpočtování a organizace práce

Základním dokumentem při organizaci chozrasčotu je celoroční výrobně finanční plán družstva a pro zjištění výsledků pak čtvrtletní a roční bilance. Celoroční výrobně finanční plán (CVFP) je zpracován na podkladě výhledového plánu. V něm společně s výrobním plánem a soustavou opatření k jeho uskutečnění jsou uváděni ukazatelé vlastních nákladů a rentability výroby a výroba je rozdělena mezi fondy akumulace a spotřeby.

Dosavadní systém plánování nevyžaduje rozpisu CVFP na vnitropodnikové útvary. Proto velmi dobře vyhovuje dosavadnímu způsobu plánování. Ovšem při chozrasčotním řízení družstva musí být systém plánování pozměněn tak, aby bylo možno plánovat spotřebu hmot a potřebu peněžních prostředků přímo na chozrasčotní jednotky a chozrasčotní střediska. Z chozrasčotního hlediska není proto dosavadní systém plánování v družstvech zcela vyhovující. Přestože sloučená družstva mají CVFP rozplánován na jednotlivá výrobní střediska (dříve samostatná družstva), je CVFP za dosavadního stavu plánem anonymním, protože není rozpracován až na jednotlivé chozrasčotní jednotky, a to tak, aby jejich pracovníci znali plánovaný výrobní úkol a plánované náklady, nutné k dosažení výrobního úkolu. Plán bude jen tehdy mobilizujícím, jestliže pracující chozrasčotní jednotky budou mít možnost plnění plánu výroby i čerpání nákladů pravidelně kontrolovat, hodnotit výsledky své práce a činit příslušná opatření ke zvýšení výroby a k jejímu zhospodárnění. Znamená to tedy, že zavedením prvků chozrasčotu do plánování družstva se vytvoří nové formy plánování zemědělské výroby a s tím souvisící nové formy kontroly plnění CVFP.

Tento způsob plánování a kontroly plnění CVFP by jistě sehrál důležitou roli při zajišťování splnění ukazatelů třetí pětiletky ve čtyřech letech. Celoroční výrobně finanční plán, ve kterém by byli uvedeni všichni nutní ukazatelé pro hospodaření podle zásad chozrasčotu, musí být tedy rozpracován na jednotlivá chozrasčotní střediska i na jednotky.

Tak budou hospodařit jednotlivá chozrasčotní výrobní střediska i jednotky jako samostatné hospodářské celky. Jejich samostatnost bude posílena tím, že budou mít svůj vlastní plán, ve kterém budou určeny normy spotřeby materiálu, hmot, mzdové fondy a spotřeba peněžních prostředků. Tímto plánem pak bude také stanoveno množství zemědělských produktů, které mají být na chozrasčotním středisku, popř. v jednotce za plánované období vyrobeny. CVFP, rozpracovaný na chozrasčotní střediska a jednotky, je platným pomocníkem při zvládnutí výrobních úkolů, protože jednotlivým pracovníkům nebo skupinám přímo stanoví výrobní úkol. Nutí je tak přemýšlet o tom, jak nejlépe a nejrychleji stanovený výrobní úkol splnit, jaká organizační opatření by bylo vhodné učinit a jak využít výrobních rezerv, aby plán mohl být splněn. Na jednotlivá výrobní střediska pak rozpracovaný plán stanoví, za jakých podmínek mají být plánované výrobky vyrobeny, a rozpočtem stanoví plánované vlastní náklady. Tím se ve skutečnosti ukládá pracovníkům režim přísné hospodárnosti, protože na dodržování plánovaných vlastních nákladů je postaven celý systém hmotné zainteresovanosti pracovníků — premie. Vlastní náklady, za

kteře chozrasčotní středisko (jednotka) své výrobky vyrábí, jsou také jediným ukazatelem, který je možno během pracovního procesu snížit nebo zvýšit. Chozrasčotní středisko odevzdává totiž svou vyrobenou produkci v průměrných realizačních cenách, takže rozdíl mezi jeho náklady a příjmy lze zvýšit jen snížením vlastních nákladů. Takto sestavený CVFP podle zásad chozrasčotního vedení socialistických zemědělských závodů je mobilizujícím plánem pro všechny pracovníky v zemědělství.

Organizace práce

Na snížení výrobních nákladů má bezprostřední vliv také správná organizace práce, která je předpokladem účelného a hospodárního využití pracovních sil, potahů a strojů. Správná organizace práce se mimo snížení vlastních nákladů může projevit zvýšením objemu rostlinné i živočišné výroby ve vyšší dotaci nedělitelného a jiných fondů družstva a také ve vyšších peněžních příjmech družstevníků. Dobrá organizace řízení družstva umožní práci dobře plánovat, řídit a kontrolovat, v případě nutnosti činit v pracovním procesu organizační zásahy, upevni pocit odpovědnosti za dobře vykonanou práci, šetrné zacházení se stroji a ochranu socialistického vlastnictví. Je proto docela samozřejmé, že musí být vymezena i činnost vedoucích a ostatních pracovníků družstva (práva i povinnosti), a to stanovami a domácím pracovním řádem družstva. Vedoucím pracovníkům ponechává podstatnou volnost při rozhodování o pracovních postupech, ale na druhé straně jim ukládá osobní odpovědnost za následky, které vzniknou jejich rozhodnutím. Nejvyšší orgán — členská schůze — volí představenstvo, revizní komisi a předsedu nejméně na dva roky. Představenstvo pak jmenuje ostatní funkcionáře podle potřeb a organizace každého družstva. Členové jsou na dobu několika let zařazeni do stálých výrobních skupin, které jsou základní formou organizace práce v družstvu, a jsou jim také natrvalo přiděleny základní výrobní prostředky. Každé skupině jsou také konkrétně určeny výrobní úkoly podle CVFP. Dobrým sestavením výrobních skupin jsou dány předpoklady pro nejdokonalejší využití výrobních prostředků, utužování pracovní morálky a zdárný vývoj družstva. Počet a velikost výrobních skupin se určí podle velikosti a výrobního zaměření družstva. Polní výrobní skupině se přiděluje základní výrobní prostředek — půda —, a to na dobu nejméně jednoho osevního postupu. Organizace práce může být dále členěna ve výrobních skupinách ustavením pracovních čtů v rostlinné, popř. skupin (stájí) v živočišné výrobě.

Z chozrasčotního hlediska má organizace práce zvlášť velký význam proto, že každý pracovní útvar je samostatnou chozrasčotní jednotkou, pro kterou musí být vypracován dílčí plán výroby, plán nákladů i příjmů.

S ohledem na tyto důvody je třeba uvést některé otázky chozrasčotního řízení v rostlinné výrobě.

Vnitrodružstevní chozrasčot v rostlinné výrobě

Základními prvky jsou:

- a) půdní fond — je rozhodujícím činitelem provozu rostlinné výroby;
- b) využití půdního fondu — využití základního prostředku, tj. sestavení plánu osevu, hnojení a sklizně, organizace práce, potřeby pracovních sil, mechanizačních prostředků, potřeby materiálně technických prostředků a nákladů vynaložených na produkt.

Z uvedeného vyplývá, že rozhodující jednotkou je pozemek — půda. To znamená, že půda musí být v náležitém pořádku, aby nedocházelo k zásadním chybám při zpracování chozrasčotních záznamů. Doporučujeme proto doplnit evidenci o půdním fondu přehlednou mapou (popř. různobarevně) jednotlivých kultur, dále vedení přehledu o osevním postupu, a to ve formě knihy honů „matriky polí“, kde u každého honu bude chronologicky každým rokem uvedeno, co a jak se pěstovalo a sklízelo.

Tato opatření mají hlavní význam proto, že osevní plán musí splnit a zajistit úkoly státního plánu, jakož i řádnou rotaci pěstovaných plodin, která nám poskytuje podklad, z něhož můžeme odvodit:

- a) potřebu práce,
- b) potřebu materiálně technických prostředků,
- c) výpočet vlastních nákladů na plánované výrobní výsledky, umožněný z předchozích prvků,
- d) zajištění nejen výroby (se zřetelem na státní plán), ale i vlastní potřeby osiv, krmiv a nakonec i naturálních dávek pro družstevníky.

Lze tedy říci, že osevní plán je vlastně výrobním plánem (přirovnáme-li ho k průmyslu), od něhož se odvozuji ostatní prvky.

K těmto prvkům řadíme v rostlinné výrobě:

- a) plán práce,
- b) plán spotřeby hmot a peněžních prostředků,
- c) plán vlastních nákladů.

Znamená to tedy, že do CVFP je nutno plánovat tzv. etapové práce, které zahrnují:

1. Podzimní práce — podmítka, podzimní hlubokou orbu, přípravu půdy k setí ozimů, hnojení k ozimům i podzimní hnojení k jařinám, setí ozimů.

2. První etapu jarních prací — vláčení a válení ozimů, přípravu půdy k setí jařin, veškeré jarní práce, setí a hnojení.

3. Druhou etapu jarních prací — všechny práce kultivační, tj. oborávky, jednocení, boj s plevelem a škůdci apod.

4. Práce sklizňové — hlavních i vedlejších výrobků.

Na uvedené etapy je pak možno sestavit plán prací, který by vyjadřoval jejich rozsah v měrných jednotkách, dále směnové výkonové normy mechanizačních prostředků, potahů a manuálně pracujících družstevníků, mzdový fond na každou práci a plán spotřeby hmot, jež jsou nutné k vykonání prací (osiva, sadba, hnojení, ochranné prostředky atd.). Všechny etapy prací by byly rozvrženy podle plánovaných měsiců, což by mělo tu výhodu, že by bylo možno sledovat čerpání mzdového fondu a postupovat pružněji a operativněji. Etapové práce jsou však výlučně rámcové, protože činnost zemědělské výroby je do jisté míry ovlivňována přírodními podmínkami. Pozdní příchod jara nebo deštivé počasí mohou změnit i sebelépe připravený plán. Dobře připravený plán práce však učí odpovědné funkcionáře přemýšlet o lepší organizaci práce, o nejlepším využití výrobních prostředků a zejména plánovitě řešit denní úkoly i v době, kdy může být plán nepříznivými vlivy narušen.

Proto doporučujeme vést tzv. „pracovní příkaz“, který si každodenně připravuje vedoucí pracovní skupiny vždy pro příští den. Dbá přitom, aby jednotlivé operace netříštil, aby přihlížel k soustavnosti a plynulosti prací, k jejich nejrychlejšímu ukončení na jednotlivých pracovištích a k organizovanému přechodu na jiná pracoviště.

Na pracovních poradách jsou pak řešeny tyto otázky:

1. kontrola a hodnocení vykonaných prací a její kvalita;
2. rozbor plánu práce na příští den se zápisem příkazek pro vedoucího čety;
3. hodnocení stavu pracovníků, mechanizačních prostředků a potahů se zřetelem na plán prací na příští den;
4. hodnocení připravenosti materiálových a technických potřeb pro příští den.

Závěrečným opatřením, shrnujícím výsledky hospodaření, je *chozrasčotní výkaz*, který nám ukáže konečný výsledek celé práce.

K administrativnímu *chozrasčotnímu* řízení v rostlinné výrobě je třeba mít v pořádku:

1. evidenci o půdním fondu,
2. řádný plán osevů, hnojení a sklizně pěstovaných plodin,

3. plán etapových prací s výpočtem mzdového fondu a potřeby materiálů,
4. organizování práce podle denních příkazů,
5. zjišťování konečného výsledku činnosti a nákladů v chozrasčotním výkaze.

*

Vnitrodružstevní chozrasčot v rostlinné výrobě bude zaveden ve dvou etapách, a to:

a) zavedením a vyzkoušením nových způsobů organizace a řízení (se zřetelem na specializaci tří sloučených družstev);

b) navržením nově uzpůsobených formulářů, splňujících v plné míře požadavky účetní evidence.

V plné míře je nutno respektovat i to, aby vytvořené chozrasčotní jednotky splňovaly tyto požadavky:

1. obsazení stálými pracovníky,
2. obsazení kvalifikovanými pracovníky,
3. obsazení brigád socialistické práce.

Přitom není možno vynechat dodržení ani takových základních podmínek jakými jsou:

- a) jednotná organizace vybraného provozu (jako chozrasčotní jednotky),
- b) potřebná kvalifikace všech pracovníků (vedoucích čet i vedoucích pracovních skupin).

Podle dnešní organizační struktury „JZD 25. únor“ v okrese Kolín je základním provozem středisková obec Křečhoř; v ní se soustřeďuje účetně celá zemědělská výroba, tedy rostlinná i živočišná výroba. Výrobní střediska *Břežany*, *Chocenice a Křečhoř* mají v rostlinné výrobě stálé pracovní skupiny, v živočišné výrobě farmy (prakticky stálé pracovní skupiny v živočišné výrobě), čili provozy specializované.

Každé výrobní středisko má svůj samostatný osevní postup a všechny znaky základní plánovací jednotky, ať jde o plány prací, potřeb i výroby. Je hospodářsky ucelenou hospodářskou jednotkou se stálými pracovníky i výrobními prostředky. Organizace těchto základních chozrasčotních jednotek si výžádala, aby funkci provozu střediska převzal vedoucí výrobního střediska, který by výrobu řídil a současně s vedoucími pracovních skupin vystavoval denní úkolové listy pro pracovní čety. Organizace základních chozrasčotních jednotek dále předpokládá, že všechny provozy (pracovní skupiny a jednotliví traktoristé v rostlinné výrobě a farmy se stájem a jednotlivými ošetřovateli v živočišné výrobě) budou převedeny na chozrasčot. Těmto provozům budou chozrasčotní úkoly a ukazatele odstupňovány podle dané možnosti přímého ovlivňování v příslušném útvaru.

Pokud jde o rostlinnou výrobu, bylo by:

1. základní chozrasčotní jednotkou — výrobní středisko,
2. chozrasčotním provozem — stálé pracovní skupiny v rostlinné výrobě,
3. nejnižší chozrasčotní jednotkou — stálá pracovní četa,
4. chozrasčot — traktoristy, kombajnéra nebo brigády.

Středisková obec — povede celý systém vnitrodružstevního chozrasčotu — plánování, řízení a hodnocení výsledků.

Stálá pracovní skupina — operativní plánování a řízení výsledků práce.

Stálá pracovní četa — vykonávání pracovních úkolů.

Traktoristé a kombajnéri — vykonávání pracovních úkolů.

Podle toho budou také odstupňovány ukazatele:

- pro středisko obce — komplexní rozpis celoročního výrobně finančního plánu: plán výroby a dodávky, plán pracovníků a potřeb, plán mzdového fondu;
- pro pracovní skupinu — plán výroby a plán mzdového fondu;
- pro pracovní četu — podle výkonových norem;
- pro jednotlivce — traktoristé a kombajnéri, podle výkonových norem.

Na tyto chozrasčotní ukazatele je zaměřeno prémiování vedoucích funkcionářů i družstevníků ve výrobě.

Vnitrodružstevní chozrasčot v živočišné výrobě

Prvořadý význam má správná organizace práce. Každý ošetřovatel má přidělený určitý počet dojníc, přičemž se vytvářejí podmínky pro přísné dodržování denního rozvrhu práce v kravíně. Přidělení správného počtu dojníc závisí v jiném případě na průměrné plánované dojivosti od jedné dojnice. Dbá se proto, aby byl pořádek v evidenci a užítkovosti dojníc, neboť jen tak se mohou stanovit konkrétní úkoly pro každou dojičku nebo dojiče. Získané údaje o dojivosti z minulých let jsou nám podkladem pro roční plán nadojeného mléka pro každého dojiče nebo dojičku, což jsme získali výpočtem roční plánované dojivosti přidělených dojníc. Jedním ze základních úkolů při zavádění chozrasčotního hospodaření je, aby na základě připouštěcích plánů každý znal svůj úkol v množství nadojeného mléka. Další důležitou závislostí na plnění plánu živočišné výroby je dodávka obchodních krmiv, zejména pak z vlastní produkce.

Při organizování chozrasčotního hospodaření je hlavním článkem snižování spotřeby krmiv na jednotku výroby při současném zvyšování celkového množství živočišných výrobků. V tom byl též spatřován jeden z hlavních ukazatelů, který je třeba přesně plánovat a při jeho realizaci dbát o jeho důslednou kontrolu.

V Křečhoři je postup ve vydávání jaderných krmiv svědomitý; krmiva jsou vážena, vystavují se výdejky, v nichž se krmiva odepisují. Objemová krmiva jsou při odvozu z pole vážena na mostní váze, takže je kontrola krmiva suchého i zeleného. Dosavadní mzdový a premiový způsob však obracel pozornost jen na produkci a nepřikládá důležitost hospodárnosti. Tím se stávalo, že pracovníci v živočišné výrobě usilovali o co nejvyšší přísun krmiv, aby zvyšovali produkci jejich přidavkem, i když často neoprávněně.

Protože je nutné přesně znát plánované úkoly v živočišné výrobě, byl navržen tento způsob:

1. Rozpis plánu vedoucímu živočišné výroby, který by obsahoval celoroční výrobní úkoly v členění na čtvrtletí, popř. i na měsíce.

2. Rozpis plánu pro pracovníky ve stájích. Tento rozpis by vycházel ze čtvrtletních, popř. měsíčních úkolů s tím, že by plně respektoval současný stav na pracovišti (skutečný stav zvířat, přísun krmiv, přírodní vlivy atd.) tak, aby nebyla narušena reálnost plánu.

Při organizování vnitrodružstevního chozrasčotu v odvětví živočišné výroby bylo třeba pro začátek volit nejnižší počet ukazatelů, aby se kontrola nestala těžkopádnou a namáhavou a mohla plnit svůj účel.

Správné stanovení ukazatelů v jednotlivých výrobních úsecích je důležitou úlohou při zavádění a upevňování vnitrodružstevního chozrasčotu. Ukazatelů bylo zvoleno jen tolik, aby se pozornost všech pracovníků v příslušném výrobním úseku soustředila na nejdůležitější problémy, tj. na hlavní článek.

Jelikož chozrasčot je nejdůležitějším prostředkem pro zvyšování hospodárnosti, je třeba, aby v každém výrobním úseku byly sledovány především takové náklady, na které mají družstevníci ve výrobě největší vliv. Učiníme-li rozbor přímých nákladů v živočišné výrobě, dojdeme k tomuto jejich složení:

mzdy	30 %
spotřeba krmiv a podestýlky	60 %
potahy v živočišné výrobě	6 %
ostatní náklady	4 %
celkem	100 %

Z toho vyplývá, že rozhodující nákladovou složkou ve všech úsecích živočišné výroby jsou krmiva, která budou v některých letech i vyšší než 60 %. Proto je pochopitelné, že největší pozornost byla soustředěna na sledování spotřeby krmiv. Právě vnitrodružstevní chozrasčot musí v tomto směru sehrát důležitou úlohu. Při organizování chozrasčotu ve všech úsecích živočišné výroby se jako

hlavní článek projevuje snižování spotřeby krmiv na jednotku výroby při současném zvyšování celkového množství živočišných výrobků. Spotřeba krmiv je proto také hlavním ukazatelem; je ji možno přesně plánovat, ale také zabezpečit její důslednou kontrolu. Správné hodnocení výsledků, dosažených v jednotlivých úsecích výroby, vyžaduje dokonalou organizaci operativně technické a účetní evidence. Evidence jako nástroj chozrasčotu může splnit svou úlohu jen tehdy dobře, když se včas a pravdivě vedou změny ve stavu a ve skladech hospodářských prostředků, k nimž dochází ve výrobním procesu. Kontrola ukazatelů a evidence se opírá o údaje prvotní evidence, které se vedou na každém chozrasčotním středisku.

Přechod na nové formy evidence v živočišné výrobě si vyžádalo správné politické uvědomění všech družstevníků, opírající se o spravedlivé odměňování a prémiování.

Odměňování pevnou peněžní odměnou

Hmotná zainteresovanost a odpovědnost jsou významnými rysy chozrasčotu — bez nich ztrácí svůj smysl. S hmotnou odpovědností za práci je nerozlučně spojena hmotná zainteresovanost na výsledcích práce, a to jak všech pracujících závodu jako celku, tak i každého jednotlivce. Hmotná zainteresovanost je hybnou silou chozrasčotu, podněcuje rozvoj iniciativy pracujících při hledání cest maximálního růstu produktivity práce a snížení vlastních nákladů.

Při odměňování podle chozrasčotních zásad je třeba zainteresovat družstevníky na plnění výrobních úkolů třemi formami odměny:

1. základní odměnou,
2. premiemi,
3. podílem na zisku.

Při dosavadním způsobu odměňování za práci v družstvech se postupně přešlo od primitivních forem odměňování práce podle odpracovaného času na vyjadřování práce v pracovních jednotkách. Odměna v pracovních jednotkách se však nevyplácela plně, ale v její 50 % plánované peněžní výši. Pracovní jednotka se stala mírou rozdělování peněžních i naturálních důchodů družstva, určených za práci družstevníků. Zemědělské práce byly rozděleny do obtížnostních tříd a odměňovány od $\frac{1}{2}$ do 2 pracovních jednotek. Tento způsob odměňování práce však nevyhovuje ani družstevníkům, odkázaným svou výživou na pravidelný příjem z družstva, ani státu. Pracovní jednotku není možno považovat za objektivní měřítko práce především proto, že v ní není obsaženo ani konkrétní množství práce, ani času. S tím souvisela i nerovnoměrnost odměny za totéž množství stejně kvalifikované a namáhavé práce, která se projevovala i uvnitř družstva. Důchody družstevníků kolísaly jednak podle výsledků hospodaření v jednotlivých letech, jednak v průběhu roku, což se projevovalo nerovnoměrným vynakládáním práce v jednotlivých měsících, zejména v rostlinné výrobě.

Ukazuje to nejlépe vývoj důchodu družstevníků ve sloučených družstvech *Břežany*, *Chocenice* a *Křečhoř* v letech 1953—1959, jak ukazuje tabulka I, na str. 138.

Údaje z těchto družstev potvrzují všechny vývoje, s výjimkou nerovnoměrnosti v důchodech družstevníků, vyplývající z nerovnoměrného rozložení prací v průběhu roku. Tento zjev je všeobecně známý i u ostatních družstev, a to v relaci ještě horší.

Odměna za pracovní jednotku v průměru let 1953—1958 činila v JZD *Břežany* v penězích částku 18,70 Kčs, v JZD *Chocenice* 22,30 Kčs a v JZD *Křečhoř* 19,50 Kčs. Přitom byla na každou odpracovanou pracovní jednotku vyplácena v JZD *Břežany* záloha ve výši 8,— Kčs, tj. 42 %, v JZD *Chocenice* 9,30 Kčs, tj. 41 %, a v *Křečhoři* 9,70 Kčs, tj. 49,7 %. Přestože relace v průměru let 1953—1958 byla dobrá, není tento poměr již uspokojivý v roce 1959. JZD *Břežany* vyplácelo na konci roku 1959 v penězích jen 6,50 Kčs, tj. 39 %, v *Chocenici* si družstevníci vyplatili zálohu tak vysokou, že na konci roku nic nedobírali, a v *Křečhoři* nebyla situace o nic lepší než v *Břežanech* — 39 %, tedy o hodně méně, než činí polovina celkové peněžní odměny.

I. Vývoj důchodů družstevníků v JZD Břežany, Chocenice a Křečhoř
v letech 1953—1959

Rok	Břežany				Chocenice				Křečhoř			
	odměna za PJ			záloha na PJ během roku	odměna za PJ			záloha na PJ během roku	odměna za PJ			záloha na PJ během roku
	v peněžích	v naturáliích	celkem		v peněžích	v naturáliích	celkem		v peněžích	v naturáliích	celkem	
1953	9,32	2,68	12,00	4,50	22,00	6,20	28,20	8,00	16,37	3,27	20,24	8,50
1954	12,50	2,60	15,10	5,00	22,00	6,20	28,20	9,00	17,00	2,40	19,40	8,50
1955	24,00	7,96	31,96	10,00	32,00	6,20	38,20	12,00	22,00	3,22	25,22	11,00
1956	20,00	7,03	27,03	9,00	17,00	5,75	22,75	8,00	20,00	6,45	26,45	10,00
1957	21,50	7,25	28,76	9,50	20,00	5,50	25,50	9,00	20,00	5,45	25,45	10,00
1958	25,00	5,71	30,71	10,00	21,00	4,20	25,20	10,00	21,00	3,67	24,67	10,50
1959	16,50	5,30	21,80	10,00	10,00	3,50	13,50	10,00	16,50	4,18	20,68	10,00
průměr 1953/8	18,70	5,40	24,10	8,00	22,30	5,70	28,00	9,30	19,50	4,00	23,50	9,70
průměr 1953/9	18,40	5,50	23,90	8,30	20,60	5,40	26,00	9,40	19,00	4,00	23,00	9,80

Tento pokles podílu doplatku na peněžní část za pracovní jednotky byl především způsoben neúrodou cukrovky v roce 1959, neboť družstva dosáhla v průměru výnosu jen 125 q po hektaru. Jelikož je pro tato typicky řepařská družstva cukrovka hlavní tržní plodinou, znamenala neúroda řepy citelnou ztrátu na příjmech, a to u *Břežan* 250 000 Kčs, u *Chocenic* 200 000 Kčs a u *Křečhoře* 600 000 Kčs i přesto, že agrotechnické práce na cukrovce byly vykonány včas a kvalitně. Kalamita byla způsobena dlouhotrvajícím suchem a mšicí. Připočteme-li k tomu ještě to, že nebylo realizováno plánované množství pšenice, která byla určena jako krmivo (změna výkupního systému), vznikla pro družstva ztráta, již nebylo možno jiným způsobem vyrovnat.

Družstevníci proto vycházeli z toho stanoviska, že jediná cesta, směřující k neustálému upevňování jejich sloučeného družstva, bude v pevné odměně a v jistých měsíčních příjmech. Je všeobecně známo, že zemědělská výroba je sezónní a proto tržby nejsou plynulé po celý rok. Větší část tržeb mají v družstvech až ve III. a IV. čtvrtletí. Za takové situace dochází k tomu, že kolísání ve výrobě znamená menší doplatek na konci roku. Se způsobem vyplácení 50 % záloh na pracovní jednotku se v „JZD 25. únor“ již definitivně vyrovnali. Byla to jednak mládež, která v této formě neviděla dostatečnou pobídku ke vstupu do družstva, jednak i ostatní družstevníci, kteří jsou existenčně odkázáni jen na svůj příjem z družstva. Také výpočet a sledování pracovních jednotek ztěžovalo administrativu družstev svou velkou náročností, která by se nyní ve sloučeném družstvu prakticky ještě ztrojnásobila tím, že by se musela sumarizovat z každého výrobního střediska pro hlavní účtárnu k ústřední evidenci.

Protože družstva jsou hospodářsky upevněna a tržby mají rozloženy rovnoměrně po celý rok, mohla přistoupit k výplatě pevných odměn.

Touto otázkou se zabývalo představenstvo JZD *Křečhoř* již v roce 1959, když projednávalo úkoly ve zvýšení zemědělské produkce v roce 1960 a současně úkoly na třetí pětiletku. Došlo k závěru, že podstatný vliv na zvýšení výroby v družstvu má správná odměna za práci. Byl proto přijat návrh, aby od 1. ledna 1960 bylo v JZD *Křečhoř* zavedeno dokonalejší odměňování, a to pevná odměna. Protože předpokladem k zavedení pevné odměny za práci je řádná dotace provozně zajišťovacího fondu v penězích, a protože je třeba mít přehled o příjmech a vydáních, učinilo družstvo nejdříve rozbor, jak ukazuje tabulka II.

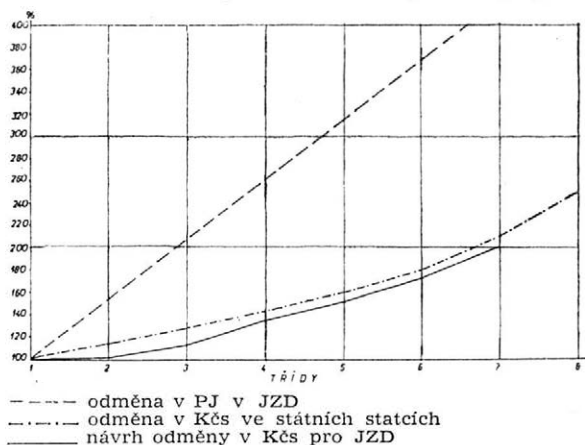
II. Peněžní příjmy a vydání v „JZD 25. únor“ v roce 1959

Měsíc	Příjem	Pracovní náklady	Materiálové náklady	Nedělitel. fond	Celkem	Úvěrová potřeba
	Kčs					
leden	256 000	58 000	100 000		158 000	+ 98 000
únor	150 000	48 000	77 000		125 000	+123 000
březen	177 000	68 000	170 000	58 000	296 000	+ 4 000
duben	192 000	76 000	154 000		230 000	- 34 000
květen	189 000	112 000	119 000		231 000	- 76 000
červen	270 000	117 000	236 000	65 000	418 000	-224 000
červenec	285 000	92 000	143 000		235 000	-174 000
srpen	537 000	121 000	138 000		259 000	+104 000
září	274 000	118 000	179 000	109 000	406 000	- 28 000
říjen	247 000	149 000	109 000		258 000	- 39 000
listopad	720 000	72 000	155 000	116 000	227 000	+454 000
prosinec	200 000	72 000	140 000	150 000	478 000	+176 000
celkem	3 497 000	1 103 000	1 720 000	498 000	3 321 000	

Hlavní nevýhodou odměňování práce družstevníků v pracovních jednotkách a zálohování 50 % jejich plánované peněžní výše je, že družstevník se během roku cítí nedostatečně odměněn za množství vykonané práce, což se odráží i v jeho pracovním výkonu. V družstvech se tato nespokojenost projevuje neustálou snahou o změkčování schválených výkonových norem a o vyšší úkon na úkor kvality práce nebo na druhé straně menší účasti na společné družstevní výrobě, větším zájmem (pokud to stanovy a domácí pracovní řád dovolí) o záhumné hospodářství, a konečně i obtížemi při náboru mládeže do zemědělství. Státu jsou způsobovány obtíže při zajišťování dostatku spotřebního zboží v době, kdy jsou vypláceny doplatky na pracovní jednotku družstevníků.

Při samotném zařazení prací do obtížnostních tříd vidíme, že třídy se zvyšují lineárně, což neodpovídá kvalifikaci zemědělských pracovníků ani celostátní mzdové křivce. Proto některá přední družstva při přechodu na pevnou odměnu změnila mzdovou křivku a přiblížila ji ke mzdové křivce státních statků. Přitom byly některé obtížnostní třídy vypuštěny, protože se práce, zařazené do těchto tříd, honorovaly stejně jako práce, zařazené do vyšší obtížnostní třídy. Kromě toho byla stanovena základní časová mzda pro všechny práce, které nejsou znormovány nebo které jsou vykonávány v době nedostatku pracovní příležitosti a nejsou plánovány.

Příklad změny mzdové křivky ukazuje graf 1.

Index růstu mezd v zemědělských závodech (návrh v Kčs) pro JZD

ně zajišťovacího fondu jako předpokladu pro další zvyšování odměny za práci. Tento způsob nutí také k odpovědnějšímu normování práce a k vydávání peněžních prostředků z fondu základní odměny. V případě, že družstva nemají dostatečně vysoký provozně zajišťovací fond, nutí tato forma odměňování funkcionáře k tomu, aby se starali o rovnoměrné plnění výrobního plánu a o včasnou a výhodnou realizaci vyrobených zemědělských produktů.

Z chozrasčotního hlediska je forma pevné odměny za práci jedinou možnou formou základní odměny za práci družstevníků. Proto při tomto způsobu řešení je nutno zrušit odměňování družstevníků za práci naturáliemi, které bylo zvláště v posledních letech velmi nejisté, protože ve větší míře než peněžní část odměny bylo závislé na dosažených hektarových výnosech. Bylo tomu tak proto, že družstva se vždy snažila vyrovnat se se státem odprodejem plánované části své produkce. Pro družstevníky bude proto výhodnější a jejich příjem bude jistější, jestliže se plánovaná odměna (peněžní) za práci zvýší o hodnotu naturálií, vydávaných za jejich práci, a když jim bude zaručeno, že si mohou od družstva koupit naturálie do určitého stropu za cenu, která jim byla započítána do peněžní odměny (realizační ceny).

Ekonomicky upevněná družstva přecházejí proto v poslední době buď na vyšší zálohování přiznaných pracovních jednotek nebo na pevnou odměnu za vykonanou práci, která odstraní nedostatky v odměňování v pracovních jednotkách a do značné míry vyrovnává rozdíly mezi pracovním příjmem dělníků a družstevníků. Pevná odměna za práci dává také družstvu možnost daleko odpovědněji normovat zemědělské práce a v penězích vyjádřit i malé rozdíly mezi vykonanými pracemi. Pevná odměna má trvalější charakter a stanoví se tak, aby bez snížení životní úrovně členů zajistila i vytvoření provoz-

Vhodným prémiováním všech prací v rostlinné i živočišné výrobě podnítí se iniciativa pracujících, zvýší se pracovní výkony i kvalita práce. Nutno tedy jak normální odměnu, tak i prémii chápat jako ekonomický nástroj k dosažení vyšší výroby, a tím ke zvyšování produktivity práce. V „JZD 25. únor“ je systém prémiování za práce družstevníků v rostlinné výrobě poněkud odlišný od běžného systému prémiování. Jsou zde přiznávány premie především za kvalitně a v agrotechnických lhůtách vykonané práce (např. za orbu a přípravu půdy, za první etapu jarních prací, za druhou etapu jarních prací, za žňové práce, za sklizeň okopanin a technických plodin).

Tím, že vhodným prémiováním družstevníků jsou vytvořeny všechny předpoklady pro dosažení vysokých hektarových výnosů a družstevníci již nemohou biologický vývoj rostlin nikterak ovlivnit, odpadájí premie za vyšší hektarové výnosy. Dále jsou vypláceny družstevníkům premie za úsporu hmot, za snížení vlastních nákladů proti plánovaným atd. Všechny premie jsou vypláceny.

Příklad některých premií v „JZD 25. únor“

Představenstvo po přezkoumání pracovních výkonů z minulých let navrhlo — nezávisle na výkonové normě, podle které jsou družstevníci a ostatní pracovníci v družstvu odměňováni — hranici, po jejímž překročení bude každému pracovníku přiznána premie za vyšší výkon v penězích. Stanovené množství práce jako základ pro přiznání premie se rozumí za jeden pracovní den.

III. Výkonové normy, platné v „JZD 25. únor“ pro rok 1960

Označení druhu práce	Obtížnostní třída	Sazba v Kčs
<i>práce ruční</i>		
nakládání hnoje nebo kompostu	IV	0,26/q
I. okopávka cukrovky	IV	1,73/ar
jednocení	V	3,10/ar
II. okopávka	IV	1,73/ar
shazování cukrovky	IV	1,48/ar
kleštění cukrovky	IV	3,46/ar
nakládání na vůz, valník, auto	V	0,248/q
sбірání brambor, za Tekem	IV	2,31/q
stavění panáků s vyvazováním	IV	0,52/ar
nakládání obilí na vůz — snopy	IV	0,34/q
<i>práce potažní</i>		
vláčení hrubé brázdy	IV	5,86/ha
I. plečkování cukrovky (bez pomocníka)	IV	10,40/ha
odvoz řepy cukrové	IV	0,64/tkm
odvoz hnoje, kompostu se skopáváním hromádky	IV	0,17/q
<i>traktorové práce</i>		
orba hluboká DT — 54 do 28 cm	VI + 10%	7,76/ha
orba střední Zetor 35 s předradličkou	VI	9,77/ha
vláčení Zetor 25	VI	2,49/ha
sázení brambor sazečem SK 4, Zetor 35	VI	6,28/ha
<i>odměňování v živočišné výrobě</i>		
za 100 l mléka, strojní dojení, oběžný pás		29,12/100 l
přirůstky hovězího masa — ml. dobytek		120, — /100 kg
odstavení selete ve váze 15 kg		26,08/100 kg
přirůstek vepřů — normální výkrm,		
částečná mechanizace		52,80/100 kg
za vejce		9,76/100 ks

Tyto prémie jsou přiznávány za vyšší výkony za předpokladu, že práce bude kvalitní a úroda sklizena pokud možno s nejnižšími ztrátami. Tím bude také zajištěno, že družstvo splní v nejkratší možné době své povinnosti vůči státu a plně zajistí družstevní fondy i naturálie členům.

Uvádíme příklad odměňování pevnou peněžní odměnou za práci ve výši 16 Kčs za splněnou výkonovou normu. Každý družstevník obdrží za přiznaných 100 Kčs odměny za práci naturálie v hodnotě 13,31 Kčs.

Dále uvádíme některé platné výkonové normy pro rok 1960, podle nichž „JZD 25. únor“ vyplácí družstevníky.

Družstvo vyplácí kromě pevné peněžní odměny také prémie podle premiového řádu, z něhož uvádíme některé druhy v *rostlinné výrobě* (tab. IV).

Prémie v *živočišné výrobě* budou přiznávány:

1. za překročení plánované výroby — doplatek k základní odměně, a to ve výši zhruba 30 % ze základní odměny;
2. za úsporu krmiv — za 100 kg ovesných jednotek 50,— Kčs.

Krávy:

1. Za každou desetinu procenta tučnosti mléka nad 3,6 % obdrží ošetřovatel 0,01 Kčs v *Břežanech* a *Křečhoři*, zatímco v *Chocenících*, kde jsou ztíženější podmínky, 0,02 Kčs. Prémie se budou vyplácet měsíčně.

Za mléko nadojené nad plánovaný úkol bude na konci roku vyplácena prémie ve výši 0,60 Kčs za litr, nebude se však vyplácet již základní odměna. V případě, že během roku nastane pohyb v počtu ustájených krav, vypočte se výroba mléka násobkem krmných dnů plánovanou denní dojivostí.

2. Za každé odchované tele 100,— Kčs, při nižším úhynu než 3 %.

Hovězí žír:

Za kusy dodané ve třídě A: 50,— Kčs za kus; prémie budou splatny měsíčně. Za přírůstky nad plánovaný úkol 2,— Kčs za 1 kg bez výplaty základní odměny.

Prasata:

Za sele nad plán 60,— Kčs, splatno koncem roku. Za vrh, ze kterého bude odstaveno 10 a více selat 70,— Kčs, splatná v měsíci odevzdání selat.

Žír prasat:

1. Za výrobu většího množství masa, než uvádí CVFP v jednotlivých stájích, nebo při dosažení vyšších než plánovaných přírůstků bude koncem roku vyplácena prémie 2,50 Kčs za 1 kg živé váhy.

2. Za snížení ztrát úhynem z počtu méně než 2 % — 30,— Kčs za každý den.

Drůbež:

Za ztráty nižší než 10 % z nakoupeného množství do 14 týdnů 2,— Kčs za každé kuře.

Na úseku *mechanizačního střediska* budou přiznávány prémie:

1. za snížení vlastních nákladů v rostlinné výrobě;
2. 30 % z nákupní ceny uspořené pohonných látek;
3. za jízdy bez nehod a dopravních závad;
4. za překročení plánovaného výrobního úkolu v rostlinné výrobě podle stejných zásad jako u ostatních družstevníků v rostlinné výrobě.

Prémie za úsporu pohonných látek se traktoristům nepřizná nebo se v poměru sníží v těch případech, kdy traktor nebude udržován v dobrém stavu nebo když ve snaze dosáhnout úspor budou porušeny předpisy, platné pro silniční provoz a technické vybavení traktoru, protože bude ohrožena bezpečnost provozu a normální opotřebení traktoru bude zvýšeno. Jestliže s traktorem bude jezdit více traktoristů, rozdělí se celková prémie mezi ně v poměru k počtu kilometrů, které každý z nich ujel na tomto stroji; současně se přihlédne k vlivu obsluhy na dosažení úspor.

Základní odměna i *prémie vedoucích pracovníků* plně souhlasí s návrhem směrnic ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství pro odměňování vedoucích pracovníků v JZD.

IV. Některé druhy prací z prémiového řádu „JZD 25. únor“

Druh práce	Hranice pro při- znání normy (v ha — q)	Kčs na jednotku výkonu
DT 54: hluboká orba střední orba podmítka disk. branami smykování vláčení válení kultivátorování	4,— 5,— 25,— 25,— 25,— 25,— 5,—	3,50 2,50 1,50 0,60 0,50 0,50 1,50
Super a KD 35: střední orba podmítka disk. branami smykování vláčení válení kultivátorování seti	3,— 20,— 20,— 28,— 18,— 6,— 15,—	3,50 2,— 0,90 0,80 0,80 2,— 0,90
Zetor 25: kultivátorování vláčení válení seti sečení (i Super)	4,— 15,— 15,— 8,— 5,—	2,50 0,80 0,80 1,— 3,50
potažní práce: plečkování řepy II. a III. plečkování řepy oborávka brambor pohrabování obracení rovnání a odvoz suché píce odvoz brambor odvoz cukrovky, řízků, chrástu	2,50 3,— nepřichází v úvahu 6,— 6,— 60,— 100,— q 70,— q	5,— 3,— 2,— 2,— 0,20/1 q 0,15/1 q 0,25/1 tkm
traktorová práce: II. a III. plečkování řepy oborávka brambor sečení vojtěšky a jetele obracení shrnování sklizeň sběracím lisem odvoz sena, slámy traktory sklizeň řepky kombajnem odvoz řepky od kombajnu vyorávání brambor vláčení brambor vyorávání cukrovky odvoz řízků cukrovky dtto, TA 25 dtto, TA Super dtto, NA — Břežany dtto, TA 25 Břežany dtto, TA 35 Břežany	5,— ha 6,— 5,— 10,— 10,— 4,— 100,— q 35,— q 70,— q 5,— ha 15,— ha 3,— 250 tkm/280 q 150 tkm/180 q 180 tkm/200 q 200 tkm/330 q 125 tkm/210 q 140 tkm/235 q	2,50 2,50 3,50 1,50 1,50 3,— 0,20/1 q 0,50/1 q 0,50/1 q 5,— 1,50 5,— 0,10/1 tkm 0,193/tkm 0,193/tkm 0,10 0,193 0,193

Druh práce	Hranice pro přiznání normy (v ha — q)	Kčs na jednotku výkonu
ruční práce:		
dávání na sušáky	0,50 ha	0,20/1 ar
nakládání	55,— q	0,30/q
složení do řezačky	65,— q	0,20/q
řezání	85,— q	0,30/q
výmlat řepky	35,— q	0,50/q
sbíráni brambor	12,— q	1,—/q
složení brambor	120,— q	0,10/q
sbíráni vláčených brambor	3,— q	3,—/q
naložení cukrovky	110,— q	0,12/q
sázení brambor	3,50 ha	4,—/ha
vysypání brambor	60,— q	1,—/q

Prémie budou přiznány za plnění a překračování plánovaných výrobních úkolů, za snižování vlastních nákladů a za překročení plánovaných peněžních příjmů po odečtení všech peněžních nákladů. Celková premie bude činit: do 10 % — 3 až 5 %, od 10 do 20 % — 5 až 10 %, nad 20 % — 10 až 15 % z částky, o kterou byl překročen plánovaný rozdíl mezi peněžními příjmy a peněžními náklady. Premie bude rozdělena mezi vedoucí pracovníky takto: předseda 20 %, vedoucí výroby 18 %, zootechnik 15 %, agronom 15 %, mechanizátor 14 %, ekonom - účetní 12 %. Ostatní pracovníci, jako např. pokladník, skladník a vedoucí výrobních středisek, budou odměňováni podle zásad, schválených celostátním sjezdem JZD.

* * *

Stanovení základní odměny i výše premii a odměňování pracovníků v družstvu pevnou odměnou je prvořadým úkolem při zavádění prvků chozrasčotu. Je to úkol dlouhodobý a stanovená základní odměna i premie se budou měnit vlivem technologie výroby i vyšší mechanizace atd. Stanovení mzdového fondu a jeho čerpání při výrobním procesu, zřízení individuálních, popř. skupinových osobních účtů úspor a nesmlouvavé uplatnění zásad hmotné zainteresovanosti i hmotné osobní odpovědnosti pracovníků jsou jedněmi z nejdůležitějších prvků při zavádění chozrasčotu v družstvu. Premie za úsporu nákladů nutí vedoucí pracovníky k ekonomickému využití pracovních sil, k odpovědnému čerpání mzdových fondů, k zavádění nové technologie do výroby, k používání vysoké mechanizace, k úspoře ve spotřebě hmot, k dodržování agrotechnických lhůt atd. Uplatněním všech těchto zásad se zvýší produktivita práce i intenzita zemědělské výroby.

Jestliže po sestavení roční bilance po dostatečném zajištění fondů skončí hospodářský rok přebytkem, je možné s ohledem na skupinové vlastnictví v družstvu rozdělit část tohoto přebytku jako podíl na zisku družstevníkům. V „JZD 25. února“ je na tuto skutečnost rovněž pamatováno a eventuelní část přebytku se rozdělí podle podílu základní odměny družstevníků na celkové výši základní odměny.

Evidence výrobních a finančních výsledků na chozrasčotních účtech

Výrobní výsledky, právě tak jako náklady, které chozrasčotní jednotka během výrobního procesu vynaložila, jsou zaznamenávány na chozrasčotních účtech jednotlivých plodin nebo chovů. Zřizování chozrasčotních účtů má velký význam nejen proto, že umožňuje sledovat náklady i ekonomickou efektivnost jednotlivých plodin a chovů, ale navíc dává možnost sledovat i všechny chozrasčotní jednotky, které pak

mohou hospodařit jako samostatné hospodářské útvary s vlastní rentabilitou. To ovšem předpokládá, aby se náklady, vzniklé při výrobním procesu, vedly na jednotlivých výrobních účtech a rentabilita pěstované plodiny nebo chovu byly zjišťovány na účtě výrobků. Tím se zisk nebo ztráta projeví v tom odvětví, kde skutečně vznikly. Evidence nákladů, vznikajících při výrobním procesu plodin nebo v chovech živočišné výroby, musí být jednoduchá, a tím i potřeba práce s tím související co nejmenší. Proto by na výrobních účtech stačilo rozdělovat náklady na: pracovní celkem, materiálové celkem, režie odvětví a režie celodružstevní. Při sledování efektivnosti by se sledovala realizace, výrobky určené k doplnění osiv, sádí a krmiv, popř. výrobky určené pro jinou spotřebu. Běžná evidence nákladů a výrobních výsledků na chozrasčotních účtech musí být předmětem zájmu nejen vedoucího chozrasčotní jednotky, ale všech jejích členů. Jestliže při výrobním procesu všichni neustále sledují náklady na výrobu a jestliže jsou přesvědčeni o tom, že zásady hmotné zainteresovanosti i odpovědnosti budou dodrženy, snaží se také o ekonomické vynakládání pracovních sil a hmot. Důležitou součástí nákladů jsou náklady neproduktivní a nepřímé, které je rovněž nutno snižovat. Výrobním skupinám bývá jejich výše často nesprávně zaznamenána. Proto při jejich rozdělování je nutná účast všech vedoucích pracovníků. Správná evidence výroby a výrobních výsledků kladé nejen zvýšené požadavky na kvalifikaci ekonomických pracovníků, ale zvyšuje částečně i potřebu jejich pracovního času.

Právě tak jako dosavadní systém plánování v družstvu nevyžadoval rozpisu CVFP na vnitropodnikové útvary, není ani v dosavadní účetní evidenci (nové) uvažováno o účetním sledování hospodářských výsledků vnitropodnikových útvarů. Mělo by se proto uvažovat o tom, aby pro účely chozrasčotu, a tím i pro běžné informování členů chozrasčotního střediska nebo jednotky o výsledcích jejich hospodaření, byla příslušná účetní evidence pozměněna. Upravená evidence v každém případě pomůže zkvalitnit práci všech ostatních pracovníků družstva, bude je nutit ke zvyšování jejich kvalifikace, které využijí nejen k odbornějšímu vedení svého chozrasčotního střediska po stránce technické, ale i k pečlivé evidenci práce a k její kontrole. Bude tak umožněno snížení potřeby času na práce stejné kvality, čímž dojde k vyšší produktivitě práce, k z hospodárnění výroby a k dosažení vysoké rentability svěřeného chozrasčotního střediska.

Ekonomické zhodnocení výsledků hospodaření a kontrola výrobně finančních plánů

Správně organizovaná evidence, kontrola a rozbor chozrasčotních výsledků jsou nedílnou součástí chozrasčotu. Úspěšné uplatňování chozrasčotu vyžaduje, aby měsíční výsledky hospodaření jednotlivých chozrasčotních středisek byly zpracovány co nejrychleji, neboť opožděné hodnocení výsledků znemožňuje činit operativní zásahy ke zlepšení práce. Měsíční hodnocení výsledků však neznamená, že plnění jednotlivých ukazatelů není třeba sledovat průběžně. To platí nejen o ukazatelích objemu výroby, ale i o spotřebě materiálu, o jakosti apod.

Důležité je, že evidence chozrasčotních výsledků nesmí končit jenom zjištěním skutečnosti a jejím porovnáním s plánem. Hlavním úkolem je na základě těchto údajů učinit důkladný rozbor příčin odchylek od plánu ve všech chozrasčotních střediscích (jednotkách). Jedině na základě takových rozborů je pak možno uskutečňovat konkrétní opatření ke zlepšení práce (jak přenášením zkušeností u kladných výsledků, tak odstraňováním závad u výsledků záporných). Při rozborech musí být komplexně přihlíženo ke všem ukazatelům. Především musí být prověřeno plnění plánu v objemu výroby (jak hmotně, tak hodnotově), dodržování kvality a rovnoměrnosti práce. U ukazatelů práce a mezd musí být věnována pozornost zejména čerpání mzdových fondů, růstu produktivity práce ve vztahu k růstu průměrných mezd, prémie atd. Největší péči je třeba věnovat důkladnému rozboru ukazatelů vlastních nákladů, který je jednou z nejdůležitějších ekonomických činností všech stránek chozrasčotních středisek nebo jednotek. Jestliže účetní evidence bude pro chozrasčot upravena tak, aby bylo možno zjišťovat vlastní náklady na výrobu, ja-

kož i množství výrobků v každé chozrasčotní jednotce, bude mít sledování vlastních nákladů v družstvu smysl. Pak bude možné, a to na základě jejich rozboru a po projednání přímo s pracovníky chozrasčotní jednotky, činit účelná opatření pro zvýšení výroby a hospodárnosti.

Při hodnocení chozrasčotních výsledků má velký význam důkladné projednávání výsledků hospodaření s družstevníky. Pro názorné zveřejňování se dobře osvědčují grafy s uvedením příznivých i nepříznivých výsledků. Rozsáhlé zveřejňování výsledků pobízí jak zaostávající chozrasčotní střediska a jednotky, tak i ty, které úkoly plní dobře.

Hodnocení výsledků nejen vedoucími pracovníky, ale i pracujícími, je jedním z nejpodstatnějších rysů chozrasčoty. Nesmí se proto stát, aby s výsledky chozrasčotních středisek (jednotek) se zabýval jen vedoucí.

Evidence výrobních a finančních výsledků, ekonomické zhodnocení a kontrola CVFP

V „JZD 25. únor“ seznamují družstevníky s výsledky hospodaření nejen čtvrtletně, ale i měsíčně. Způsob rozboru, který je dále uveden, byl projednáván na ukončení třetího čtvrtletí v členské schůzi družstva. Znamená uzavření rozhodujícího období v hospodaření družstva a současně nástup do úspěšného splnění úkolů ve třetí pětiletce.

Uzávěrka k 30. září 1960 zahrnuje všechny peněžní příjmy družstva od začátku roku a jsou v nich zúčtovány všechny náklady na nákup a spotřebu materiálu, jakož i spotřeba vlastních produktů v penězích. Podle této uzávěrky je plán peněžních příjmů splněn na 98,9 % a bylo dosaženo 4 710 500 Kčs peněžních příjmů. Do očekávaných peněžních příjmů však nebyly pojaty peněžní příjmy nejisté, např. náhrady pojišťovny, takže lze očekávat, že plánované peněžní příjmy budou dodrženy. Na druhé straně však budou náklady nepatrně překročeny. Předpokládané náklady budou činit jen 36,8 % peněžních příjmů. Je to nejnižší procento nákladů, jakého kdy bylo v družstvu dosaženo. Může být však dále sníženo navrhovanými opatřeními, jako např. reorganizací mechanizačního střediska a zajištěním ještě větší hospodárnosti v provozech družstva. Index nákladů proti roku 1959 je 91,8 %, index peněžních příjmů proti roku 1959 je 115,08 %. Přitom do nákladů je započítána i zvýšená zemědělská daň, na druhé straně se však projevuje zvýšení výkupní ceny hovězího dobytka a mléka. U vepřů je dosahováno přibližně stejné realizační ceny jako v minulém roce. Ke zvýšení peněžních příjmů došlo z rostlinné výroby.

Středisko *Křečhoř* dodalo 1070 q pšenice, 2269 q ječmene, 181 q žita a 189 q řepky a za tyto produkty získalo proti plánovaným 506 590 Kčs — 560 600 Kčs. Středisko *Břežany s Chocenicemi* dodalo 833 q pšenice, 2421 q ječmene, 423 q žita a 195 q řepky a získalo proti plánovaným 620 830 Kčs jen 582 100 Kčs, protože nebylo dodáno plánované množství řepky. V *Křečhoři* se rozdíl v tržbách vyrovnal tím, že za ječmen bylo plánováno získat jen stálou cenu, tj. 114 Kčs, v *Břežanech* a *Chocenicích* však bylo plánováno 155 Kčs, popř. 150 Kčs. Kvalita ječmenů byla však v letošním roce v *Břežanech* a v *Chocenicích* horší než v *Křečhoři*, takže bylo získáno za cent 145 Kčs a 150 Kčs, proti *Křečhoři* se 150—155 Kčs. I když se sklízelo za nepříznivých podmínek, přesto bylo dosaženo dobrých hektarových výnosů.

Celkem bylo sklizeno 21 228,28 q zrnin z 569,11 ha plochy, tj. 37,26 q hrubého zrna z jednoho hektaru plochy. Od počátku roku bylo dosaženo z rostlinné výroby 1 217 980 Kčs peněžních příjmů a na jeden hektar bylo dosaženo v průměru 887 Kčs peněžních příjmů. Z toho ve střediscích v *Břežanech* a v *Chocenicích* 828 Kčs a v *Křečhoři* 962 Kčs. Po zkušenostech z letošních žní bylo nutno organizačně dobře zajistit i podzimní práce.*)

V představenstvu a na členské schůzi byl zhodnocen průběh žní, a to jak organizace práce, tak i ekonomicky. Bylo rozhodnuto svolat schůzi vedoucích pracov-

*) Výnos cukrovky podle dodatečného zjištění činil v průměru 445 q/ha, takže plánovaný výnos 380 q/ha byl překročen.

níků, doplnit některé normy základní odměny u kombajnových prací, odměňovat řemeslníky příslušnou třídou v průmyslu a nedopustit, aby se úkolová práce slučovala s hodinovou. Každý měsíc je kontrolováno plnění závazků mezi jednotlivými výrobními středisky. Opis je odeslán prostřednictvím MNV na ONV, takže i MNV má možnost kontrolovat plnění závazků. Družstvo plní přijaté závazky, především v zástavu dobytka (hovězí 104,9 %, z toho krávy 103,7 %, prasata celkem 108 %), v dodržování agrotechnických lhůt, ve výrobě kompostu apod. Podle výhledu k 30. září 1960 by mohl být závazek v hovězím mase splněn na 95,1 %, u vepřového masa bylo dodáno 1433 q, což je více než je stanoveno v CVFP. Úkol není plněn v dodávce vajec (k 30. IX. 1960 — 71,9 %) a v mléce (k 30. IX. 1960 — 61,56 %). Splnění závazků v mléce se začíná zajišťovat utvářením kolektivů soutěžících o titul brigáda socialistické práce, např. v kravíně ve výrobním středisku v *Chocenících* a v *Křečhoři*. Po soustředění mechanizačních prostředků byly vytvořeny podmínky pro ustavení brigády socialistické práce i v mechanizačním středisku.

Výrobní výsledky družstva podle jednotlivých výrobních středisek a v popočtu na hektar jsou zveřejňovány na vývěsních tabulích a hodnoceny na schůzích, a to jak za rostlinnou, tak i za živočišnou výrobu.

Bylo také hodnoceno odměňování pevnou peněžní odměnou, které kladlo po celých devět měsíců zvýšené nároky na kontrolu plnění výrobních úkolů družstva. Neplnění peněžních příjmů za mléko, zvláště v září, působilo družstvu obtíže se splácením účelového úvěru. V srpnu muselo být vybráno o 19 000 Kčs méně. Přesto však lze říci, že nové odměňování nutilo k plnění výrobních úkolů a má nemalý podíl na tom, že plánované peněžní příjmy budou splněny a že nedocházelo ke zbytečným výdajům.

Jiná je však situace v normování. Normy se ve velké většině případů osvědčily i přesto, že některé byly nesprávně stanoveny. Na mnoha místech došlo ke změkčování norem, což bylo příčinou toho, že bylo vydáno více finančních prostředků, než bylo počítáno. Vcelku však náklady na odměny nebudou překročeny. Vyplácené prémie se osvědčily. Doporučuje se, aby družstvo upevňovalo své normy s normami státních statků, pokud jsou dobře stanoveny. Družstvo nadále počítá s vypracováním vlastních normativů, a to na základě svých zkušeností a z časových studií jednotlivých prací. Výkonové normy se přesně dodržují a chyby, vzniklé nedostatkem zkušeností s pevnou peněžní odměnou, jsou odstraňovány.

Výhledově bude dotován nedělitelný fond 24,66 %, popř. i více, z toho případně 4,53 % provozně zajišťovacímu fondu. Tomuto fondu budou přiděleny popřípadě i další částky, pokud družstvo dosáhne vyšších než plánovaných peněžních příjmů.

Družstvo zajistí také všechny povinnosti, doplatí zbývajících 20 % pevné odměny za práci a zajistí družstevní fondy. Tím se ekonomicky upevní a vytvoří předpoklady pro další úspěšné hospodaření.

Zásluhou našich družstevníků je v mnoha případech rozvíjeno socialistické soutěžení a stále obohacováno o nové formy. Jednou z nových forem socialistického soutěžení je v mechanizačním středisku „JZD 25. únor“ soutěž traktoristů mezi sebou v úspoře pohonných hmot, ve splnění agrotechnických lhůt, za kvalitní splnění sklizňových prací ap. Jinou formou socialistické soutěže může být otevření osobních účtů úspor, které ovšem nemohou být příliš složité a musí být srozumitelné všem traktoristům. Zavedení osobních účtů úspor však vyžaduje náročnější práci nejen od účetního, ale zejména od traktoristů.

Некоторые принципы применения хозрасчета в ЕСХК имени 25 февраля

Выполнение заданий третьего пятилетнего плана в сельском хозяйстве, т. е. повышение сельскохозяйственного производства на 40 %, производительности труда на 66 % и снижение затрат на 11 %, требует устранения всех недостатков, до сих пор препятствующих ускоренному развитию производства, а также использования всех имеющихся резервов. Из этих резервов учитывается даже и такой метод планового управления социалистическими сельскохозяйственными предприятиями, каким является хозрасчет.

Хозрасчет означает дальнейшую ступень целенаправленного улучшения хозяйственной деятельности и переход к более совершенному производственно-техническому руководству кооперативом. Вопрос взаимоотношений кооператива с государством и с остальными предприятиями решается хозрасчетом, тогда как взаимоотношения между руководством кооператива, отдельными бригадами и членами кооператива решаются внутривозвратным расчетом. При ведении хозяйства согласно хозрасчетным принципам самым важным вопросом является обеспечение рентабельности предприятия и соблюдения принципов экономичности во всей деятельности кооператива. При организации руководства социалистического сельскохозяйственного предприятия (ЕСХК) по принципам хозрасчета следует иметь в виду, что она будет эффективна только в том случае и лишь тогда она будет способствовать улучшению всей хозяйственной деятельности кооператива в целом, если будут обеспечены следующие важнейшие предпосылки для ее внедрения:

1. правильная организация руководства при применении принципа личной материальной ответственности;

2. планирование и учет работ таким образом, что с планом производства и с объемом бюджетных расходов будут ознакомлены все работники всех хозрасчетных единиц, так что вместе с руководством предприятия они будут стремиться к обеспечению правильной организации труда на своем рабочем участке;

3. оплата труда работников предприятия путем твердой денежной оплаты и премий при соблюдении принципа материальной заинтересованности работников в результатах ведения хозяйства своей хозрасчетной единицы и соответствующей доли участия в прибыли;

4. учет производственных и финансовых результатов, который должен обеспечить возможность регулярного учета выполнения производственно-финансового плана по особым счетам отдельных культур или отдельных видов сельскохозяйственных животных хозрасчетной единицы. Хозяйственные результаты хозрасчетной единицы должны быть точно разработаны в кратчайший срок для обеспечения возможности оперативного вмешательства в рабочие процессы. Экономия материальных и денежных средств и повышенные затраты, возникшие по вине членов хозрасчетной единицы, согласно принципу материальной заинтересованности и материальной ответственности членов кооператива отмечаются в личные или бригадные (групповые) счета экономии, представляющие собой составную часть учета;

5. регулярная экономическая оценка результатов ведения хозяйства руководящими работниками кооператива, а также членами хозрасчетной бригады или единицы на отдельных рабочих местах. Результатом этой оценки, кроме контроля выполнения промфинплана, должны быть главным образом проекты улучшения производственных результатов, более экономичного расхода оборотных и циркуляционных средств хозрасчетной единицы и т. п.

Результатом всех этих мероприятий, которые носят не только административный характер, должны быть повышение и рационализация производства в кооперативе, что в общегосударственном масштабе будет способствовать повышению экономической силы ЧССР и, таким образом, всего социалистического лагеря. Для кооперативов это будет иметь главным образом то значение, что в результате этого ускорится процесс их экономического укрепления, что будут обеспечены регулярные и высокие доходы добросовестно работающих членов кооператива. Высокие отчисления в фонды общественного потребления кооперативов обеспечат для их членов социальные льготы и повысят культуру общественной жизни и труда в деревне.

Einige Grundsätze der Anwendung der wirtschaftlichen Rechnungsführung in der „JZD 25. únor“ (LEG des 25. Februar)

Die Erfüllung der Aufgaben des Dritten Fünfjahrplans in der Landwirtschaft, d. h. die Steigerung der landwirtschaftlichen Produktion um 40 % und der Arbeitsproduktivität um 66 % sowie die Senkung der Selbstkosten um 11 %, erfordert, daß alle Mängel, die bisher einer schnelleren Entfaltung der Produktion im Wege stehen, beseitigt und alle Reserven ausgenutzt werden. Eine dieser Reserven stellt auch die Methode der geplanten Leitung der sozialistischen Landwirtschaftsbetriebe — die wirtschaftliche Rechnungsführung — dar.

Die wirtschaftliche Rechnungsführung ist eine weitere Stufe zur zielbewußten Verbesserung der Wirtschaftstätigkeit und der Übergang zu einer vollkommeneren produktionstechnischen Leitung der Genossenschaft. Die Beziehung der Genossenschaft zum Staat und zu den übrigen Betrieben wird von der betrieblichen wirtschaftlichen Rechnungsführung geklärt, die Beziehungen zwischen der Leitung der Genossenschaft und den einzelnen Brigaden und Genossenschaftsbauern werden von der innerbetrieblichen wirtschaftlichen Rechnungsführung gelöst. Bei der Wirtschaftsführung nach den Grundsätzen der wirtschaftlichen Rechnungsführung ist der wichtigste Gesichtspunkt die Sicherstellung der Rentabilität des Betriebes und die Wahrung der Grundsätze der Wirtschaftlichkeit in der gesamten genossenschaftlichen Tätigkeit. Bei der Organisation der Leitung des sozialistischen Landwirtschaftsbetriebes (LEG) nach den Grundsätzen der wirtschaftlichen Rechnungsführung müssen wir uns vor Augen halten, daß diese Organisation nur dann wirkungsvoll sein und zur Verbesserung der gesamten Wirtschaftstätigkeit der Genossenschaft führen wird, wenn wir die dazu erforderlichen Voraussetzungen schaffen, deren wichtigste sind:

1. die richtige Organisation der Leitung unter Geltendmachung der Grundsätze der materiellen persönlichen Verantwortung;

2. eine so durchgeführte Planung und Abrechnung der Arbeit, daß alle Mitarbeiter aller Stützpunkte und Einheiten der wirtschaftlichen Rechnungsführung mit dem Produktionsplan bekannt gemacht werden, so daß sie zusammen mit der Leitung bestrebt sein werden, die richtige Arbeitsorganisation auf ihrer Arbeitsstätte zu sichern;

3. die Entlohnung der Mitarbeiter des Betriebes in Form einer geldlichen Entlohnung und von Prämien, unter Wahrung der Grundsätze der materiellen Interessiertheit der Mitarbeiter an den Ergebnissen der Wirtschaftsführung ihres Stützpunktes oder ihrer Einheit der wirtschaftlichen Rechnungsführung und mit Beteiligung am Gewinn;

4. die Nachweisung der Produktions- und finanziellen Ergebnisse, die es ermöglichen soll, die Erfüllung der Produktions- und Finanzpläne auf den Konten der Fruchtarten oder Nutztierbestände des Stützpunktes oder der Einheit der wirtschaftlichen Rechnungsführung zu verfolgen. Die Wirtschaftsergebnisse des Stützpunktes oder der Einheit der w. R. müssen genau und möglichst schnell erarbeitet werden, damit die Möglichkeit gegeben sei, operativ in die Produktionsprozesse einzugreifen. Die Einsparungen an materiellen und finanziellen Mitteln und von den Mitgliedern des Stützpunktes oder der Einheit der w. R. verschuldete höhere Kosten werden, den Grundsätzen der materiellen Interessiertheit und materiellen Verantwortlichkeit der Genossenschaftsmitglieder gemäß, in die persönlichen oder Brigadenkonten der Einsparungen eingetragen, die einen Bestandteil des Rechnungswesens bilden;

5. die regelmäßige ökonomische Bewertung der Ergebnisse der Wirtschaftsführung durch die leitenden Funktionäre der Genossenschaft und ferner auf den Arbeitsstätten, mit den Mitgliedern des Stützpunktes oder der Einheit der w. R. Das Ergebnis dieser Beratung sollen neben der Kontrolle des Jahresproduktions- und Finanzplanes hauptsächlich Vorschläge zur Verbesserung der Produktionsergebnisse, zur wirtschaftlichsten Aufwendung der Umlauf- und Zirkulationsmittel des Stützpunktes oder der Einheit der w. R. sein, u. dgl. m.

Das Ergebnis aller dieser Maßnahmen, die nicht nur administrativen Charakters sind, soll die Steigerung der Produktion und ihrer Wirtschaftlichkeit in den Genossenschaften sein, die im ganzstaatlichen Maßstab zur Festigung der ökonomischen Kräfte der ČSSR und damit auch des sozialistischen Lagers führen wird. Die Bedeutung dieser Maßnahmen für die Genossenschaften wird hauptsächlich darin zum Ausdruck gelangen, daß sie ihre ökonomische Konsolidierung beschleunigen, den redlich arbeitenden Genossenschaftsmitgliedern regelmäßige und hohe Einkünfte sichern werden. Die hohen Zuführungen an die Fonds der gesellschaftlichen Konsumtion in den Genossenschaften werden den Genossenschaftsbauern soziale Vorteile und eine höhere Kultur des gesellschaftlichen Lebens und der Arbeit im Dorfe bringen.

Nový prémiový systém v družstvech

Новая премиальная система в кооперативах

Das neue Prämiensystem in den Genossenschaften

Inž. Zdeněk ŠKLUBAL*)

Kabinet pro studium ekonomických podnětů rozvoje socialistického zemědělství
ČSAZV, Praha

Všeobecné zásady prémiování

Prémie je součástí celkové odměny, doplňující odměnu základní, a to za kvantitativní nebo kvalitativní výsledky práce, za splnění objemu práce ve zkráceném termínu nebo za splnění prací hospodářsky důležitých a obtížných.

Prémie v nové zaručené formě odměny v socialistické družstevní velkovýrobě má nejen své plné oprávnění, ale stává se nezbytnou její složkou. Není sporu o tom, že význam prémie při postupném zavádění chozrasčotních prvků stále poroste.

Ekonomická úloha prémie spočívá především v tom, že jí lze využít jako stimulu zvyšování a zkvalitňování výroby, jako důležitého činitele, ovlivňujícího zvyšování produktivity práce a snižování vlastních nákladů.

Při stanovení formy a výše prémie nutno respektovat především dvě hlavní zásady, a to:

a) aby vytvořila bezprostřední hmotný zájem družstevníků na výsledcích jejich práce,

b) aby byla ve shodě se zájmy společnosti, tedy se zájmy družstva i státu.

Odpovídá-li prémie těmto kritériím, je možno uplatňovat další požadavky, rozšiřovat kvantitativní i kvalitativní závislost prémie a její předpoklady, zdokonalovat ji tak, aby se stala všestranně účinným podnětem k dosažení sledovaných cílů.

Prémie možno členit z několika hledisek, a to především podle:

a) odvětví výroby: prémie mají určitou specifikitu podle výrobních odvětví při základních, v podstatě stejných hlediscích; jde o prémie v rostlinné a v živočišné výrobě, v mechanizaci, v pomocné a přidružené výrobě;

b) šíře prémiované výrobní základny: při tomto způsobu členění existují prémie, které postihují jedno výrobní odvětví, několik odvětví a všechna odvětví podniku (celodružstevní);

c) doby vyplacení: zde přicházejí v úvahu v podstatě dva druhy prémie, a to prémie běžné, vyplácené v průběhu hospodářského roku, a prémie výsledné, přiznávané po zjištění výsledku hospodaření, zpravidla na konci roku;

d) způsobu poskytování: prémie zde lze rozlišovat na jednorázové, postihující zpravidla část výrobního procesu, a na prémie přiznávané podle výsledků za celý výrobní proces;

e) organizace práce: z tohoto pohledu vyplývá členění na prémie individuální a kolektivní;

*) Nyní je pracovníkem Ustavu pro vědeckou soustavu hospodaření ČSAZV.

f) kategorie pracovníků: zde přicházejí v úvahu především dvě základní skupiny — prémie vedoucích pracovníků a prémie pracovníků řadových.

Základní formy prémie, rozhodující pro podnět růstu výrobních a finančních výsledků a činností k těmto cílům směřujících, musí postihovat především:

1. překročení plánovaných výrobních a finančních úkolů,
2. splnění základních prací, respektive pracovních operací v optimální kvalitě a čase,
3. jiné chozrasčotní prvky.

Prémie musí být v určitém poměru k základní odměně. Za lepší nebo kvalitnější pracovní výsledky, než jaké předpokládá plán, musí být přiznána taková výše prémie, aby dostatečně podněcovala minimálně základní plánované požadavky. Musí být vyšší než odměna za pracovní výsledky plánované. Prémie za snížené plánované náklady nesmí přesahovat výši úspory.

Průběh růstu prémie může být lineární, progresivní nebo regresivní.

Optimální rozpětí prémie, její minimální výše (aby byla dostatečnou pobídkou na jedné straně) a maximální její hranice (aby byla úměrná danému fondu odměny na straně druhé), jakož i vzájemná relace se základní odměnou jsou předpokladem dobrého premiového systému. Další důležitou podmínkou dobré soustavy je členění prémie, rozdělení rozpočtované nebo na základě pracovních a hospodářských výsledků pro prémie určené částky tak, aby bylo postihnuto úsilí a zásluha pracovníků na dosažených výsledcích, aby byl zhodnocen objem práce, který byl vynaložen na dosažený výsledek. V zemědělství to není vždy možné bez určité abstrakce, bez alespoň částečné eliminace přírodních a klimatických činitelů. Ale i v průmyslu, kde objektivních činitelů, ovlivňujících výsledky práce, je nesrovnatelně méně, nelze uvažovat prémie bez vyloučení určitých vlivů, a tedy bezvýhradně správně a spravedlivě. Naši snahou musí být přiblížit se co nejvíce hospodářsky opodstatněné, dostatečně podnětné a srozumitelné premii, vyčíslené na základě hlavních ukazatelů. Je nutno zdůraznit zejména její podnětnost a srozumitelnost. Prémie, jež mají vzdálený nebo dokonce pomyslný vliv na výsledky práce, odporují v zásadě socialistické odměně, jsou ekonomicky neúčinné, budí nedůvěru k premii obecně a jsou brzdou vlivu odměny na výsledky výroby. Často teprve praktické uplatnění prémie ukáže v plné šíři její opodstatnění, nedostatky, její ekonomický dosah. Proto je třeba kritéria a výši prémie po zkušenostech upravovat, a to zpravidla vždy k počátku hospodářského období. Se změnou techniky, technologie, organizace práce a kvalifikace pracovníků musí dojít rovněž spolu se základní odměnou k úpravě premiového rozpětí, lineární nebo progresivní premiové křivky.

Při stanovení jednotlivých prémie je nutno přihlížet k celé premiové soustavě, protože nesprávné relace mezi jednotlivými druhy prémie, jejich přehodnocení nebo nesprávně stanovený průběh premiových křivek může mít za následek velké nebo nedostatečné zhodnocení určitých výrobních odvětví, pracovních procesů nebo jejich částí. To se pak může projevit v porušení určité proporcionality ve výrobě s důsledkem negativních hospodářských výsledků.

Celý premiový systém, všechny zásady a ustanovení, zajišťující, aby prémie plnila svou funkci, musí schválit členská schůze jako nejvyšší orgán zemědělského družstevního závodu.

Údaje pro poskytování prémie musí zásadně zahrnovat:

- a) účel prémie, její ekonomické poslání,
- b) výrobní odvětví, druh práce,
- c) za jakou úroveň pracovních výsledků nebo objemu práce se prémie přiznává, jaké předpoklady je třeba splnit,
- d) výši prémie, její růst při zvyšování premiováných pracovních výsledků nebo práce,
- e) způsob výpočtu prémie,
- f) dobu vyplácení prémie.

S postupným zaváděním chozrasčotních prvků do zemědělské družstevní velkovýroby bude možno vázat prémie na nové, pro výrobu a její hospodářský efekt velmi důležité ukazatele. Budou to prémie nejen za překročení výrobních úkolů, plánované kvality výrobků, prémie za splnění a zkrácení agrotechnických termínů atd., ale i za úsporu na nákladech, za snížení ztrát, za zvýšení čistých důchodů apod. Zavedením chozrasčotu bude možno také lépe premiovat práce traktoristů v družstvu, a to zejména za úsporu při spotřebě pohonných hmot a za snížení nákladů na opravy. Spravedlivé prémie bude možno lépe než dosud přiznávat i v přidružené výrobě, v pomocných provozech, při údržbě apod. Možno říci, že zásada chozrasčotní hmotné zainteresovanosti družstevníků bude prostřednictvím premií velmi dobře uplatnitelná.

Je také potřebné zmínit se o premiích a soutěži. Mezi premiováním a socialistickou soutěží musí být velmi úzký vztah. Soutěž pomáhá k dosažení co nejlepších výsledků, a tedy i vyšších premií, a prémie opět zpětně působí jako hmotný stimul na rozvoj socialistické soutěže. Výsledky soutěže je vhodné spojit s pevnými premiovými částkami.

Předpoklady pro zavedení nového premiového systému jsou samozřejmě totožné s podmínkami pro zavedení nové zaručené odměny v družstvech. Je to především alespoň průměrný stav výroby a hospodářské úrovně, rovnoměrné rozložení příjmů během roku (vhodným organizováním zejména živočišné výroby a výroby přidružené), určité řešení sezónnosti výroby, dobrý stav prvotní a účetní evidence, plánování a kontroly, odpovědně stanovené a technicky opodstatněné normy a dobrá organizace práce.

Poskytované prémie by měly být složeny:

1. z premií běžných (jednorázových),
 - a) z objemu premií podněcujících práce a činnost k vyšším výrobním a hospodářským výsledkům. Zdroj premií — plánovaný fond odměny.
2. z premií výsledných (za výrobní a hospodářské výsledky)
 - a) z objemu premií za nadplánované kvantitativní a kvalitativní naturální a finanční výsledky,
 - b) z objemu premií za snížení složek vlastních nákladů, jakož i za jiné chozrasčotní ukazatele.

Zdroj premií — plánované a nadplánované čisté peněžní příjmy.

Prémiová skladba

V novém způsobu odměňování je třeba stanovit zásadní členění odměny na složku odměny základní a na složku premiovou, zahrnující běžnou premii a premii výslednou.

Běžná prémie by byla vyplácena za splnění určitých, pro výrobu a výsledky hospodaření důležitých prací, za jejich dokončení v určitém termínu, za mimořádné pracovní výkony atd.

Běžné prémie mají pro operativní řešení pracovních úkolů veliký význam. Jsou důležitým stimulem, jehož lze plně využít k okamžitému ovlivnění doby pracovních procesů i kvality práce a k podpoře zvládnutí obtížných a namáhavých prací. Jsou to jednorázové prémie, které se vyplácejí bezprostředně po splnění práce nebo zjištění výsledků práce. Uplatňují se v rostlinné i v živočišné výrobě.

Výsledné prémie mají trochu jiný charakter než prémie běžné. Jsou podílem na nadplánovaném výsledku, jehož bylo v jednotlivých výrobních odvětvích, respektive v družstvu jako celku dosaženo. Do skupiny těchto premií patří především odměna za překročení plánovaných hektarových výnosů a plánované užitkovosti hospodářských zvířat, za překročení čistých peněžních příjmů; tedy ukazatelé naturální a finanční. Dále přichází v úvahu kvalita výrobků, posuzovaná podle tržeb, a složky vlastních nákladů.

Členění fondu odměny

U družstev v prvním roce zavádění by měly být stanoveny podíly rámcově:

70—80 % základní odměna,

10 % prémie běžná,

10—20 % rezerva,

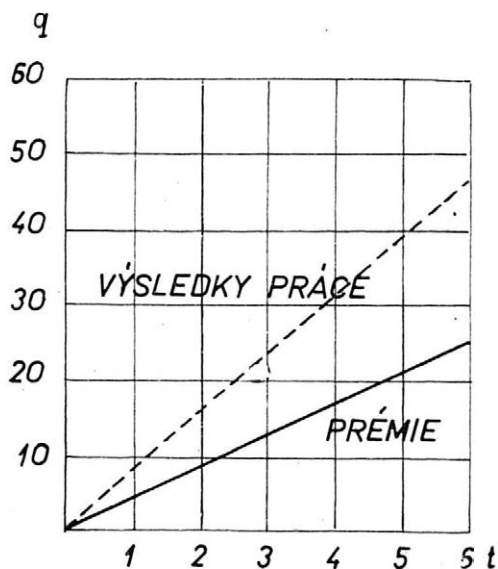
+ prémie výsledná.

U družstev průměrných v dalších letech a nejlepších v prvním roce:

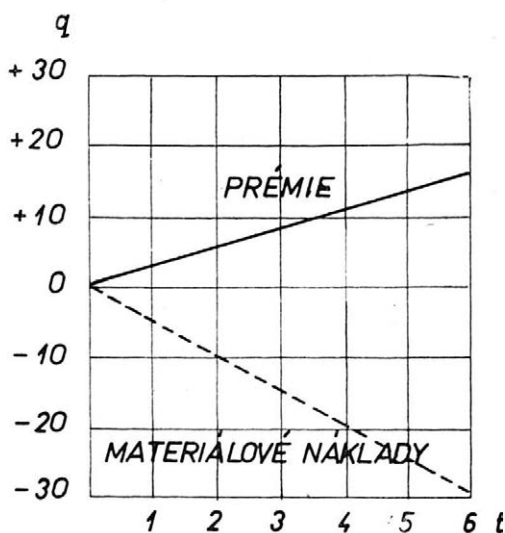
90 % základní odměna,

10 % prémie běžná,

+ prémie výsledná.

Graf 1

Graf 2

Zásady stanovení výše prémie a jejího růstu

Výše obou premií musí být stanovena tak, aby celkový jejich objem nepřesahoval určený podíl ze základní odměny družstev. Je třeba mít stále na zřeteli, že prémie v soustavě odměny v socialistické družstevní výrobě je podílem družstevníků na výsledcích práce.

Průběh prémie může být různý a nelze ho určit obecně pro všechna odvětví výroby a pro všechny možné případy. Zásadně však platí, že prémie musí růst pomaleji než přírůstek hodnoty prémiováného výsledku práce, nebo druhá závislost, že prémie musí růst pomaleji než dosahovaný pokles materiálových nákladů.

Při lineárním růstu prémie bude její přírůstek za lepší než plánované výsledky práce nebo objem práce stále stejný bez ohledu na stupeň zvýšení. Prémie je přímo úměrná objemu nadplánovaných pracovních výsledků nebo práce. Například za cent nad plán vyrobené cukrovky $\times$ Kčs.

U progresivní prémie se její výše při růstu prémiováných výsledků práce nebo objemu práce relativně zvyšuje. Při vyšší úrovni je její objem za týž výsledek nebo za tutéž práci větší; např. za cent nad plán vyrobené cukrovky ve výši 305—306 q $\times$ Kčs, za cent ve výši 320—321 q $\times$ + 10 Kčs.

Opakem progresivní prémie je prémie degresivní. Průběh této křivky má relativně sestupný přírůstek (za absolutního růstu).

Nejvyšší formou je prémie progresivního růstu. Na určitém stupni organizace práce a evidence možno zcela dobře považovat za vyhovující premii s růstem lineárním. Premii, jejíž růst je regresivní, považujeme za nevhodnou.

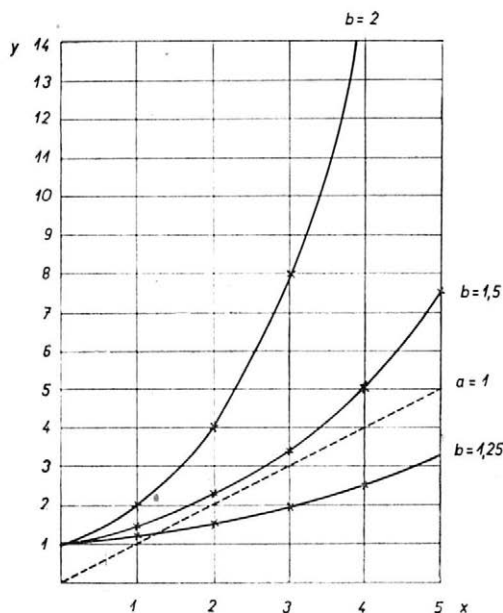
Základní vyjádření a průběhu uvažovaných premiových křivek

lineární
progresivní

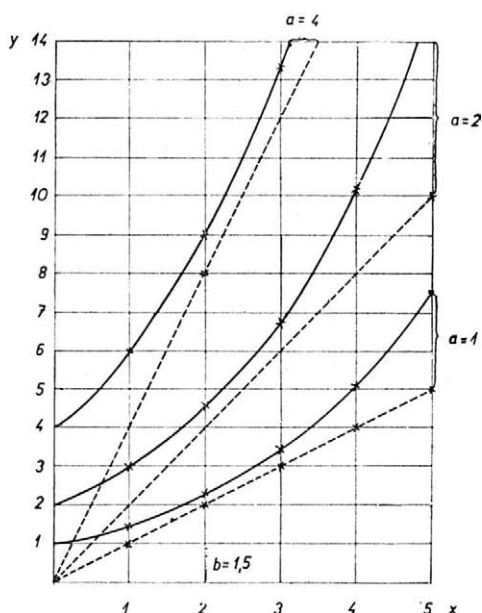
$$y = ax$$

$$y = abx$$

Graf A

Graf B

a — základní tarif
b — přírůstek

--- lineární křivka
— progresivní křivka

x — plnění plánu
y — výše premie

Hodnoty křivek

a = 1 (x)	b = 2 (y)	a = 1 (x)	b = 1,5 (y)	a = 1 (x)	b = 1,25 (y)
0	1	0	1	0	1
1	2	1	1,5	1	1,25
2	4	2	2,25	2	1,56
3	8	3	3,37	3	1,95
4	16	4	5,06	4	2,44
5	32	5	7,59	5	3,25
6	64	6	11,39	6	3,80

b = 1,5 (x)	a = 1 (y)	b = 1,5 (x)	a = 2 (y)	b = 1,5 (x)	a = 4 (y)
0	1	0	2	0	4
1	1,5	1	3	1	6
2	2,25	2	4,5	2	9
3	3,37	3	6,75	3	13,48
4	5,06	4	10,12	4	20,24
5	7,59	5	15,18	5	30,36
6	11,39	6	22,78	6	45,56

V grafu A je vyjádřen lineární a progresivní průběh křivek při pevném základním tarifu (a) a při vzrůstajícím přírůstku (b) ($a = 1$, $b = 1,25, 1,5, 2$). V grafu B je zachycen průběh těchto křivek při zvyšujícím se základním tarifu a při stálém přírůstku ($b = 1,5$, $a = 1$, $a = 2$, $a = 4$).

Výše tarifu a rychlost přírůstku jsou dvě základní veličiny, jež třeba stanovit s chledem na charakter výrobního procesu a sledovaný cíl.

Dobré prémie, komplexně zajišťující maximální plnění výrobních i ekonomických výsledků včetně preference ukazatelů zvláštního zájmu, tedy vztahy a soulad premíí, nejsou záležitostí statickou. Premiové limity potřebují ověření v praktických podmínkách a je nutno je postupně rozšiřovat i zdokonalovat.

Prémiový systém v základních výrobních odvětvích

Prémie výsledné

A. Rostlinná výroba

Charakter rostlinné výroby činí výsledky práce člověka ne vždy úměrné objemu práce, jeho snaze, péči a pracovnímu vypětí. To značnou měrou ovlivňuje nejen odměnu základní, pokud není stanovena za objem práce, ale především její premiovou složku. Prémie za výsledky práce je ovlivňována objektivními skutečnostmi, jež není možno vždy dost dobře vyloučit. To však nic neubírá na oprávněnosti a opodstatnění premiové složky, která právě tak jako v jiných výrobních odvětvích hraje úlohu důležité podnětnosti odměny.

Dojde-li k dosažení nižších hektarových výnosů vlivem objektivních příčin, může představenstvo s přihlédnutím k finanční situaci snížit kritéria pro přiznání premíí za kvantitativní i kvalitativní výsledky práce, respektive i další ukazatele.

Výsledné prémie je oprávněné přiznávat v rostlinné výrobě za:

1. překročení plánovaných hektarových výnosů plodin,
2. lepší než plánovanou kvalitu výrobků,
3. snížení plánovaných nákladů (při splnění plánované produkce), snížení ztrát,
4. zvýšení plánovaných čistých peněžních příjmů.

Prémie za překročení plánovaných hektarových výnosů a za lepší než plánovanou kvalitu výrobků přísluší všem pracovníkům, kteří se podílejí na výrobě nadplánované kvantity a kvality produkce, a to podle objemu práce. Uplatňují se zde jak prémie skupinové, tak i individuální. Prémie za snížení plánovaných nákladů a za snížení ztrát se přiznávají všem pracovníkům, kteří se na snížení podílejí, jakož i vedoucím pracovníkům odvětví. Prémie za zvýšení plánovaných čistých peněžních příjmů přísluší vedoucím výrobních odvětví a pracovníkům nadodvětvovým a jen mimořádně za určitých okolností, kde toho charakter výroby vyžaduje, i manuálními pracovníkům (např. při výrobě zeleninových semen, rychlené zeleniny apod.).

Řadoví pracovníci jsou tedy zainteresováni především na kvantitativních a kvalitativních naturálních výsledcích a na úspoře nákladů. Kritériem v nákladech je snížení ztrát, které má v současné době velkou důležitost.

Vedoucí pracovníci výrobních odvětví jsou premiováni za úsporu nákladů a za překročení čistých peněžních příjmů. Složky vlastních nákladů mohou být tímto způsobem zhodnocovány dvakrát: jednou přímo při jejich snížení a podruhé nepřímo v čistých peněžních příjmech. Je to doporučováno úmyslně proto, že otázka produktivity práce a snižování vlastních nákladů je úhelným kamenem ekonomiky výroby.

Pro vedoucí pracovníky s působností celodružstevní (předsedu, účetního) jsou premiovým základem čisté peněžní příjmy.

Vztahy mezi výší premie a premiovým základem v konkrétní formě vyžadují podrobného rozpracování a aplikace v podmínkách daného zemědělského podniku.

Toto druhé základní odvětví zemědělské výroby má proti rostlinné výrobě v prémiovém systému určitou přednost. Je skutečností, že zajistíme-li určité základní předpoklady pro živočišnou výrobu, můžeme vcelku bez většího rizika počítat s výsledkem práce. Objektivní skutečnosti zasahují do živočišné výroby podstatně méně než do výroby rostlinné.

Živočišná výroba navazuje organicky na rostlinnou, nutno proto volit takový premiový systém, který by odpovídal charakteru výroby a úzkému vztahu živočišné výroby a krmivové základny jako odvětví rostlinné výroby. V nové, produktivnější technologii se vztah stává ještě užším. Nový premiový systém by měl proto vycházet ze skutečnosti, že pracovníci krmivářské čety by byli premiováni podle kritérií v rostlinné výrobě, pracovníci v živočišné výrobě podle příslušných kritérií dále uvedených s tím, že ponесou riziko objektivních příčin, a tedy i nezaviněnou nižší výrobu krmiv. Nebude-li zajištěna krmivová bilance pro příčiny, které nemají objektivní charakter, bylo by spravedlivé premiový základ výsledků práce v živočišné výrobě při konečném vyúčtování upravit. Vyloučení subjektivních vlivů od objektivních nebude vždy snadné a tím také ani odměna absolutně spravedlivá, ale s ohledem na nutnost stanovit podnětné prémie na základě minimálního počtu srozumitelných kritérií je třeba s určitými diferencemi počítat. Vždyť i v průmyslu a v jiných národohospodářských odvětvích, kde vliv vnějších činitelů je podstatně menší, se neobejdeme bez určité eliminace základních kritérií, bez abstrahování od vlivů od pracovníka objektivních. Družstevníci musí být srozuměni s tím, že charakter vlastnictví v zemědělské družstevní výrobě je příčinou rizika, jež nesou sami, a naproti tomu si rozdělují zvýšený čistý příjem, vytvořený mimořádně příznivými podmínkami výrobního procesu.

Výroba v družstvech je základem hmotné zainteresovanosti družstevníků na výsledcích. Charakter vlastnictví výrobních prostředků a produkce určují způsob rozdělování podle ekonomického zákona (zákon rozdělování podle práce).

Jako základní kritéria pro výsledné prémie je třeba považovat v živočišné výrobě především:

1. překročení plánované užitkovosti hospodářských zvířat,
2. lepší než plánovanou kvalitu výrobků,
3. snížení nákladů (při plánované produkci),
4. zvýšení plánovaných čistých peněžních příjmů.

Prémie za překročení plánované užitkovosti a za kvalitu výrobků přísluší všem pracovníkům zúčastněným na pracích, jejichž výsledek se zhodnocuje. V úvahu přicházejí prémie individuální i skupinové. Na prémie za úsporu nákladů mají nárok všichni, kteří se na úspoře bezprostředně podílejí, a vedoucí pracovníci výrobního odvětví. U kolektivní úspory se podíl stanoví podle objemu práce. Prémie za zvýšení plánovaných čistých peněžních příjmů přísluší vedoucím výrobních odvětví a pracovníkům s působností celodružstevní. Mimořádně je možno tuto prémie přiznat i manuálním pracovníkům (např. v plemenářské práci, v chovu kožíšinových zvířat apod.).

Konkrétní formy premii a jejich výše ve vztahu k premiovým základům je třeba rovněž podrobně rozpracovat a aplikovat v podmínkách konkrétního zemědělského závodu.

C. Mechanizace

Převodem strojné traktorového parku do jednotných zemědělských družstev vystupuje premiování traktoristů a vedoucích pracovníků na jedno z předních míst. Traktory a strojový park představují značné prostředky družstev. Hospodárné zacházení s nimi, prodloužení jejich životnosti, omezení poruchovosti na nejmenší míru, jakož i snížení nákladů na jejich údržbu a provoz nelze v základních premiových kritériích mechanizace opomenout.

Pro výsledné prémie mechanizace přicházejí v úvahu tato kritéria:

1. překročení plánovaného výrobního úkolu,
2. šetření strojů, jízda bez dopravních závad,
3. úspora pohonných hmot,
4. komplexní plnění ukazatelů.

Výsledné prémie by se zde vyplácely čtvrtletně, pololetně nebo po vyúčtování výsledků hospodaření. Příslušely by u překročení plánovaných výrobních úkolů, šetření strojů, jízdy bez dopravních závad a úspor pohonných hmot traktoristům a prémie za komplexní plnění ukazatelů mechanizátorům. Komplexním plněním ukazatelů se rozumí průměrné plnění uvedených základních kritérií podřízenými pracovníky za čtvrtletí, pololetí, respektive za období hospodářského roku. Prémie má podněcovat zájem vedoucích pracovníků, aby jimi řízená pracovní skupina dosáhla co nejlepších výsledků. Aby se vedoucí pracovník nesnažil neopodstatněně zvyšovat podřízeným prémie, aby měl svůj prémiový základ vyšší, je třeba zajistit — jako nakonec u prémie obecně — pečlivou kontrolu revizní komisí s účetním družstvem nejméně jednou za měsíc.

D. Jiná výrobní a pomocná odvětví

I v přidružené a pomocné výrobě zemědělských závodů nutno počítat s podnětným systémem běžných a výsledných prémie. Není to úkol lehký stanovit několik základních kritérií. Nicméně je třeba výrobní procesy posoudit a zaměřit se na základní výrobní a finanční ukazatele jako na kritéria prémiového ohodnocení.

V přidružené výrobě*) nutno v jednotlivých konkrétních případech určit dvě až tři základní kritéria, podobně jako ve výrobě rostlinné a živočišné. Systém musí počítat rovněž s prémie výslednými a prémie běžnými.

Dopravu možno premiovat podle kritérií v mechanizaci.

Obecně možno pro přidruženou výrobu stanovit jako základ výsledných prémie:

1. překročení plánu výkonů a prací,
2. lepší než plánovanou kvalitu výsledku prací,
3. snížení nákladů,
4. zvýšení plánovaných čistých peněžních příjmů.

Prémie za zvýšení plánovaných čistých peněžních důchodů se uvažují především pro vedoucí pracovníky, ostatní prémie pak pro družstevníky ve výrobním procesu.

Další skupinou je kategorie prémie za práce v pomocných odvětvích — ve stavební skupině, v údržbářské dílně, v přípravě a míchárně krmiv apod. Také zde je třeba počítat s určitým fondem prémie. Na základě plánovaných prací je třeba určit prémie, konkretizovat základní kritéria, jež budou v podstatě podobná jako kritéria ve výrobě přidružené, až na zvýšení plánovaných čistých peněžních příjmů pro vedoucí pracovníky, což se nahradí ukazatelem snížení rozpočtových nákladů (u staveb a adaptací); u oprav bude vedoucí pracovník premiován na základě komplexního plnění ukazatelů podřízených pracovníků podle kritérií pro základní prémie přidružené výroby (překročení plánu výkonů a prací).

Prémie běžné

Běžné prémie mohou svým operativním charakterem zasáhnout do všech úseků, do rostlinné a živočišné výroby, do mechanizace i jiných výrobních a pomocných odvětví. Jejich uplatnění se předpokládá k ovlivnění doby pracovních procesů, kva-

*) Např. při sušení zemědělských a průmyslových produktů, těžbě rašeliny, kamene a písku v menších objektech, výrobě slaměných a rákosových zahradnických příkrývek, sušáků píce, naklíčovacích beden, vrbových košů, březových a čirokových metel, hrábí apod.; využití pracovních sil v zemědělství kooperací s těžbou a svozem dřeva, resp. se dřevozpracujícím průmyslem, jakož i jinými průmyslovými odvětvími, zmírňujícími sezónnost zemědělské výroby.

lity práce, podpoře obtížných, namáhavých a hospodářsky důležitých prací u řadových družstevníků. U vedoucích pracovníků se běžné prémie neuvažují. Limity výsledných prémie musí být stanoveny s ohledem na tuto skutečnost v příslušné relaci.

V základních výrobních odvětvích (v rostlinné a v živočišné výrobě) přichází v úvahu v konkrétní formě např. prémie za kvalitní vyjednání a kultivaci cukrovky, za kultivační práce u ostatních okopanin, za včasné a kvalitní vykonání sezónních prací, za kvalitní sečení a sklizeň pícnin, za přípravu krmiva určitým způsobem, za zavedení nové technologické metody, jednorázově za každé odstavené tele pro chov, za snížení plánovaného úhynu kuřat, za nakládání a svoz obilí, za výmlat, za podmítku apod.

Při mechanizačních pracích se počítá s prémie za urychlení některých druhů prací (zkrácení agrotechnických lhůt), za mimořádnou kvalitu prací, v přidružené a pomocné výrobě za vykonání určitých prací a za splnění prací ve stanovené lhůtě.

Přehled prémie, kritérií a základů pro jejich výpočet

Prémie běžné	— za práce, respektive — jednorázové částky výsledky práce	
Prémie výsledné	— za naturální výsledky	— podle základní odměny nebo pevně stanovenými částkami
	nebo	
	— za finanční výsledky	— podle základní odměny nebo podle nadplánovaných tržeb nebo pevně stanovenými částkami

Praktické uplatňování prémie

Prémie je právě tak významná jako základní část odměny. To je třeba mít na mysli, když budeme přistupovat k zavádění premiové složky odměny. Dosavadní zkušenosti s premiováním ukázaly, že zejména prémie vyplácené během roku jsou velmi podnětné.

Premiový systém musí být jednoduchý, podnětný a družstevníkům srozumitelný. Zvláště při zavádění nové zaručené odměny s premiovou složkou je třeba se vystríhat všech komplikovaných, méně srozumitelných a neúčinných prémie. Dřívější premiový systém, doporučený III. celostátním sjezdem JZD, měl svůj základní nedostatek právě ve značné složitosti. Podle „Zásad odměňování za práce v JZD“, vydaných ministerstvem zemědělství, lesního a vodního hospodářství, se doporučovaly prémie za překročení plánovaného výrobního úkolu, za překročení plánované tržby a jiné prémie. To by odpovídalo požadavkům jednoduchosti a srozumitelnosti, kdyby se však za tím neskrýval často složitý způsob výpočtu prémie, uvažující několik ukazatelů. Při zavádění prémie je třeba volit zvláště jednoduchý způsob také proto, že prémie nutno uvést v život komplexně. Při složitém způsobu se celý systém těžko zvládne. Uplatňují-li se prémie jen v některých odvětvích výroby, respektive jen u některých prací, má to za následek, že v řadě neprémiovovaných pracovních úseků klesá zájem družstevníků o práci a její výsledky, což může narušit plnění a překračování úkolů a dobré vztahy družstevníků. Nelze si v žádném případě dovolit, aby lokální zavedení prémie mělo negativní vliv. Tato skutečnost je někdy omlouvána tím, že premiování klíčových odvětví (např. výroba mléka, vepřového masa apod.),

a tedy i jejich preference, plně vyváží horší výsledky v neprémiováných odvětvích. Není to tak správné. Musíme se snažit o komplexní rozvoj celé družstevní výroby, přičemž určitá důležitá výrobní odvětví možno prémiově zvýhodnit.

Dobré, opodstatněné prémie, plnící svůj účel, nemohou se obejít zejména bez dobře stanoveného plánu, správné evidence a dokonalé organizace práce. A právě v těchto předpokladech jsou v praxi velké mezery, což se pochopitelně odráží v zavádění a využívání premií. Prémie nejsou paušálním doplňkem základní odměny; k základní odměně se při nich a při jejich stanovování pouze přihlíží. Po dosažení určitých výsledků není vhodné prémie upravovat. Jen za určitých mimořádných okolností přistupujeme ke změně prémiového základu. To platí samozřejmě o premiích běžných i výsledných. Stanovená prémie není však dogma. Ukáže-li se neúčinnou nebo nedostatečně účinnou, respektive nadhodnocenou, lze ji se souhlasem členské schůze změnit. Změny bude jistě nutno dělat s rozvojem výrobních sil. Dělejme je však k určitému datu, a to s patřičným zdůvodněním a rozmyslem. Nepravdivými a neopodstatněnými změnami se ztrácí důvěra v prémie, jež je předpokladem jejich účinné podnětnosti.

U premií je vhodné stanovit rozpětí limitů a v jejich rámci dát plnou moc představenstvu. Rozpětí je dostatečné plus minus 10 % tarifů.

Se zaváděním chozrasčotních prvků do družstevního hospodaření bude možné vázat prémie na chozrasčotní ukazatele, což se beze sporu projeví ve zvýšeném zájmu o snižování materiálových nákladů a finančních výsledků i u běžných pracovníků a vůbec v lepší organizaci práce na všech úsecích.

Aby nedocházelo k přílišnému drobení premií, nutno stanovit minimální počet norem, který je třeba odpracovat pro přiznání prémie při výrobě určitého produktu. Toto opatření přispěje ke stabilizaci pracovníků v pracovních skupinách a bude nutit vedení organizovat práci tak, aby byl v nich během roku minimální počet přesunů. Stanovení nejnižšího počtu norem individuálně u jednotlivých výrobků je pro pracovníky závazné. Výjimky se připustí, když se stanovený celkový počet norem pracovníkům sníží, a to až už z důvodu těhotenství, vojenské prezenční služby nebo cvičení, léčení, školení, veřejných funkcí apod. Také sociální a nemocenské úlevy, jež schvaluje členská schůze, jsou důvodem k úpravě minima norem.

V pojednání o zásadách stanovení výše premií a jejich růstu jsou uvedeny teoretické křivky lineárního a progresivního růstu. Při praktickém použití se ukazuje, že pro jednoduchý prémiový systém bude dostatečný minimální počet prémiových tarifů a jejich progresivní růst že bude pro různé výše výsledků vyžadovat jen několika málo ohrazení, nejčastěji ve třech skupinách. Toto konstatování nemá brzdit podrobnější rozpracování prémiového systému. Doporučujeme však, aby při zavádění premií se nezabýdlo do nepřehledného množství prémiových kritérií a jejich členění. I ten nejjednodušší prémiový systém s několika málo pro podnětnost výroby dobře stanovenými kritérii, se správně stanovenými výrobními úkoly, s dobrou evidencí práce a její organizací, s upřímnou snahou spravedlivě odměňovat úsilí a výsledky práce jednotlivců i kolektivů, musí splnit svůj úkol.

Výsledné prémie mají být hmotným stimulem, který má zainteresovat pracovníky na výsledcích jejich práce. Měřítkem tu je výsledek naturální nebo finanční, a to podle druhu získávaného výrobku, charakteru práce i hledisek dalších.

Rozhodujícím kritériem pro výsledné prémie musí být úkoly celoročního výrobně finančního plánu. Dosavadní zkušenosti ukazují, že tomu tak dosud vždy nebylo. Družstva měla často jiné úkoly ve výrobně finančním plánu a jiný základ pro přiznávání premií. Pro prémie byl základ samozřejmě nižší. To není správné. Je-li splnění, respektive překročení plánu úkolem nesnadným, je třeba tomu přizpůsobit prémiový tarif a progresí prémie a ne upravovat prémiový základ.

Sleduje-li se v družstvu nákladovost, nutno postupovat v podstatě takto. Při zvýšení objemu výroby se počítá s příslušným růstem nákladů. Podaří-li se zvýšit výrobu při neúměrném růstu nákladů, je na představenstvu, aby posoudilo, zda příčinou jejich zvýšení byly skutečnosti objektivní nebo subjektivní. Jde-li o příčiny objektivní, může představenstvo přiznat prémie podle výsledků bez zkrácení, není-li

tomu tak, sníží se celkový objem prémiového nároku o částku, jež překračuje plánované náklady na vyrobenou produkci.

V jednotlivých výrobních odvětvích je možno výsledné prémie stanovit rámcově tímto způsobem.

Pro stanovení premii

v rostlinné výrobě

může být prakticky trojí základ: základní odměna, nadplánované tržby nebo pevně stanovená částka s přihlédnutím k předpokládané základní odměně. Pokud jde o růst premii, bylo již konstatováno, že lze použít jejich lineárního i progresivního růstu. Vyčíslení progresivních premii podle parabolické křivky rovnoměrně vzrůstajícího přírůstku je obtížnější a nepřehlednější než určení premii lineárním způsobem. Stanovení progresivních premii zvyšováním prémiového tarifu o určitý, stále rostoucí jeho podíl ze základu, se jeví dostatečným a lze je tedy plně uplatnit.

Nejsprávnějším východiskem výpočtu premii za překročení plánovaných výrobních úkolů je základní odměna. Výpočet je jednoduchý, družstevníkům srozumitelný, snadno kontrolovatelný. Zhodnocuje se jím také práce družstevníků kvalitativně. Výpočet premii z tržeb je opodstatněn v těch případech, kdy chceme pracovníky bezprostředně zainteresovat na tržbách, na něž mají velmi značný vliv. To platí zejména při výrobě sezónních plodin s rychle se měnící tržní cenou nebo plodin, kde kvalita je nesmírně důležitá, kde kvalitní jejich ošetřování a včasná sklizeň znamenají hospodářsky velmi mnoho. Jde zejména o rané brambory, zeleninu, semena a sádky, aromatické a léčivé rostliny apod. I když se prémie při pěstování těchto výrobků určitým způsobem zpravidla zvýhodňují, nelze překročit stanovenou hranici premie jako podílu ze základní odměny. Domníváme se, že touto hranicí je 30–35% podíl základního ohodnocení. Výjimky jsou možné jen v mimořádných případech, kdy získání výrobku nebo vyrobení jeho určité kvality má hospodářské opodstatnění.

V první fázi existence premii se doporučuje minimální členění jejich výše. I tak ale mohou prémie splnit svůj účel. Rámcově je možné přiznávat za překročení plánovaných úkolů v rostlinné výrobě (výnosů): do 110 % nad plán 10 % základní odměny, nad 110 % nad plán až 25 % základní odměny, jež byla vyplacena za jednotku naturálního množství. Bylo-li vyplaceno více za jednotku výrobku, než určoval plán, je třeba brát za základ plánovanou výši základní odměny. Výjimky lze připustit v případech, kdy zvýšené pracovní náklady proti plánu byly zaviněny objektivními, respektive opodstatněnými důvody či okolnostmi.

Dalším kritériem pro přiznávání premii jsou nadplánované tržby za jednotku výroby. O použití tohoto způsobu bylo již hovořeno. Je třeba ještě poznamenat, že výši premii podle tržeb možno diferencovat při zavedení premii podobně do dvou skupin, a to do 115 % nad plán dosažených tržeb a nad 115 % nadplánovaných tržeb.

Podrobnější členění, když se ukáže vhodným s ohledem na podmínky, bude možné u všech premii v polovině intervalu, resp. v dalších menších podílech. Pak bude již namísto přihlédnout k teoreticky stanovené křivce progresivního růstu premii.

Určovat prémie podle procenta tržeb je nutné u jednotlivých výrobků individuálně podle ceny. Rámcově možno uvést tyto údaje: asi 2–8 % z dosažených tržeb do 115 % předpokládaného plánu a 6 až 12 % z tržeb nad 115 % stanoveného úkolu. Horní hranici objemu premii za jednotlivé výrobky je třeba omezit maximální hranicí ze základní odměny. Určí se, že prémie, spojené se získáním výrobku se vyplácí např. do 30 % základní odměny.

Třetí způsob stanovení premii, jednoduchý avšak méně dokonalý, spočívá v tom, že se prémie určí pevně stanovenou jednorázovou částkou. S jednorázovými premii se počítá v uvedeném návrhu především u běžných premii. U výsledných premii bychom tento způsob méně doporučovali. Je možný tehdy, když složitějšího nelze z jakýchkoli příčin použít nebo má své jiné opodstatnění. Konkrétní forma

tohoto způsobu vypadá takto: za cent nad plán vyrobené pšenice 30,— Kčs, za cent řepky 50,— Kčs. Částka se pak rozdělí mezi pracovníky, zúčastněné na získávání výrobku, podle jejich pracovní účasti.

Z uvedeného je patrné, že premiový systém v rostlinné výrobě nemusí být záležitostí nepřehlednou. Úhelným kamenem je *diferenciace výrobních úkolů, jejich reálné, spravedlivé rozmístění na jednotlivé hony a pozemkové dílce. Také dobrá evidence výnosů a práce jsou nezbytnými nutnostmi.* O předpokladech bylo již hovořeno a nebudeme proto tuto otázku dále rozvíjet.

Při stanovení premii jako nakonec při odměně obecně je nutno vycházet z předpokladu souladu zájmů jednotlivců a celku. Zainteresování pracovníků na lepších výsledcích hospodaření spolu se snahou snižovat vlastní náklady a rozšiřovat společnou výrobní základnu je třeba uvádět do náležitého souladu, který je objektivní nutností rozdělování podle socialistických zásad.

V živočišné výrobě

jsou pro premiování výhodnější podmínky než v rostlinné výrobě, a to pro skutečnosti objektivní i subjektivní. Objektivní spočívají v charakteru výroby, ve vlivech, jež působí na výsledky práce; subjektivní spočívají ve skutečnosti, že k premiím, ať už s ohledem na organizaci práce, evidenci apod., nacházejí družstevníci již nyní lepší vztah. Výsledné premie a jejich diferenciace na základě dosažených naturálních výsledků, tržeb nebo i pevně stanovenými částkami za jednotku produktu jsou v živočišné výrobě uplatnitelné. Také běžné premie mají své důležité místo.

Přední pozornost v živočišné výrobě zasluhuje chov skotu, výroba mléka. Rovnoměrný příjem po celý rok, zaujímající v tržbách jedno z předních míst je pro novou pevnou formu odměny velmi důležitý. Premie zde musí pomáhat co nejúčinněji rozvoji výrobního odvětví a pracovníky zainteresovávat na výrobě maximálního množství mléka.

Tam, kde není evidována dojivost, individuálně možno premie stanovit za nadplánované mléko jednotně. Kde je známa dojivost jednotlivých kusů — a měla by být jistě všude — nutno premie odstupňovat nejen podle množství nad plán vyrobených litrů, ale i podle plánované dojivosti. Nejsprávnější je přepočít produkce na standardní tučnost (3,6 %). U výroby mléka jsou nejvhodnější premie za nadplánovanou naturální produkci v pevných peněžních částkách.

V konkrétní formě mohou být premie stanoveny např. takto:

- a) rámcově bez diferenciace dojivosti (předpoklad — 1 pracovní norma příslušné třídy 15,— Kčs, počet kusů pro ošetřovatele 10):
 za prvních 100 kg mléka nad plán (měsíční) premie 10,— až 14,— Kčs,
 za druhých 100 kg mléka nad plán (měsíční) premie 13,— až 17,— Kčs,
 za třetích a dalších 100 kg mléka nad plán (měsíční) premie 17,— až 21,— Kčs;
 b) rámcově při diferenciaci dojivosti (shodný předpoklad odměny za pracovní normu a počet ošetřovaných kusů).

I.

Nadplánované množství vyrobeného mléka — litrů	Plánovaná dojivost litrů					
	do 1600	1600–2000	2000–2300	2300–2600	2600–2900	2900–3200
	prémie Kčs					
1/100	9–11	11–13	14–16	17–19	21–23	25–27
2/100	11–13	14–16	17–19	21–23	25–27	29–31
3/100 a další	14–16	18–20	21–23	26–28	30–32	34–36

Čísla, uvedená v tabulce I, nutno brát jako příklad průměrné výše při průměrných výrobních i ekonomických podmínkách. Při vyčíslování je však nutno vycházet vždy z konkrétních podmínek, z konkrétní výše základní odměny, počtu ošetřovaných kusů, mechanizace, množství krmiv apod. Prémie nemá v průměru překročit hranici 25 % základní odměny. Také členění progresu podle doживosti a výsledků je třeba citlivě přizpůsobit podmínkám. Sazby se stanoví pro celý zemědělský závod a upravují se základní výrobní úkoly jako kritéria vyčíslování a přiznávání prémie.

Předmětem zájmu premiování musí být také včasné připouštění jalovic. Připouštění a zjištění březosti jalovic je nejvhodnější zhodnocovat jednorázově pevným peněžním rozpětím, např. 30—50 Kčs, přičemž za živě narozené tele se pak přizná dalších 30—50 Kčs. U krav by se premiovala jen živě narozená telata, protože připouštění i narození mláďat je soustředěno do jedné kategorie zvířat a do rámce jedné pracovní náplně ošetřovatele. Výše prémie za živě narozené tele (bez premiování zjištění březosti krav) bude samozřejmě vyšší, např. 80—100 Kčs.

Další premiovanou kategorií zvířat je mladý dobytek, určený k chovu. I zde je důležité postihnout prémie dobrý finální výrobek — do základního stáda převáděné jalovice. Výše prémie se určí opět podle konkrétních výrobních a finančních podmínek, např. 80—100 Kčs za jalovici, převedenou do základního stáda.

Ošetřovatelé chovných kusů, které dosáhly určité klasifikační třídy (*Elita Rekord, Elita A, Elita B, I. třída*) a byly prodány nebo zařazeny do vlastního základního stáda, je třeba rovněž premiově odměnit. Nejvhodnějším základem pro vyčíslení prémie bude v tomto případě dosažená aukční cena, asi 3—8 % její výše, ne více však než 40 % vyplacené základní odměny za ošetřování zvířete. Prémie u chovných kusů bez klasifikačních tříd, zařazených do vlastního chovu, budou přiměřeně nižší, maxim. 25—30 % výše základní odměny. Odchov mladého dobytka není správné podceňovat. Toto odvětví patří do skupiny, které je třeba věnovat prvořadou premiovou pozornost. Základní stádo skotu nemůže být kvalitní, není-li hodnotný mladý dobytek. Také u žirného skotu je třeba premiově oceňovat nadplánovanou výrobu, nejlépe procentem ze základní odměny. Tak bude např. ošetřovateli přiznána na nadplánovaných 100 kg přírůstku živé váhy vedle základní odměny prémie ve výši 20 až 25 % základní odměny. Prémii lze určit také pevnou částkou v Kčs za 100 kg živé váhy nad plán např. 40—60 Kčs.

V chovu prasat nejprve zmínka o prasnících. Praxe ukazuje, že i velmi jednoduché premiové zhodnocení vyrobených nadplánovaných selat je velmi účinné. Za současné situace je účelné přiznávat ošetřovateli za překročení počtu odchovaných selat od prasnice ve stanovené minimální váze určité pevné částky (např. plánovaný počet selat 7 kusů, stáří 2 měsíce, minimální váha 13 kg, norma obsluhy 20 prasníc); za osmé sele každého průměrného vrhu 30 Kčs, za další 35 Kčs, 40 Kčs, 45 Kčs, 50 Kčs. V lineárním růstu je výhodné stanovit ucelené částky, zejména při zavádění premiového systému. Splní zcela dostatečně svůj účel a možno říci, že složitější výpočet, teoreticky správnější a opodstatněnější, se neprojeví ve zřetelně lepším uplatnění a prosazení vlivu prémie. Podrobnější výpočty podle křivky progresivního růstu budou opodstatněny tehdy, až se premiová soustava vžije a až ji bude možno zkvalitňovat.

Nemenší pozornost je třeba věnovat žíru prasat, jenž svým rychlým obratem a určitým rovnoměrným příjmem během roku přispívá k rentabilitě výroby. Prémie je možno přiznávat opět za dosažení lepších než plánovaných výsledků v procentech ze základní odměny nebo v pevných premiových sazbách. Při druhém způsobu je nutno objem prémie omezit stanoveným podílem ze základní odměny. Nejjednodušší je stanovit prémie obdobně jako při žíru skotu za 100 kg nad plán vyrobené živé váhy, a to 25—30 % základní odměny, získané na naturální jednotku. Při peněžním vyjádření prémie (např. 15—20 Kčs za 100 kg živé váhy) je třeba omezit jejich objem stejnou hranicí. Výši prémie je nutno přizpůsobit konkrétním

podmínkám zemědělského závodu — mechanizaci, množství krmiva, počtu ošetřovaných kusů, výrobnímu zaměření, výrobní úrovni odvětví, jeho ekonomické úrovni s ohledem na ostatní odvětví, výši základní odměny apod.

Výrobu plemenného materiálu je opodstatněně přiměřeně zvýhodnit proti standardnímu chovu skotu. Nejvýhodnější je stanovit výši prémie opět podle aukční ceny; 3—8 % výše prémie by však neměla překročit 40 % základní odměny. Poměřit výši prémie se základní odměnou je nutno nakonec ve všech případech přistoupit k prémie. Je zde nutný určitý vztah. U důležitých odvětví bude podíl výše prémie s ohledem na základní odměnu vyšší než u těch, která mají menší význam. Jednotlivé práce jsou v odvětvích diferencovány v základní odměně. Proto je třeba i v premiové složce zvýhodnit důležité, namáhavé, podceňované a hospodářsky významné práce a jiné naopak zařadit níže.

Podobným způsobem je možno zpracovat návrhy prémie v dalších odvětvích. Uvedeme např. způsob premiování v chovu slepic. Progresivitu prémie je možno stanovit opět velmi jednoduše s přihlédnutím k výrobním a ekonomickým podmínkám. Za překročení snůšky nad stanovený plán je možno ošetřovateli přiznávat např. (při plánu 120 vajec a normě 700 nosnic) v průměru na jednu nosnici za vyrobená vejce nad stanovený plán vedle základní odměny také prémie za kus:

do 5 % nad plán	0,10 Kčs,
za 5—10 % nad plán	0,12 Kčs,
nad 10 % nad plán	0,15 Kčs.

V doplňku druhého předsjezdového materiálu „Soustava peněžního odměňování za práci v JZD“ se doporučuje přiznávat prémie za překročení plánovaného výrobního úkolu v rostlinné i živočišné výrobě 10—20 % za výkupní ceny.

V mechanizaci lze při určování výše prémie použít jako vodítka předpisů a zkušeností strojné traktorových stanic. U úspory pohonných hmot je účinné stanovit prémie jako procento z ceny za uspořené pohonné látky, např. 20 % jejich nákupní ceny.

Bude-li možno v premiovém systému u běžných pracovníků rostlinné výroby nebo živočišné výroby, resp. jiných výrobních a pomocných odvětví postihnout při zavádění prémie úsporu plánovaných nákladů nebo snížení ztrát, doporučuje se stanovit prémie ve výši 20 % prokazatelných úspor.

Běžné prémie, které tvoří druhou velkou skupinu, mají charakter okamžitého podnětného činitele, jak o tom bylo již pojednáno. Lze jich využít postupně i k zhodnocování určitých výrobních výsledků, které pak budou postíženy dvojím druhem prémie. Tak např. výsledné prémie by mohly být přiznávány za nad plán odchovaná selata, přičemž běžné prémie by pak postihovaly snížení procenta jejich úhynu. Tak by na určitých úsecích došlo k dvojímu, vzájemně se doplňujícímu premiovému zhodnocení. Při správně stanovených kritériích může tento způsob mnoho přinést. Vysoká podnětnost běžných prémie spočívá v tom, že jsou zajištěny již během roku a lze je tudíž vyplácet ihned po splnění premiované práce nebo jejího výsledku. To je nesporně důležitý moment. Objem běžných prémie bude třeba postupně zvyšovat na úkor výsledných prémie, a to včetně těch, které budou zhodnocovat totožné nebo částečně shodné výsledky z různých hledisek. Opodstatnění zvětšujícího se podílu běžných prémie je také v tom, že v budoucnu bude třeba těmito prémie zhodnocovat i řadu chozrasčotných ukazatelů, což za současného stavu prvotní a účelní evidence není zatím možné. Praktické zkušenosti ukáží nejlepší poměr běžných a výsledných prémie, ale již nyní lze předpokládat, že se postupně přiblíží k poměru 1 : 1. Seskupit konkrétní jednorázové prémie přehledně je nejen obtížné, ale není ani účelné, protože vyplývají nakonec z konkrétních situací v zemědělských závodech a jejich výše budou stanoveny často operativně případ od případu za tu či onu práci.

Nejúčinnější je stanovit prémii pevně před započítím práce, např. za hektar v agrotechnickém termínu a v dobré kvalitě vyjednocené cukrovky 100 Kčs. Premii však možno stanovit také jako procentuální podíl ze základní odměny za stanovenou práci; např. 10 % ze základní odměny za kvalitní usušení vojtěšky na sušících z hektaru. Princip je v podstatě stejný. Domníváme se, že první způsob je bezprostředním vyjádřením částky za práci u běžných premií lepší. Běžné premie schvaluje představenstvo individuálně. Může však v tomto směru zplnomocnit i jednotlivé vedoucí funkcionáře k určitým operativním zásahům. Charakter těchto premií předpokládá jejich stanovení v průběhu celého roku. To je rozdíl od premií výsledných, které mohou být známy již počátkem roku.

Clenská schůze při schvalování premií bude mít k dispozici jen globální částku běžných premií, jejich rozdělení bude pak na vedoucích pracovnících. Běžné premie v rukou dobrých organizátorů mohou sehrát při zajišťování a plnění úkolů, a tím i hospodářských výsledků, velkou úlohu. Nevyužíváním běžných premií se vedení družstev zbavuje důležitého činitele, jímž lze často ovlivnit mnohé práce velkého výrobního a hospodářského dosahu.

Vedoucí pracovníci, kteří především musí uplatňování premií prosazovat, musí být samozřejmě také premiově zainteresováni. Zhodnotit premiově práci vedoucího pracovníka není úkol snadný. Domníváme se však, že i toto je možno dosáhnout jednoduchým způsobem. U vedoucího pracovníka chceme postihnout především nadplánovanou produkci, přičemž nelze opomenout otázku nákladů. Z tohoto hlediska jeví se nejvhodnějším kritériem pro přiznávání premií výše nadplánovaných čistých peněžních příjmů. Vedoucí pracovníky odvětví i nadodvětvové je možno premiovat takto: za plnění plánu do 110 % přiznávat premii do 15 % základní odměny, za plnění plánu nad 110 % dávat premii do 35 % základní odměny. Minimální výše pro přiznání premií je 101 % plnění plánu. Diferenciace základního tarifu premiové odměny je dána diferenciací základní odměny, která již uvažuje rozsah funkce, odpovědnost apod. Progrese se doporučuje jen ve dvou stupních — do 110 % a nad 110 %, což možno pak postupně dále členit, respektive upřesňovat podle stanovené teoretické křivky progresivního růstu. Premiová odměna vedoucích pracovníků nepočítá s premii běžnými. Proto výsledné premie dosahují vyššího podílu ze základní odměny než u ostatních pracovníků. Premii možno stanovit také jako podíl z překročených čistých peněžních příjmů (zisku); např. 20 % z překročené plánované částky.

Zpřesňování, lepší diferenciaci a vůbec zdokonalování premií vedoucích pracovníků umožní zejména chozrasčot. Uvedený návrh rámcových premiových tarifů vychází ze základní odměny, která je podle funkcí diferencována. To má však své nedostatky, které může chozrasčotní hospodaření odstranit. Premie by měla být odrazem množství vyrobené kvalitní produkce a výše jejích vlastních nákladů. U vedoucích pracovních skupin, chovu apod. — odrazem výsledků úseku, který vedou, u pracovníků s působností celopodnikovou — odrazem výsledků podniku.

Chozrasčot umožňuje dokonalejší a spravedlivější premiový systém, který zase naopak slouží cílům chozrasčotního hospodaření. Družstevníci budou moci získávat větší peněžní premie, a to i za úsporu nákladů materiálových, pracovních i jiných chozrasčotem sledovaných ukazatelů. Dosáhne-li skupina nebo jednotlivec snížení nákladových limitů, bude možno podle výše dosažené úspory a s přihlédnutím k základní odměně vyčíslit i běžnou premii. Vedle toho zůstane neztenčeno premiování za určité práce, za jejich splnění v dané lhůtě, za kvalitu, za některé naturální výsledky apod. Termín vyplacení těchto premií se upraví podle délky a charakteru výrobního procesu, podle možnosti sledování limitů měsíčně nebo čtvrtletně, event. po zjištění sledovaných výsledků. Tak dojde ke hmotnému zainteresování pracovníků během roku i na konci roku, přičemž obě formy premiové odměny se budou vzájemně doplňovat. Zkušenosti řady kolchozů v Sovětském svazu (kolchoz *Bolševik*, šostkinský okres, Sumská oblast; kolchoz *Moskva*, oktyabrský okres, Tadžická SSSR; kolchoz *Komsomolec*, makarovský okres, Kijevská oblast; *Lenínův kolchoz*, labinský okres, Krasnodarský kraj aj.), kde již zavedli vnitropodnikový chozrasčot a podobný

премiový způsob, ukazují, že cesta je správná a že vede k předpokládanému zvýšení výroby a ke snižování vlastních nákladů.

Při uplatňování premiového systému je třeba v mnohem větší míře rozvinout kontrolu plnění výrobních úkolů. Kontrolovat je nutno individuální i kolektivní úkoly pracovních skupin v základních i pomocných ukazatelích, a to podle charakteru výroby měsíčně nebo čtvrtletně. Výsledky šetření se musí projednat s vedoucími pracovníky na schůzi představenstva, někdy za účasti širšího aktivu družstevníků. Se závěry jednání musí seznámit členskou schůzi. Není třeba připomínat, že i revizní komise má zde nemalé uplatnění a odpovědnost.

Uvedené stručné názory a rámcové příklady premiové složky odměny je třeba aplikovat v konkrétních podmínkách jednotlivých zemědělských družstev a dále je prakticky rozvíjet. Specifikace premií za určité výsledky práce, jejich výše a růst, termíny vyplácení, zejména operativní přiznávání běžných premií v průběhu roku apod., nebudou ve všech závodech motivovány shodně. Při formování premií je nutno přihlížet k mechanizaci, k technologii, k výši plánovaných výrobních úkolů, k jejich zajištění mimo působnost a vliv pracovníků a k celé řadě dalších výrobních a ekonomických skutečností.

Dobrý premiový systém vyžaduje si základních předpokladů, jak o nich bylo hovořeno v úvodu; může je zajistit konsolidovaný výrobní celek s alespoň průměrnou úrovní výroby. Při tak zásadní přestavbě našeho zemědělství, jež v současné době probíhá, je samozřejmé, že z rozdrobených individuálních hospodářství nelze vytvořit hned velké socialistické družstevní celky, v nichž by se hospodařilo na úrovni předpokladů, které jim velkovýroba v socialistickém státě dává. Vedle skutečnosti, že se družstevníci vlastně učí řídit i organizovat, hraje důležitou úlohu okolnost, že jde o velkou změnu v jejich myšlení. V procesu vývoje prochází naše nově se formující jednotná zemědělská družstva rychle obdobím konsolidace. Řada jich je již vzorem ostatním.

Zavedení zaručené peněžní odměny, včetně její premiové složky, může značně přispět ke zvýšení hmotné zainteresovanosti a pracovní aktivity družstevníků, a tím i k dalšímu rozvoji společného družstevního hospodářství, k rozvoji výrobních sil a výrobních vztahů na vesnici.

Новая премиальная система в кооперативах

Премии представляют собой неделимую часть нового способа денежной оплаты труда. Их экономическая роль заключается в том, что их можно использовать в качестве стимула для повышения и улучшения качества производства, как важного фактора, обуславливающего повышение производительности труда и снижение себестоимости.

В премиальную составную часть оплаты входят: текущая и конечная премии. Текущие премии давались за выполнение определенных, для производства и результатов ведения хозяйства, важных работ, за их окончание в определенный срок, за очередную производительность работы и т. п. Эти премии имеют большое значение для оперативного решения рабочих заданий. Премии являются важным фактором, при помощи которого можно оказать влияние на срок рабочих процессов и качество труда, способствовать выполнению тяжелых и трудоемких работ. Текущие премии — премии одноразовые, выдаваемые непосредственно после выполнения работы или после получения результатов рабочей операции.

Конечные премии носят немного иной характер. Эти премии в определенной степени содействуют достижению лучших результатов по сравнению с плановыми.

Эти премии прежде всего выдаются за перевыполнение плановых погектарных урожаев, плановой продуктивности сельскохозяйственных животных, а также за перевыполнение чистых денежных доходов. Во внимание принимается и качество продуктов, оцениваемое согласно выручкам, а также статья расходов себестоимости.

Источник текущих премий — планированный фонд оплаты труда, источник конечных премий — плановые и сверхплановые чистые денежные доходы.

Основными предпосылками эффективной премиальной системы являются: хорошо составленный план, правильный учет и совершенная организация труда.

При внедрении хозрасчетных элементов в кооперативное ведение хозяйства премии могут зависеть от хозрасчетных показателей, что в дальнейшем повысит значение премий.

Хорошие премии, надлежащим образом используемые, комплексно обеспечивающие максимальное выполнение производственных и экономических результатов, в том числе преимущество показателей особых интересов, в новой твердой денежной оплате труда неизбежны.

Das neue Prämiensystem in den Genossenschaften

Die Prämien bilden einen untrennbaren Bestandteil der neuen geldlichen Entlohnungsart. Ihre ökonomische Aufgabe besteht darin, daß sie als Anreiz zur Steigerung der Produktion und zur Verbesserung ihrer Qualität, als wichtiger, die Steigerung der Arbeitsproduktivität und Senkung der Selbstkosten beeinflussender Faktor ausgewertet werden können.

Es wird damit gerechnet, daß die Prämienkomponente der Entlohnung aus einer laufenden und einer Endergebnis-Prämie bestehen wird. Laufende Prämien werden für die Durchführung gewisser, für die Produktion und die Produktionsergebnisse wichtiger Arbeiten zuerkannt werden, für deren Beendigung in einem bestimmten Termin, für außerordentliche Arbeitsleistungen usw. Sie sind für die operative Durchführung der Arbeiten von großer Bedeutung. Sie stellen einen wichtigen Faktor dar, der die Dauer der Arbeitsprozesse und die Qualität der Arbeit beeinflussen, die Bewältigung beschwerlicher und anstrengender Arbeiten unterstützen kann. Laufende Prämien würden einmalige Prämien sein, die für die Durchführung der Arbeiten unmittelbar oder nach Ermittlung des Arbeitsergebnisses ausbezahlt werden würden.

Die Endergebnis-Prämien weisen einen etwas abweichenden Charakter auf. Sie sind in gewissem Maße ein Anteil an der Erzielung besserer als der vom Plan vorgeschriebenen Ergebnisse. Zu diesen Prämien gehört vor allem die Entlohnung für die Überschreitung der geplanten Hektarerträge, der geplanten Produktivität der landwirtschaftlichen Nutztiere und für die Überschreitung der Reineinnahmen in Geld. Es werden auch die Qualität der Produkte, die nach dem Erlös beurteilt wird, und die Selbstkostenelemente in Betracht gezogen.

Die Quelle der laufenden Prämien ist der geplante Entlohnungsfonds (entspricht dem Lohnfonds in staatlichen Betrieben). Die Quelle der Endergebnis-Prämien ist der Plan- und Überplan Reineinkommen in Geld.

Die grundsätzlichen Voraussetzungen für ein wirksames Prämiensystem sind ein richtig aufgestellter Plan, die richtige Abrechnung und vollkommene Organisation der Arbeit.

Mit der Einführung der Elemente der wirtschaftlichen Rechnungsführung in die genossenschaftliche Wirtschaftsführung wird es möglich sein, die Prämien auf Kennziffern der wirtschaftlichen Rechnungsführen zu basieren, was die Bedeutung der Prämien weiterhin erhöhen wird.

Sinnvoll angewandte, gute Prämien, die die Erzielung maximaler Produktions- und ökonomischer Ergebnisse gewährleisten, einschließlich der Bevorzugung von Kennziffern besonderen Interesses, stellen für die Anwendung der neuen garantierten Entlohnung eine unerläßliche Bedingung dar.

SLOVNÍČEK ZEMĚDĚLSKÉ EKONOMIKY

NEZEMĚDĚLSKÝ PRODUKT

je hmotný statek, který je výsledkem nezemědělské výroby v zemědělském podniku; je užitnou hodnotou a v podmínkách zbožní výroby má také hodnotu.

HRUBÁ NEZEMĚDĚLSKÁ PRODUKCE

zemědělského podniku je souhrn nezemědělských produktů, který je výsledkem nezemědělské výroby za určitou dobu jejího trvání, např. za jeden rok.

CELKOVÁ HRUBÁ PRODUKCE

zemědělského podniku je souhrn zemědělských a nezemědělských produktů, který je výsledkem zemědělské a nezemědělské výroby, za určitou dobu jejího trvání, např. za jeden rok.

HRUBÝ ZEMĚDĚLSKÝ DŮCHOD

je nově vytvořená hodnota, která je částí hrubé zemědělské produkce. (Hrubý zemědělský důchod vypočítáme, odečteme-li od hodnoty hrubé zemědělské produkce materiálové náklady na tuto produkci vynaložené, tj. hodnotu spotřebované mrtvé práce.)

HRUBÝ NEZEMĚDĚLSKÝ DŮCHOD

zemědělského podniku je nově vytvořená hodnota, která je částí hrubé nezemědělské produkce. (Hrubý nezemědělský důchod zemědělského podniku vypočítáme, odečteme-li od hodnoty hrubé nezemědělské produkce materiálové náklady na tuto produkci vynaložené, tj. hodnotu spotřebované mrtvé práce.)

NOVÉ EKONOMICKÉ KNIHY

- T. A. Koval: Soutěžení mezi SSSR a USA v zemědělství, SZN, Praha 1960, str. 161.
- J. Bruthans: Zjednodušený výpočet potřeby pracovních sil v JZD, SZN, Praha 1960, str. 54, cena Kčs 2,—.
- A. Jelínek, B. Prouza: Vlastní náklady v JZD, SZN, Praha 1960, str. 198, cena Kčs 7,80.
- M. Rajchart: Praktický rozbor společného hospodaření v JZD, SZN, Praha 1960, str. 104, cena Kčs 4,10.
- V. Fábry: Přehled zemědělsko-družstevního práva, SNPL, Praha 1960, str. 96, cena Kčs 3,25.
- Fr. Lom: Ekonomika socialistického zemědělství — I. a II. část, SPN, Praha 1960. (Učební texty vysokých škol.)
- A. Červený: Organizácia socialistických poľnohospodárskych podnikov, SVPhL, Bratislava 1960.
- J. Kabrhel: Pětiletý plán rozvoje JZD, SNPL, Praha 1960, str. 84, cena Kčs 2,60.

V NEJBLIŽŠÍ DOBĚ VYJDOU TYTO NOVINKY:

- J. Bača: K otázce diferenciální renty v JZD, SNPL, Praha.
- J. Bača: Tvorba, realizace a rozdělování čistého důchodu JZD, SNPL, Praha.
- Kolektiv: Zemědělská statistika jako nástroj řízení zemědělské výroby, SZN, Praha.
- Kolektiv: Zemědělská výroba v kostce, SZN, Praha.

NOVÝ VĚDECKÝ ČASOPIS

Od února 1961 začne vycházet významný pomocník vědeckých aj. pracovníků, vědecký časopis

Příspěvky k dějinám KSČ,

který se bude zabývat rozpracováním dějin KSČ, nejnovějšími dějinami vůbec a dějinami mezinárodního dělnického a komunistického hnutí. Bude přinášet články, materiály, diskuse, dokumenty a paměti, kritiku a bibliografii, regionální dějiny, zprávy a informace, konzultace a současné dokumenty strany. Časopis vyjde pětkrát ročně, cena výtisku bude Kčs 6,—.

K OTÁZCE EKONOMICKÉ EFEKTIVNOSTI V ROSTLINNÉ VÝROBĚ

Směrnice pro rozvoj národního hospodářství a pro rozvoj zemědělské výroby se kromě úkolů ve zvyšování produkce zabývají i zvyšováním efektivnosti jednotlivých odvětví národního hospodářství. Tím podtrhují vedle zvýšení objemu zemědělské produkce i zhospodárnění výroby, a to především cestou daleko vyšší společenské produktivity práce.

Otázkami ekonomické efektivnosti se také zabývala řada autorů v letošním osmém čísle Zemědělské ekonomiky, kde je zdůrazňována nutnost zjišťování a rozborů ekonomické efektivnosti. Domníváme se, že otázku ekonomické efektivnosti zemědělství je nutno řešit jak z hlediska zemědělství jako celku, jakožto jednoho ze základních odvětví materiální výroby, a to na úrovni výrobních oblastí, popř. určitých správních celků (kraj, okres), tak i se zřetelem na ekonomickou efektivnost jednotlivých zemědělských závodů a jejich základních odvětví.

Tento článek má být stručným příspěvkem k problematice ekonomické efektivnosti v tomto základním odvětví zemědělské výroby.

Efektivnost technická a ekonomická

Technická efektivnost by měla zahrnovat oblast biologickou, technickou a biotechnologickou a vyjadřovat biologickou účinnost vzrůstových faktorů, poměr vynaložené energie v poměru k výkonu u mechanizačních prostředků a vzájemnou relaci látkové a energetické bilance při pěstování rostlin a v chovu zvířat.

Ekonomická efektivnost je pak vyjádřením:

a) stupně technické účinnosti základních fondů a použitých materiálových nákladů, tj. účinnosti práce minulé,

b) stupněm účinnosti živé práce, ovlivněné pracovním výkonem, pracovní dovedností, správnou organizací a volbou

nejvhodnějšího výrobně-technologického procesu.

Znamená to, že ekonomická efektivnost je vyjádřením co nejúčelnější hospodářské činnosti, tj. vyjádřením účinnosti práce minulé a práce živé, s cílem zvyšovat výrobu při vyšší rentabilitě a při nižší spotřebě vynaložené společenské práce.

Ekonomická efektivnost z tohoto hlediska nám je pak vodítkem pro posouzení plnění základních ekonomických funkcí odvětví národního hospodářství, jednotlivých podniků při plnění státního plánu, socialistické rozšířené reprodukce, proporcionality odvětví, specializace, investiční výstavby apod.

Ekonomická efektivnost v rostlinné výrobě

Ekonomickou efektivnost v zemědělské výrobě můžeme pak zjišťovat:

1. Při řešení otázek rozmístění zemědělské výroby a v investiční praxi při volbě a posuzování variant.

2. V socialistických zemědělských závodech u celkové výroby.

3. U základních odvětví v zemědělském závodě, a to v rostlinné a živočišné výrobě, dále u jednotlivých plodin a chovů zvířat.

4. U agrotechnických a zootechnických zásahů a hospodářských opatření.

5. U jednotlivých pracovních operací a úkonů.

1. Ekonomická efektivnost v územním ražňování výrobních sil

Ekonomická efektivnost v územním ražňování výrobních sil je jedním z kritérií správnosti jejich rozmístění z hlediska rozvoje výrobních oblastí a odvětví národního hospodářství. Je vyšším stupněm ekonomické efektivnosti, protože na

rozdíl od ekonomické efektivity zemědělského socialistického závodu a jednotlivých jeho odvětví, dotýká se celého souboru vlivů několika základních odvětví národního hospodářství a rozvoje výrobních sil.

Hodnocení efektivity dílčích investičních variant posuzuje, jak přispívají k maximálnímu rozvoji výroby s minimálními náklady společenské práce.

2: V socialistickém zemědělském závodě jako celku

V socialistickém zemědělském závodě jako celku se výsledky hospodaření měří především za uzavřený časový úsek.

a) u jednoho závodu v porovnání časové řady několika let vyjádřením vzájemného poměru hrubé produkce (HP) a vlastních nákladů (VN) (tab. I).

I.

Ukazatelé		1955	1956	1957	1958	1959
HP v mil. Kčs		4,0	4,2	4,7	5,0	5,2
VN v mil. Kčs		3,4	3,5	3,7	3,9	4,0
Ekonomická efektivnost	koeficient	1,17	1,20	1,27	1,28	1,30
	index	100,0	102,6	108,5	109,4	111,1

V našem případě můžeme sledovat vzestupnou tendenci vývoje efektivity daného závodu v období pěti let.

b) v porovnání plánované a skutečné ekonomické efektivity závodu srovnáním plánované a skutečné hrubé produkce s plánovanými a skutečnými vlastními náklady za určité období (rok).

$$EF_{plán} = \frac{HP \text{ 5,0 mil. Kčs}}{VN \text{ 4,0 mil. Kčs}} = 1,25$$

$$EF_{skut.} = \frac{HP \text{ 5,2 mil. Kčs}}{VN \text{ 4,0 mil. Kčs}} = 1,30$$

Vzrůst skutečné ekonomické efektivity (EF) ve srovnání s plánovanou ekonomickou efektivností je vyjádřen poměrem

$$\frac{EF_{skut.}}{EF_{plán}} = \frac{1,30}{1,25} = 1,04$$

Ekonomická efektivnost skutečná byla proti plánované o 4 % vyšší.

c) Srovnáváním dvou různých závodů s podobnými přírodními a ekonomickými podmínkami za stejný časový úsek:

$$\begin{aligned} \text{závod I.} &= \frac{HP}{VN} = \frac{6 \text{ mil. Kčs}}{5 \text{ mil. Kčs}} = \\ &= 1,20 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{závod II.} &= \frac{HP}{VN} = \frac{7 \text{ mil. Kčs}}{5 \text{ mil. Kčs}} = \\ &= 1,40 \end{aligned}$$

Závod II. v našem případě vyrábí o 16,7 % efektivněji než závod I.

3. V rostlinné výrobě, v jednotlivých odvětvích rostlinné výroby a u jednotlivých plodin

Základním ukazatelem ekonomické efektivity v rostlinné výrobě, jejich odvětvích a u jednotlivých plodin je rovněž dosažená hrubá produkce na 1 Kčs vlastních nákladů.

Všechny dále uváděné ukazatele efektivity v rostlinné výrobě je možno — právě tak jako při posuzování ekonomické efektivity zemědělského závodu jako celku — srovnávat ve vývojové časové řadě několika let, porovnávat plánovanou a skutečnou efektivnost za daný časový úsek, popř. srovnávat efektivnost rostlinné výroby různých zemědělských závodů mezi sebou, efektivnost rostlinné výroby jednotlivých hospodářství, osevních postupů aj.

a) Stanovení ekonomické efektivity v rostlinné výrobě jako celku porovnáváním poměru hrubé produkce (HP)

k vlastním nákladům (VN), v našem případě na hektar plochy:

$$EF = \frac{HP}{VN} = \frac{3500 \text{ Kčs}}{2500 \text{ Kčs}} = 1,40$$

b) Zkoumání a měření efektivnosti porovnáváním ekonomické efektivnosti plodin mezi sebou, popř. srovnáváním dvou nebo několika závodů (tab. II).

II.

Plodina	Závod A			Závod B		
	HP Kčs	VN Kčs	EF koef.	HP Kčs	VN Kčs	EF koef.
pšenice ozimá	3798	1663	2,28	3687	1725	2,14
žito	2921	1821	1,60	3001	1746	1,72
ječmen	3642	1545	2,36	3206	1562	2,05
oves	2074	1533	1,35	1686	1514	1,11
cukrovka	4263	5498	0,78	6828	7330	0,93
brambory	3196	4997	0,64	3727	4774	0,78
jeteloviny	1928	1252	1,54	2105	1204	1,75
seno luční	1584	971	1,63	1750	1146	1,53

c) Dalším ukazatelem, vyjadřujícím ekonomickou efektivnost v rostlinné výrobě, je produkce živin z hektaru. V našem případě je vyjádřena zvýšenými škrobovými jednotkami (ZŠJ) v relaci s vlastními náklady.

Tohoto ukazatele lze použít při srovnávání vzájemné výhodnosti pěstování,

např. několika pěstovin mezi sebou, volby plodin, specializaci apod.

$$EF = \frac{ZŠJ}{VN}$$

JZD Chýně pěstovalo v roce 1959 kukuřici na siláž, směsku ozimou, směsku jarní a krmnou řepu s výsledky, uvedenými v tabulce III.

III.

Ukazatelé		Kukuřice na siláž	Směska ozimá na zeleno	Směska jarní na zeleno	Krmná řepa
produkce zvýšených škrobových jednotek z 1 ha		6095	2052	2322	2240
vlastní náklady na 1 ha v Kčs		1579	1008	1046	3702
ekonomická efektivnost plodin	koeficient	3,86	2,04	2,22	0,61
	index	623,8	334,4	363,9	100,0

U silážní kukuřice vyrábělo JZD Chýně za 1 Kčs vlastních nákladů 3,86 zvýšených škrobových jednotek, u krmné řepy jen 0,61 ZŠJ. Pěstování silážní kukuřice bylo v daném roce 6,3× efektivnější než pěstování krmné řepy a o 74–89 % efektivnější než směsky.

d) Poměrem celkové produkce, vy-

jádřené v obilních jednotkách (OJ)*, k vlastním nákladům v rostlinné výrobě, v našem případě na hektar:

$$EF = \frac{OJ}{VN} = \frac{25}{2500 \text{ Kčs}} = 0,01$$

nebo v opačném poměru na výrobu 1 OJ vynakládáme 100 Kčs vlastních nákladů.

*) Je nutno mít na zřeteli, že obilní jednotky nemohou vyjadřovat přesně užžitnou hodnotu všech zemědělských výrobků, zvláště některých výrobků určených jako surovina pro průmysl, protože při stanovení těchto pomocných jednotek se vycházelo z dílčích hledisek.

4. Ekonomická efektivnost různých způsobů agrotechniky, dílčích opatření a zásahů

Ekonomická efektivnost různých způsobů agrotechniky, dílčích opatření a zásahů je v některých případech závislá hlavně na správném využívání základních výrobních prostředků, na přírodních a biologických podmínkách, v ostatních případech na nejúčelnějším vynakládání práce (nákladů) a na výhodném spojení přírodních a ekonomických podmínek.

a) Při stejné úrovni vlastních nákladů, tj. stejné spotřebě práce živé i minulé:

Například v plnění agrotechnických lhůt setí při porovnávání pozemku A, kde byla dodržena agrotechnická lhůta, s pozemkem B, kde nebyla dodržena. Při stejných nákladech na setí se dosáhne různé hrubé produkce.

Právě tak se v běžném hospodářském roce projeví vliv dodržení agrotechnic-

kých lhůt v podmítce, v přípravě půdy, v ošetřování během vegetace včetně ochrany proti chorobám a škůdcům, ve včasné a bezztrátové sklizni, v řádném skladování apod.

Do této skupiny patří i prokazatelný ekonomický efekt využívání hnojiva I. s vyšším živinovým efektem než je u hnojiva II., použitého v optimální době, s respektováním specifických požadavků jednotlivých rostlin na formu hnojiv, při hnojení podle zásoby živin v půdě a s ohledem na půdní podmínky.

Konečný ekonomický efekt pěstování plodiny může značně ovlivňovat i uvědomělý výběr nejvhodnější odrůdy, ačkoliv vlastní náklady na jednotku plochy porovnávaných variant odrůd mohou být totožné.

V JZD Chýně byly v roce 1959 v provozním měřítku zkoušeny tři sovětské odrůdy kukuřice při stejných nákladech na hektar ve výši 1580 Kčs (tab. IV).

IV.

	Výnos hmoty q/ha	Stravitelné bílkoviny (SB) kg/ha	Škrobové jednotky (ŠJ) kg/ha	Zvýšené škrobové jednotky (ZŠJ)*
<i>Oděská 10</i>	506,9	486	4455	5174,0
<i>VIR 25</i>	439,6	565	5538	6385,5
<i>Partyzánka</i>	461,4	584	5313	6189,0

*) $ZŠJ = ŠJ + SB \cdot 1,5$

Ekonomická efektivnost

Odrůda	$\frac{ZŠJ}{VN}$	$\frac{\text{zvýš. škrob. j.}}{\text{(vl. náklady)}}$	Index	
			ekon. efektivnosti	výnosu hmoty
<i>Oděská 10</i>	3,27		100,0	100,0
<i>VIR 25</i>	4,04		123,5	86,8
<i>Partyzánka</i>	3,92		119,8	91,0

V tomto případě je nejdůležitějším ukazatelem výroby nikoliv posuzování hektarového výnosu, který je nejvyšší u *Oděské 10*, ale produkce živin z jednotky plochy. Je to potvrzeno podstatně vyšším zhodnocením vložených finančních prostředků (práce), neboť 100 zvýšených škrobových jednotek *Oděské 10* se vyrábělo za 30,52 Kčs, zatímco 100 ZŠJ odrůdy *VIR 25* jen za 24,73 Kčs.

Efekt jednotlivých vhodných a účinných opatření lze proto dobře vyjádřit v naturálních i peněžních jednotkách,

a to především porovnáním několika rozdílných variant za podobných podmínek.

b) sledování efektu dílčích agrotechnických opatření při dodatečném vkládání práce, dodatečných nákladech ke zvýšení objemu výroby. Například vyšší dávkou strojených hnojiv v porovnání s extenzivní dávkou byla zvýšena hrubá produkce. V našem případě je možno pro posouzení efektu hnojení vyjádřit objem hrubé produkce na 1 Kčs nákladů na strojená hnojiva (tab. V).

Ukazatelé	Měrná jednotka	Základní dávka strojených hnojiv	Zvýšená dávka strojených hnojiv
		I. varianta A	B
hrubá produkce (HP)	Kčs	4000	6000
náklady na hnojiva (N_h)	Kčs	350	450
ekonomická efektivnost (EF) $HP : N_h$	koef.	11,4	15,5
zvýšená hrubá produkce $HP_B - HP_A$	Kčs	2000	
zvýšené náklady na hnojiva $N_{hB} - N_{hA}$	Kčs	100	
ekonomická efektivnost zvýšené výroby $ZHP : ZN_h$	koef.	20,0	
II. varianta			
		A	B
HP	Kčs	2500	3500
N_h	Kčs	250	350
EF	koef.	10,0	10,0
ZHP	Kčs	1000	
ZN_h	Kčs	100	
$EF_{zvýš.}$	koef.	10,0	
III. varianta			
		A	B
HP	Kčs	2500	3000
N_h	Kčs	250	350
EF	koef.	10,0	8,6
ZHP	Kčs	500	
ZN_h	Kčs	100	
$EF_{zvýš.}$	koef.	5,0	

U první varianty při použití zvýšené dávky strojených hnojiv stoupá ekonomická efektivnost v poměru hrubé produkce k nákladům na hnojiva na ploše B v porovnání s plochou A. Právě tak zjišťujeme vzrůst ekonomické efektivnosti z poměru zvýšené hrubé produkce (ZHP) a zvýšených nákladů (ZN_h). Na 1 Kčs dodatečně použitých N_h se dosahuje 20 Kčs ZHP. Předpokládáme, že zvýšené náklady na vyšší sklizeň se rovnají zhruba hodnotě vedlejších výrobků; proto je neuvažujeme.

Ve II. variantě nevykazuje efektivnost použití dodatečných nákladů na strojená hnojiva vzestupnou tendenci a EF_A , EF_B i $EF_{zvys.}$ jsou totožné.

Ve III. variantě mají ve vyjádření ekonomické efektivnosti dodatečné náklady i přes zvýšení hrubé produkce sestupnou tendenci.

Z těchto variant vyplývá i rozdílný vývojový trend ekonomické efektivnosti, jak ukazuje tabulka VI.

	EFA	EF _B	EF _{zvých.}
varianta I.	11,4	15,5	20,0
varianta II.	10,0	10,0	10,0
varianta III.	10,0	8,6	5,0

Při propočtu tzv. „věčných“ pokusů na nehněných parcelách bychom např. mohli dospět k závěru, že neefektivnější koeficient získáme na pozemcích nehněných nebo téměř nehněných. Proto je nutno — kromě kritéria ekonomické efektivity — především posuzovat výhodnost vynaložení zvýšených nákladů na hnojiva ještě z dalších hledisek, jako jsou intenzifikace výroby, rentabilita výroby a v neposlední řadě i absolutní růst objemu produkce.

Lze tedy říci, že pokud 1 Kčs nákladů na hnojiva, při započtení nákupní ceny hnojiv, manipulace a rozhazování, dále podílů příslušných režii a při nezměněné rentabilitě struktury ostatních vlastních nákladů bude reprodukovat ≥ 1 Kčs hrubé produkce, je zjevně prospěšné stupňovat dávky strojových hnojiv. Rozumí se ovšem, že v závislosti na vývoji úrodnosti půdy i s ohledem na jejich víceleté působení, především fosforečných a draselných hnojiv, které je obtížné ekonomicky postihnout.

Obdobným způsobem se nám ekonomická efektivity některých opatření projevuje při vkládání dalších nákladů (práce) v ochraně rostlin. Zde jde především o včasné použití účinnějších přípravků, nových mechanizačních prostředků a o komplexnost soustavy ochrany rostlin. Např. v boji proti mandelince bramborové byl nahrazen starý způsob vodního pozemního postřiku *Lidykolem* při nákladech na hektar 72,94 Kčs novým způsobem, a to aerosolovými přípravky

(10 % DDT nebo 2,5 % DDT plus 1 % HCH) letecky aplikovanými, při nichž činí náklady 31,71 Kčs na hektar. Přitom v obou případech počítáme se zamezením 30 % ztrát na výnosu, tj. se zvýšením hrubé produkce (ZHP) o 1000 Kčs.

$$EF_{Lidykolu} = \frac{1000 \text{ Kčs}}{72,94 \text{ Kčs}} = 13,71$$

$$EF_{aerosolu} = \frac{1000 \text{ Kčs}}{31,71 \text{ Kčs}} = 31,54$$

Nová metoda ošetření, spojená s novým způsobem aplikace přípravku, je ekonomicky 2,3× efektivnější než použití *Lidykolu*.

Složitější otázkou je vyjadřování a stanovení ekonomické efektivity v rostlinné výrobě a u těch agrotechnických a některých dalších opatření, u nichž se prolínají dodatečné vklady práce do půdy s využíváním půdních, biologických a klimatických podmínek v dlouhodobém působení. Jsou to např. vliv různých způsobů zpracování půdy při použití různých nářadí, dlouholetý boj proti pleveľům, nejvhodnější osevní postup a vliv střídání plodin v rotaci, meliorační zásahy, víceleté působení hnojiv a jejich harmonický poměr, posklizňové zbytky kořenových systémů a další.

Zcela samostatnou kapitolou zůstává nasazení a využití mechanizačních prostředků v rostlinné výrobě a jejich vliv na ekonomickou efektivity v rostlinné výrobě.

Ekonomická efektivity jednotlivých pracovních operací, úkonů a pohybů

Ekonomická efektivity jednotlivých pracovních operací, úkonů a pohybů je stanovena poměrem skutečného výkonu k normě (výkonové nebo časové), nebo porovnáváním průměrné spotřeby práce s měřenou.

Při zkoumání u jednotlivých pracovních operací, úkonů a pohybů nejde tedy o ekonomickou efektivity v pravém slova smyslu, protože tímto měřením se ne-

zahrnuje celá podstata ekonomické efektivity, která se uplatňuje teprve ve větším souboru, v syntéze komplexu úkonů a několika operací.

Při hodnocení pracovních operací a jejich dílčích fází se proto více uplatňují někteří jiní ukazatelé, jako produktivita práce, srovnání nákladů starého a nového způsobu nebo skutečné a vzorové technologie.

Otázky zvyšování objemu zemědělské produkce současně s otázkami podstatného zvýšení produktivity práce při z hospodárnění výroby, nabývají stále větší důležitosti.

Podstatou ekonomické efektivity je zvyšování hrubé produkce při nižší spotřebě vynaložené společenské práce. Ekonomickou efektivnost nelze proto chápat jako ekonomickou kategorii, která by nahrazovala ostatní základní pojmy, jako je produktivita práce, rentabilita, vlastní náklady aj.

V určitých případech však může být efektivnost širším syntetickým ukazatelem, který vyjadřuje vztah těchto pojmů a jejich výsledné působení.

Ekonomická efektivnost v rostlinné výrobě jako celku se stanoví poměrem hrubé produkce k vlastním nákladům, právě tak jako při vzájemném měření efektivnosti plodin nebo odvětví mezi sebou. Při srovnávání několika plodin mezi sebou, při stanovení vzájemné výhodnosti pěstování a volbě specializace, lze vyjadřovat ekonomickou efektivnost poměrem hrubé produkce v naturálních jednotkách (zvýšené škrobové jednotky, obilní jednotky, kalorická hodnota) k vlastním nákladům.

Při zjišťování ekonomické efektivnosti různých způsobů agrotechniky a dílčích opatření v rostlinné výrobě je nutno činit rozdíl mezi případy, kdy bez dodatečných vkladů práce (nákladů) se zvyšuje

objem hrubé produkce lepším využitím půdních, biologických a klimatických činitelů. Tak je tomu např. v dodržování agrotechnických lhůt, ve volbě nejvhodnější odrůdy a nejvhodnějších druhů hnojiv a ve správném střídání plodin. A na druhé straně mezi případy, kdy lze toho dosáhnout dodatečnými vklady práce a výrobních prostředků cestou vyšších dávek hnojiv, pečlivějším ošetřováním plodin, zlepšenou ochranou proti chorobám a škůdcům, použitím dražších heterozních osiv apod.

I když ukazatel ekonomické efektivnosti vyjadřuje základní hospodářské cíle, tj. zvýšení výroby spolu s vyšší produktivitou a rentabilitou, nemůže být ukazatelem jediným a dominujícím. Při zkoumání ekonomické efektivnosti rostlinné výroby a jejích odvětví, plodin a agrotechnických zásahů, je proto nutno hodnotit je spolu s dalšími ukazateli, jako je rentabilita, vývoj produktivity práce, vlastních nákladů, které navazují na základní agro-údaje rostlinné výroby, popř. na další ukazatele ekonomické efektivnosti.

V každém případě však znalost problematiky ekonomické efektivnosti a její měření může přispět k osvětlení otázek dalšího rozvoje odvětví rostlinné výroby.

Inž. Vladimír JENÍČEK,
Výzkumný ústav rostlinné výroby
ČSAZV, Ruzyně

Literatura

1. Grolig A.: Koeficient rentability. Sborník VŠZ, řada A, č. 3, Brno, 1954. —
2. Kořátko J.: Efektivněji v zemědělství. Tvorba, Praha, 1957. —
3. Lom F.: Efektivnost a ukazatelé ekonomické efektivnosti investic v zemědělství. Sborník ČSAZV, Zemědělská ekonomika, roč. 4 (XXXI), č. 12, 1958. —
4. Matoušková J.: K problému ekonomické efektivnosti investiční výstavby v JZD. Sborník

- ČSAZV, Zemědělská ekonomika, roč. 5 (XXXII), č. 2, 1959. —
5. Soukup O.: Otázky zjišťování ekonomické účinnosti investic a nutnost jejich komplexního výzkumu v zemědělství. Sborník ČSAZV, Zemědělská ekonomika roč. 5 (XXXII), č. 9, 1959. —
6. Suchgaltër L. J.: Modernizace zařízení a jeho ekonomická efektivnost, Moskva, 1959.

SPOLEČNÉ FONDY V JZD

(Ke stejnojmenné publikaci autorů C. Sc. D. Chomy a C. Sc. inž. J. Matouškové, vydané SZN v Praze v roce 1960, str. 125)

Při zkoumání aktuálních ekonomických otázek naší zemědělské družstevní velkovýroby stále zřetelněji vstupuje do popředí skutečnost, že základní podmínkou dalšího hospodářského rozvoje družstev je péče o vytvoření společných fondů. S ohledem na jejich význam pro hospodářskou praxi budou se jistě i naši vědečtí a hospodářští pracovníci zajímat o publikaci kandidátů ekonomických věd D. Chomy a J. Matouškové, která vyšla v listopadu 1960. V práci, ve které je obsažena celá řada vědecky zajímavých a pro praxi poučných studií, se autoři zabývají teoretickými i praktickými otázkami společných fondů v družstvech. Zkoumají jejich ekonomické funkce, zdroje, účelné využívání aj. Každému z fondů je v práci věnována jedna kapitola.

První kapitola se zabývá nedělitelnými fondy, které jsou nejvýznamnějšími ze společných fondů družstev nejen po stránce technické, nýbrž i po stránce ekonomické. Jsou výsledkem práce družstevníků a pomoci, kterou jim poskytuje stát. Posilování těchto fondů cestou správných dotací družstvem, odpovídá nejen zájmům družstevníků, ale celé socialistické společnosti. Správně potvrzují autoři skutečnost, že úroveň hospodaření družstva nelze posuzovat jen podle výše pracovní jednotky, ale že je třeba uplatňovat i jiná hlediska. Jedním z nejdůležitějších je právě způsob dotací nedělitelnému fondu.

V kapitole definují autoři především pojem základních výrobních prostředků a ztotožňují je se základními výrobními fondy. Čtenáře, hlavně z řad hospodářských pracovníků, bude zajímat teoretické vysvětlení reprodukce úrodnosti půdy, které dosahujeme cestou melioračních investic a používáním vědecky podloženého způsobu hnojení. Dále je zde studie o ekonomické funkci zemědělských staveb ve výrobním procesu družstev a z ní vyplývající závěry o nutnosti snižování nákladů na ustájení jednoho kusu zvířat. Na základě zajímavých statistických materiálů autoři ukazují, že růst hodnoty základních výrobních prostředků v družstvech vede k ještě rychlejšímu růstu hrubé zemědělské produkce. V minulých letech však pohlcovaly největší množství investičních prostředků právě zemědělské stavby, které ve vztahu k růstu výroby jsou z celého souboru základních pro-

středků nejméně účinné. Proto je nutno zajišťovat daleko rychlejší růst těch složek souboru základních výrobních prostředků, které mají největší vliv na růst výroby a produktivity práce, tj. strojů, základního stáda a meliorací. Předností té části kapitoly, ve které jsou vyloženy teoretické otázky amortizace, je jasnost a srozumitelnost. Příklady, doprovázené propočty norem odpisů, umožňují čtenáři bez zvláštních obtíží tyto poměrně složité otázky pochopit. Z výkladu vyplývá též velký ekonomický význam správně vykonané generální inventarizace v družstvech. Ze statistických údajů vyplývá, že v souboru zkoumaných družstev rostla v letech 1953—1957 značně rychleji hodnota základních výrobních prostředků, než hodnota jejich opotřebení. K této závěru vedl způsob oceňování starých a nově pořízených investic, a z toho vyplývající nižší odpisová sazba u starých strojů. Po novém ocenění, které bylo učiněno při generální inventarizaci, se ukázalo, že poměr mezi růstem hodnoty výrobních prostředků a jejich opotřebením je přibližně stejný. Z tohoto poznatku vyplývají zřejmé, důležité závěry pro zajištění rozšířené reprodukce základních výrobních prostředků v hospodářské praxi.

V kapitole je dále přehledně vyloženo, z jakých zdrojů nedělitelný fond vzniká a jaká hospodářskopolitická hlediska byla při formulaci směrnic pro jeho budování postupně uplatňována ve Vzorových stanovách JZD. Vhodně sestavené statistické údaje za leta 1953—1957 umožňují pře-

hlédnout skutečný vývoj peněžních přídelů nedělitelným fondům sledovaného souboru družstev a srovnat je s opotřebením základních výrobních prostředků. Ukazuje se zcela přesvědčivě, že cílevědomá hospodářská politika naší společnosti, po překonání nepříznivé situace v určité vývojové etapě, vede nyní bezpečně k zajišťování rozšířené reprodukce základních výrobních fondů. A autoři upozorňují, že v budoucnu bude třeba postupně změnit nynější praxi, kdy družstva přiděluji nedělitelnému fondu prostředky určitým procentem svých hrubých peněžních příjmů, podle minimálních požadavků, určených Vzorovými stanovami. Tento způsob nezajišťuje rozšířenou reprodukci základních výrobních fondů. Stát podněcuje rozvoj nedělitelného fondu též za pomoci zemědělské daně a družstvům, které o jeho rozvoj pečují, umožňuje používat značných výhod. Rozbor zdrojů nedělitelného fondu ukazuje — kromě jiného — též na reálné nebezpečí, které se může v družstvu projevit, není-li dbáno o dostatečné dotace. S ohledem na různou dobu životnosti strojů může nastat situace, že roční opotřebení základních výrobních prostředků je vyšší, než dotace nedělitelnému fondu. V důsledku pomoci státu či dlouholeté životnosti základních výrobních prostředků, neprojeví se však tyto skutečnosti v hospodaření družstva ihned. Teprve až po vyřazení výrobních prostředků se ukáže, že peněžní dotace nestačí ani na jejich prostou reprodukci a důsledky se projeví nepříznivě v hospodaření družstva. Toto nebezpečí je ilustrováno hospodářskými propočty u desíti různých, našimi družstvy však běžně používaných strojů. Velký význam má doporučení autorů, aby si podobné propočty zpracovávala již dnes všechna družstva.

V kapitole je též poukazováno na možnosti růstu nedělitelného fondu družstev cestou využití rezerv pracovní doby družstevníků pro vlastní investiční výstavbu, a na význam, který má její uskutečňování pro růst osobních důchodů družstevníků i pro národní hospodářství jako celek. Rozbor zdrojů nedělitelného fondu doplňují autoři zkoumáním otázek zajištění rozšířené reprodukce hospodářského zvířectva a konečně též subvencí a darů.

Ze struktury nedělitelného fondu, jak je rozebírána v kapitole, zřetelně vyplývá, že neustále roste ta jejich část, která je výsledkem společné práce družstevníků a že klesá podíl původního združstevněného majetku družstevníků. Ekonomické upevnění našich družstev se projevuje v zesílení možností financovat investiční výstavbu a nákup strojů z vlastních pro-

středků daleko více než tomu bylo v minulosti. Hlavním činitelem, který ovlivňuje strukturu nedělitelného fondu, jsou hospodářské výsledky družstva.

Příděly nedělitelnému fondu plynou v současné době především z peněžních příjmů družstva, dosahovaných v závislosti na výši výroby. Z toho vyplývá, že o fondech se nerozhoduje teprve v procesu rozdělování důchodů, ale tam, kde je jejich zdroj v zemědělské výrobě. Druhý materiál, daný družstevníkům k diskusi před V. sjezdem JZD, navrhuje zcela nový způsob rozdělování důchodů v JZD a dává také přídelům nedělitelného fondu nový obsah. Je proto třeba při studiu této kapitoly vzít v úvahu především tuto novou skutečnost a ze zpracovaných číselných materiálů vidět zejména dosavadní vývoj i nutnost zásadního řešení, jak také autoři v této kapitole doporučovali, i když způsob řešení je poněkud odlišný.

Druhá kapitola pojednává o fondech osiv a krmiv. Rozbor vychází ze směrnic Vzorových stanov pro dotace těchto fondů a ze zdůvodnění ekonomické nutnosti zvýšení výroby osiv a krmiv domácí produkce. V části o úloze osiv a krmiv v hospodářské činnosti družstva vysvětlují autoři ekonomické zvláštnosti reprodukce obou skupin těchto výrobků i každé jednotlivé z nich. Z rozboru vyplývají závěry o nutnosti přesné evidence a plánovitěho hospodaření krmivy v jednotlivých obdobích roku. V minulých letech nebyla věnována dostatečná pozornost rozšiřování krmivové základny, zásob statkových hnojiv, osiv a sadby. Podceňování významu rozšířené reprodukce těchto důležitých oběžných prostředků, mělo nepříznivé důsledky pro hospodaření družstev. Ze statistických údajů uvedených v kapitole, plyne, že růst fondů osiv a krmiv na hektar zemědělské půdy, je výrazem růstu intenzity zemědělské výroby, tím i hrubé produkce živočišné výroby a konečně i peněžních důchodů družstev. Příznivé hospodářské výsledky ovlivňuje kromě dostatečného množství osiva na hektar plochy též výběr rajónovaných odrůd, nejlépe vyhovujících místním podmínkám.

Autoři vysvětlují dále způsob výpočtu potřeby osiv a krmiv a zároveň vytýčují ekonomická hlediska, která je třeba v družstvu uplatnit, má-li být zajištěno plánovitě hospodaření těmito prostředky. Zdůvodňují nutnost stanovení a dodržování vědecky zdůvodněných norem výsevu (výsadby) na hektar plochy. Na přesvědčivých materiálech dokazují, že družstevníci poškozují sami sebe, jestliže vysévají a vysazují méně osiva a sadby.

Při výpočtu potřeby jednotlivých druhů krmiv, autoři především zdůrazňují uplatňování dvou hledisek:

- a) plánovitě struktury hospodářských zvířat,
- b) vědecky podložených a odstupňovaných krmných dávek.

Právě tak jako při hospodaření osivem a sadbou, ani při hospodaření krmivy velký význam dobře organizované skladové hospodářství, pečlivé vážení a evidence spotřeby.

V části kapitoly, kde autoři zkoumají zdroje růstu fondu osiva a krmiv, poukazují na skutečnost, že naše družstva ve velkém měřítku používají nakoupených osiv a sadby. Zkoumáním ve 23 družstvech okresu Praha-východ se ukázalo, že v roce 1958 činil průměrný podíl nakoupených osiv 37,7 %, přičemž některá jich nakupovala až 60 % z celkové své potřeby. Autoři uznávají význam nákupu osiva a sadby ze speciálních, vybraných semenářských hospodářství, zároveň však zdůrazňují, že tyto fondy je třeba samostatně rozmnožovat na stálých, dobře ošetřovaných semenářských dílcích. Na konkrétních propočtech dokazují hospodářskou prospěšnost takového postupu a poukazují též na podporu, kterou družstvům v tomto směru poskytuje socialistický stát.

Jedním ze základních problémů rozvoje naší zemědělské družstevní velkovýroby, je zajištění dostatečné krmivové základny v každém družstvu. Jestliže dříve stát poskytoval družstvům velkou pomoc umožněním nákupu krmiv z centrálních fondů, pak v současné době nabývá stále více na významu upevňování a rozvoj vlastní krmivové základny družstev. Ekonomické podněty, směřující k tomuto vývoji, jsou obsaženy v novém systému výkupních cen a zrušení zpětného odprodeje některých krmiv. Družstva budou nakupovat především speciální krmiva, bílkovinné směsi, minerální krmiva aj. a zůstanou jim zachovány některé možnosti zpětného odprodeje (řízky a melasa za cukrovku aj.). Protože hlavním zdrojem krmiv bude nyní rozvoj krmivové základny, ocení hospodářští pracovníci i vytvoření směrů, kterými je nutno se ubírat k zajištění dostatečné krmivové základny, jak jsou v kapitole uvedeny a rozebrány.

Ve struktuře krmných plodin představuje překážku rozvoje též setrvávání na tradičních zemědělské malovýroby, na orientaci na takové krmné plodiny, jejichž pěstování si nevyžadovalo používání složitých strojů, ani skladovacího zařízení, dovolilo využívat půdy horší bonity, pů-

dy svahovité apod. Autoři poukazují v kapitole na otázky hmotné zainteresovanosti při budování krmivové základny, na zbytečné ztráty při sklizni a uložení krmných plodin, ukazují na význam nové technologie a pečlivé evidence spotřeby.

Třetí kapitola pojednává o provozních a zajišťovacích fondech, které se objevují v ekonomice našich družstev od roku 1957. Autoři charakterizují jejich zvláštnosti proti ostatním fondům družstev a zdůrazňují především jejich význam pro zajištění prostředků k vyrovnání rozdílů ve výši pracovní jednotky v letech s rozdílnými hospodářskými výsledky. Růst těchto fondů sehraje proto i významnou úlohu při přechodu k vyšším, dokonalejším formám odměny za práci. Protože na pracovní jednotky se úvěr neposkytuje, představuje provozní zajišťovací fond prakticky jedinou záruku zajištění rovnoměrné a pevné odměny a posílení hmotné zainteresovanosti družstevníků. Je ho však možno využít též jinak, jako např. zdroje dočasného financování naléhavých výdajů družstev.

Autoři ukazují, že nejen družstva s nejlepšími výsledky, ale též průměrná družstva mohou brzy přecházet k novým, vyšším formám odměňování (k pevné odměně), pečují-li důsledně o vybudování provozní zajišťovacího fondu v potřebné výši. V našich družstvech není jeho význam vždy správně chápán a mnozí družstevníci namítají, že jeho dotace zkracují přídele osobním důchodům. Za klad této kapitoly je třeba považovat, že autoři tyto a podobné námítky kriticky rozebírají a vyzbrojují čtenáře argumentací proti nim. Zkušenosti s vytvářením a používáním těchto fondů v družstvech jak je autoři popisují, představují nejen populární, ale i vědecky zajímavou část práce, která dokazuje příznivé výsledky a zároveň upozorňuje na možné chyby a nedostatky.

Čtvrtá kapitola pojednává o sociálních a kulturních fondech, které představují tzv. fondy společenské spotřeby. Autoři zkoumají jejich ekonomické funkce a vliv na životní úroveň družstevníků.

Zvláště zajímavou částí této kapitoly jsou studie o používání fondů společenské spotřeby v družstvech. Na základě rozborů konkrétních údajů je zde poukázáno na možnosti, které používání těchto fondů poskytuje v úsilí o zvýšení zájmu na práci v zemědělských družstvech, o udržení a získávání kvalifikovaných pracovních sil pro zemědělskou družstevní velkovýrobu. Kriticky jsou zde rozebrány též nedostatky v jejich používání a důsledky, které z toho pro družstva vyplývají.

V naší odborné ekonomické literatuře jsme dosud postrádali práci, která by vysvětlovala teoretické otázky společných fondů družstev a zároveň tyto otázky analyzovala vědeckou metodou na základě konkrétních údajů z hospodářské praxe. V práci použitý statistický materiál je pečlivě utříděn a spolu s grafy a textem představuje organicky skloubený celek, který umožňuje čtenáři poměrně snadné chápání zkoumaných skutečností.

Za největší klad práce považuji to, že v žádné její části se neshledáváme se samoučelnými úvahami a že autoři důsledně sledují a zaměřují své rozbory na po-

moc hospodářské praxi. Publikace je velmi aktuální a vychází ve vhodné době, kdy se naši družstevníci seznamují s materiály pro V. sjezd JZD. Protože však materiály k V. sjezdu JZD řeší řadu otázek, spojených s dotací společných družstevních fondů, zvláště v souvislosti s doporučovaným novým způsobem rozdělování a odměňování v JZD, je třeba celou publikaci studovat vždy v této souvislosti.

*C. Sc. Karel OSTREJŠ, promován
ekonom,*

Vysoká škola zemědělská, Brno

NĚKTERÉ TEORETICKÉ A PRAKTICKÉ OTÁZKY NOVÉHO SYSTÉMU PLÁNOVÁNÍ, VÝKUPU A CEN ZEMĚDĚLSKÝCH VÝROBKŮ V ČSSR

(Z konference katedry politické ekonomie Vysoké školy ekonomické v Kostelci n. Černými lesy)

Katedra politické ekonomie Vysoké školy ekonomické uspořádala ve spolupráci s ministerstvem zemědělství, lesního a vodního hospodářství konferenci o některých teoretických a praktických otázkách nového systému plánování, výkupu a cen zemědělských výrobků v ČSSR. Konference se zúčastnilo 40 pracovníků z oblasti ekonomické teorie i hospodářské praxe.

Konferenci zahájil první náměstek ministra zemědělství, lesního a vodního hospodářství Karel Mestek. Poukázal na nutnost teoreticky i prakticky zhodnotit výsledky nového systému výkupu, plánování a cen, zejména vzájemné relace výkupních cen. Současně účastníky konference upozornil na některé závažné praktické otázky, k nimž by bylo třeba se vyjádřit, jako např. nutnost přímé pomoci státu družstvům v horších podmínkách, problém výkupních cen drůbeže a vajec a diferencovaných výkupních cen jednotlivých váhových kategorií prasat. Jako jeden z problémů rovněž uvedl vzájemný vztah výkupních cen rostlinných a živočišných výrobků, relaci výkupních cen pšenice a sladovnického ječmene.

Úvod k projednávání problematice přednesl prof. dr. Sc. Felix Oliva, člen korespondent ČSAV, který ve svém vystoupení rozebíral tyto otázky: *cena a hodnota regulujícího charakteru zákona hodnoty za socialismu a tzv. diferenciální renty*. K první otázce ukázal na význam definice, že cena je vyjádřením hodnoty v penězích. Význam této definice je dvojitý — jak kvalitativní, tak kvantitativní. Kvalitativní rozdíl mezi cenou a hodnotou je v tom, že cena je hodnota vyjádřená nikoli přímo v časové jednotce, ale v penězích, kvantitativní rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že cena se v převážné většině odchyluje od hodnoty, je vyšší nebo nižší než hodnota. Důležité však je, jakou hodnotu v penězích má cena vyjadřovat. Existují totiž dva druhy cen, které mají různý charakter, a to ceny konečné a ceny, které ne-

jsou ještě konečné. O první druh cen jde tam, kde výrobek přechází již přímo k spotřebiteli, ať již produktivnímu nebo neproduktivnímu (např. když družstva prodávají státním mlýnům obilí, které je již dále neprodávají, ale spotřebují jako surovinu na výrobu mouky), o druhý druh cen jde tam, kde se výrobky prodávají organizacím, které je pak dále prodávají spotřebiteli (např. při prodeji mléka, vaječ, brambor atd.). U obou druhů výkupních cen je nutné, aby část nově vytvořené hodnoty byla odevzdávána celé společnosti právě tak, jak to činí dělníci, kteří jí dávají část nově vytvořené hodnoty na úhradu celospolečenských výdajů. Část nově vytvořené hodnoty odevzdává družstvo do svých nedělitelných i jiných fondů, část přes výkupní ceny státu, což je nejlépe vidět tam, kde nejde o konečnou cenu. Zde je vyjádřeno to, co dostane stát na úhradu celospolečenských výdajů. Podobně je tomu i u výrobků s konečnou cenou, i když tam je to poněkud složitější.

K druhé otázce o regulujícím charakteru zákona hodnoty ve výrobě prof. Oliva zdůraznil, že zákon hodnoty nemá ve výrobě za socialismu regulující charakter. Výroba v družstvech je určována přes okresy plánem a cena zde hraje jen pomocnou úlohu, slouží a napomáhá k tomu, aby určený plán byl splněn. Ceny tedy stanovíme tak, aby odpovídaly plánu. Cena ani zákon hodnoty pak nemají regulující charakter ve výrobě družstev.

K otázce diferenciální renty zdůraznil, že jde o zcela jinou kategorii

za socialismu a za kapitalismu. To, co nazýváme diferenciální rentou, může existovat jen tam, kde jsou různí vlastníci výrobních prostředků — nemůže tedy existovat u státních statků. Rovněž u družstev nesmí jít o vyrovnávání důchodů mezi oblastmi za každou cenu a nelze se domnívat, že ponecháváme-li část diferenciální renty v družstvech, že to znamená vykořisťování ostatních družstev. Odčerpávání diferenciální renty je především otázkou ekonomické účelnosti pro společnost.

Základem pro jednání konference byl referát, vypracovaný C. Sc. Gabrielou Olmovou, odbornou asistentkou katedry politické ekonomie na Vysoké škole ekonomické, a dr. Zdeňkem Staronovským, vedoucím cenového odboru ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství.

V první části referátu se autoři zabývali teoretickou problematikou zákona hodnoty a cen zemědělských výrobků za socialismu. Ukázali, že cena je takový ekonomický jev, který nutně vyplývá z existence zboží výroby a z působení zákona hodnoty, jehož podstata i za socialismu spočívá v tom, že faktické individuální výdaje práce na výrobu jednotlivých druhů zboží se redukuje na společensky nutné výdaje práce určující hodnotu zboží. Takto určené hodnoty jsou základem cen i pohybu cen zboží, což se bezprostředně projevuje v tom, že při poklesu pracovní doby, nutné k výrobě zboží na základě růstu produktivity práce, za jinak stejných okolností klesají i ceny zboží a obdobně při růstu pracovní doby, nutné k výrobě, ceny stoupají. Za zboží výrobky, založené na společenském vlastnictví výrobních prostředků, se nemění obsah zákona hodnoty, ale mění se zásadně úloha zákona hodnoty a možnost jeho využití v ekonomice socialismu.

Ze společenského vlastnictví výrobních prostředků vyplývá, že zákon hodnoty nemůže hrát úlohu regulátora výroby, neboť národohospodářské proporce, tempo růstu výroby, její zaměření a rozdělení do jednotlivých odvětví jsou určovány plánovitě na základě vnitřních potřeb společnosti. Přesto však zákon hodnoty působí na výrobu družstev. Uskutečňuje se to především tím, že veškeré individuální výdaje práce, vynakládané v jednotlivých podnicích na výrobu, se redukují na společensky nutnou práci, což vede družstva ke snižování individuálních výdajů práce a ke zvyšování produktivity práce. Zákon hodnoty rovněž spolupůsobí a ovlivňuje socialistickou výrobu tak, aby byly vyráběny takové výrobky, které mají společenskou užitnou hodnotu. Pro-

to realizace zboží je nutnou dodatečnou proškou souladu výrobních plánů se společenskou potřebou. Ceny, zejména výkupní, jsou i za socialismu důležitým nástrojem k plánovitému, aktivnímu ovlivňování vývoje zemědělské výroby a jejich jednotlivých odvětví, a to v souladu s potřebami národního hospodářství. Stát zde využívá toho, že relace mezi výkupními cenami různých druhů výrobků ve srovnání s relacemi výdajů práce, ve značné míře ovlivňují zaměření výroby v družstvech na určité druhy výrobků cenově zvýhodněných proti ostatním. Výkupní cena tak plní velmi důležitou úlohu jako nedílná součást a nástroj plánu.

V další části referátu byla rozebírána specifika výkupních cen, která vyplývá z toho, že výkupní ceny odrážejí vztahy mezi státem a jednotlivými družstvy jako samostatnými vlastníky výrobních prostředků a výrobků. Rovněž v určení společensky nutných výdajů práce je v zemědělství za socialismu určitá specifika ve srovnání s ostatními odvětvími národního hospodářství. Spočívá v tom, že společenská hodnota zemědělských výrobků je určena (bez ohledu na to, jaké výrobní podmínky dávají převážnou část produkce) hodnotou výrobků vyrobených v relativně nejhorších přírodních podmínkách. Příčinou toho je, že veškerá kvantitativně omezená a z hlediska přírodních i ekonomických podmínek rozdílná půda je za socialismu monopolně obsazena a zabrána navzájem oddělenými hospodáři — družstvy. Půda jako objekt hospodaření se nachází v rukou jednotlivých samostatně hospodařících vlastníků výrobních prostředků — družstev, z nichž každé má monopol na hospodaření na určitých pozemcích. V referátu se rovněž vysvětluje pojem relativně nejhorších přírodních podmínek jako objektivních, především půdních a klimatických podmínek k hospodaření. Ukazuje se rovněž spojitost monopolu družstev na půdu jako objekt hospodaření s družstevně skupinovým vlastnictvím výrobních prostředků.

Ve druhé části referátu byl rozebírán problém diferenciální renty za socialismu a jejího odčerpávání z družstev. Rozdíl mezi objektivními podmínkami hospodaření na půdě (ať již vyplývají z různých přírodních podmínek, tj. z různých rozdílů v úrodnosti a bonitě pozemků, z rozdílů v poloze vůči trhu nebo z rozdílů v produktivitě dodatečných vkladů práce a prostředků do půdy) podmiňují různou produktivitu práce na různých pozemcích a vznik zvláštního dodatečného produktu pro společnost. Tento dodatečný produkt

pro společnost je za socialismu materiálním základem diferenciální renty. Je tomu tak proto, že půda jako objekt hospodaření se nachází v rukou jednotlivých, samostatně hospodařících vlastníků výrobních prostředků — družstev, z nichž každé má monopol na hospodaření na určitých pozemcích. V důsledku dvou druhů objektivních podmínek pro vznik diferenciální renty existují za socialismu i dvě formy diferenciální renty, a to diferenciální renta I. a II. Pro politiku výkupních cen a celou soustavu ekonomických vztahů mezi státem a družstvy má velký význam rozdělování diferenciální renty I. a II. mezi družstva a celou společnost. V referátu se zdůvodňovalo, že diferenciální renta I. v zásadě patří celé společnosti a že má být z družstev odčerpávána, i když může být v určitých případech řada praktických ekonomických a politických důvodů pro to, aby její část byla ponechávána v družstvech. Diferenciální renta II. má být naopak z ekonomického hlediska rozdělována mezi družstva a celou společnost v té míře, v jaké byla těmito různými hospodáři na půdě vyvolána.

V referátu se dále poukázalo na to, jak jsou tyto otázky řešeny v novém systému výkupu a cen zemědělských výrobků. Byly rozebrány důvody, které vedly ke stanovení výkupních cen s určitou odchylkou od společensky nutných výdajů práce, a to na úrovni výdajů práce v oblastech, v nichž se pěstuje rozhodující množství příslušných výrobků pro státní fondy. Takto stanovené výkupní ceny již do určité míry samy plní úlohu nástroje k odčerpání části diferenciální renty přímo při prodeji výrobků, a to z družstev, která hospodaří v přírodních podmínkách lepších, než jsou tyto rozhodující podmínky. Samy však plně neřeší odčerpání odůvodněné části diferenciální renty. Na materiálech ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství se ukazuje, jak je k tomu v současné době využíváno zemědělské daně, diferencované podle přírodních podmínek. Zdůrazněna byla rovněž nutnost učinit v průběhu třetí pětiletky důkladný rozbor přírodních a ekonomických podmínek všech obcí v ČSSR a na základě toho je definitivně zařadit do oblastí. Rovněž bude nutno dále prozkoumat, zda je nyní zemědělská daň správně diferencována a zda tato diferenciace odráží skutečné rozdíly v přírodních podmínkách k hospodaření. Plně není také vyřešeno zemědělskou daní diferencované odčerpávání diferenciální renty II.

Dalším nutným důsledkem stanovení výkupních cen na úrovni výdajů práce

v oblastech, rozhodujících pro výrobu příslušných výrobků, je přímá účast státu na výrobě v družstvech v horších podmínkách, která jim má poskytovat úhradu další části společensky odůvodněných výrobních nákladů. Obsah a účel této přímé účasti státu však není pracovníky v okresech vždy správně chápán. Již z názvu — přímá pomoc státu —, kterého se pro označení těchto částek užívá, se odvozuje, že nejde o nutné vyrovnání vyšších nákladů, vznikajících v důsledku objektivně horších přírodních podmínek, ale že jde o určitou formu dotace celé společnosti, která má spíše charakter daru. Tento názor byl v referátě kritizován. Autoři ukázali na nesprávnou praxi v okresech, kde v řadě případů jsou prostředky, určené k vyrovnání objektivně vznikajících vyšších výdajů práce v horských družstvech, využívány ke zvyšování příjmů rozdělovaných na pracovní jednotky v družstvech špatně hospodařících, a to bez ohledu na skutečnost, že tato družstva hospodaří v průměrných přírodních podmínkách. Bylo rovněž zdůrazněno, že sama přímá účast státu na zemědělské výrobě — jako forma přímé úhrady společensky nutných výdajů práce — má ekonomicky značně menší účinnost než ceny. Úloha výkupních cen, které již předem nehradí společensky nutné výdaje práce, a jejich vliv na hmotnou zainteresovanost na rozvoji výroby v horších podmínkách, se tím značně snižuje. Tuto úlohu přímá účast státu na zemědělské výrobě plnit nemůže. Z ekonomického hlediska by proto bylo daleko účelnější vyrovnávat důchody v horších podmínkách tak, aby prostředky poskytované státem byly více skloubeny přímo s výkupní cenou jednotlivých výrobků, zejména s cenou skotu a mléka, které jsou rozhodující pro horská družstva. Poskytování prostředků v přímé souvislosti s výkupní cenou skotu a mléka by zvýšilo hmotnou zainteresovanost horských družstev na výrobě těchto výrobků.

V referátě byly dále uváděny některé údaje o tom, v jaké míře dochází v současném systému výkupu k vyrovnání důchodů mezi družstvy v různých přírodních podmínkách. Ilustrováno to bylo na ukazateli hrubých a čistých peněžních příjmů na hektar zemědělské půdy a na jednoho trvalého pracovníka podle výrobních oblastí, a to jednak podle celoročního výrobně finančního plánu družstev na rok 1960, jednak na skutečně dosažených výsledcích několika vybraných družstev ve stejném roce. Konečně závěry z dosud existujících materiálů však dělat nelze, protože bude nutno ověřit si údaje téprve na základě rozboru celoročních vý-

sledků hospodaření družstev za rok 1960.

Ve třetí části referátu byly rozebrány relace výkupních cen jednotlivých druhů zemědělských výrobků a jejich vliv na strukturu zemědělské výroby a výkupu podle údajů za rok 1960. Ukazuje se, že větší zvýšení cen živočišných výrobků se vcelku příznivě projevilo v dosavadních výsledcích výroby, o čemž svědčí růst stavů skotu, prasat, prasníc a slepic v roce 1960 ve srovnání s rokem 1959. Zvýhodnění cen živočišných výrobků bylo přitom úměrné, takže nedošlo k nežádoucímu snížení péče zemědělských závodů o rostlinné výrobky. Ukazuje se, že vzájemné relace cen rostlinných a živočišných výrobků podporují růst krmivové základny, přičemž nevedly k nežádoucímu zkrmování obilí. Správně odstupňované ceny podle jakosti dodávaných výrobků vedou — podle materiálů za první tři čtvrtletí roku 1960 — k tomu, že do státních fondů je dodáváno stále více jakostních výrobků. Tak se ve srovnání s minulými lety podstatně zvýšil podíl dodávek jatečného skotu v nejlépejších jakostních třídách a snížil se podíl méně jakostního dobytka. Rovněž u jatečných prasat došlo ke zvýšení podílu dodávek cenově zvýhodnělé kategorie 70–90 kg ve srovnání s minulými lety. Ukazuje se, že zásada stanovení výkupní ceny odstupňované podle jakosti je správná a že vedla ke zvýšení péče o výrobu nejjakostnějších výrobků. Údaje ze třetí části referátu potvrdily teoretické úvahy o tom, že je nutno v podmínkách socialistických výrobních vztahů vhodně využívat vlivu zákona hodnoty na výrobu s cílem dosáhnout nejen zvýšení objemu výroby, ale i zvýšení kvality výrobků.

*

K předloženému referátu bylo předneseno dvacet diskusních příspěvků, které se zaměřily jednak na některé teoretické otázky, jednak na některé praktické problémy a zkušenosti s novým systémem cen v roce 1960. Z teoretických otázek byly diskutovány zejména tyto problémy:

1. *Jak ve vlastních nákladech jako jedním ze základů výkupních cen oceňovat zaplacenou živou práci*, tj. jaká má být ve výkupních cenách společenská úhrada spotřebované pracovní síly v družstvech. Účastníci konference se shodli v názoru, že veškeré prostředky, vydávané na pracovní jednotky ze společného hospodářství (jak peněžní, tak naturální), nutno zahrnovat do vlastních nákladů jako objektivně existující části hodnoty. Různé názory se však objevily na otázku, zda ve vlastních nákladech, rozhodných pro vý-

kupní ceny, má být zahrnuta i naturální část pracovní jednotky a jaká část reprodukce pracovní síly má být tedy ve výkupních cenách hrazena. S různými protichůdnými názory na tuto otázku vystoupili na konferenci C. Sc. J. Dupal, Jan Zavíral, J. Janovic a M. Klinko.

2. S výší vlastních nákladů jako základu výkupních cen souvisí i další otázka, a to *vztah výkupních cen a cen výrobních prostředků*. K těmto problémům diskutovali dr. J. Nikl a C. Sc. Vl. Kyzlink. Oba ukazovali na nutnost bližšího a důkladnějšího zkoumání cen výrobních prostředků pro zemědělství, zejména jejich vývoje a současné úrovně, jejich struktury a možnosti snižování cen v příštích letech, aby tím byly vytvořeny předpoklady pro snižování vlastních nákladů v družstvech. C. Sc. Vl. Kyzlink se zamýšlel nad otázkou, zda je správné stanovení cen výrobních prostředků pro družstva hluboko pod hodnotou, což — podle jeho názoru — nevede k jejich hospodárnému a plnému využívání v družstvech. Podle jeho názoru není již v současné době stanovení nízkých cen výrobních prostředků pod hodnotou pro družstva odůvodněno.

3. *O vztahu výkupních cen z hlediska rozšíření reprodukce základních a oběžných prostředků v družstvech z vlastních zdrojů* diskutoval C. Sc. inž. J. Krilek, který ukazoval na odlišnou úlohu výkupních cen ve srovnání s cenami v průmyslových státních podnicích. Je zřejmě nutné, aby výkupní ceny zemědělských výrobků vytvořily v každém závodě nejen vcelku, ale i v jednotlivých odvětvích výroby vhodné předpoklady pro rozšířenou reprodukci základních a oběžných výrobních prostředků. Při zkoumání vztahu výkupních cen a vlastních nákladů se však zapomíná na různou dobu obratu základních a oběžných prostředků v jednotlivých odvětvích zemědělské výroby. Pokud to ostatní okolnosti dovolí, bylo by však nutno zabezpečovat výkupními cenami nižší míru rentability v odvětvích s kratší dobou obratu a naopak v odvětvích s delší dobou obratu uvažovat o větší míře rentability zajištěné cenami. Je rovněž nutné zkoumat výši získávaného čistého důchodu jak podle územního členění vcelku, tak i podle jednotlivých odvětví výroby.

4. *Otázku dělení části nově vytvořené hodnoty mezi družstva a společnost cestou výkupních cen* nadhodil C. Sc. J. Dupal. Uvedl, zda je možné vymezit nějakou zákonitost, která by ovlivňovala toto dělení nově vytvořené hodnoty mezi družstva a společnost, a poukazoval na nut-

nost zamyslet se nad tímto problémem v souvislosti s tvorbou výkupních cen.

5. Jedním z nejdiskutovanějších problémů byla otázka *diferenciální renty za socialismu*. Účastníci se shodovali na tom, že diferenciální renta za socialismem existuje, avšak vyslovili různé názory na odčerpávání diferenciální renty I. a II. z družstev, na diferenciální rentu ve státních statech atd. K této otázce diskutovali a různé názory hájili soudruzi J. Kočí, J. Zavíral, dr. J. Nikl, C. Sc. F. Stočes, A. Navrátil aj. Těžištěm různých názorů na tyto otázky bylo rozdělování diferenciální renty I. a II. mezi družstva a celou společnost. S názory, uvedenými k této otázce v referátě, vyslovili svůj souhlas v podstatě J. Zavíral, A. Navrátil a M. Klinko. Názory do určité míry odlišné s předloženým referátem vyslovil zejména J. Kočí, který poukazyval na to, že v podstatě není mezi diferenciální rentou I. a II. rozdíl, že v družstevním vlastnictví jakožto socialistickým vlastnictvím se prosazuje nutnost odčerpávat diferenciální rentu I. a II. ve prospěch celé společnosti a že by nebylo spravedlivé vůči výrobcům hospodářcím na nejlepší půdě ani vůči ostatním pracujícím socialistické společnosti, kdyby diferenciální renta I. a II. měla zůstat v rukou těch, kteří ji vytvářejí. Proto diferenciální renta II., právě tak jako diferenciální renta I. musí být podle J. Kočího stále ve větší míře odčerpávána do rukou státu. Rovněž F. Stočes poukazyval ve svém diskusním příspěvku na to, že i když bychom odčerpávali z družstev celý dodatečný čistý důchod včetně celé diferenciální renty II., neporušili bychom tím hmotnou zainteresovanost družstev na rozvoji výroby. S tímto názorem nesouhlasil J. Zavíral a A. Navrátil, kteří poukazyvali na nutnost ponechávat část diferenciální renty II. v družstvech. Právě tak J. Nikl zdůvodňoval nutnost ponechání částí diferenciální renty I. v družstvech proto, abychom tak vyvolávali hmotnou zainteresovanost družstev na pěstování těch výrobků, které jsou pro dané podmínky nejrentabilnější. Družstevníci spolupůsobí svou produktivnější prací na vytváření diferenciální renty I., proto ze zásadních ekonomických důvodů nutno ponechávat její část v družstvech. Na nebezpečí podceňování otázek, zejména diferenciální renty I., upozornil C. Sc. D. Choma, který rozebíral diferenciální rentu v souvislosti se značnými rozdíly v hrubých a čistých peněžních příjmech na hektar zemědělské půdy v různých výrobních oblastech.

6. S odčerpáváním diferenciální renty

z družstev souvisí i otázka *zemědělské daně*, k níž diskutovali C. Sc. V. Novotný a J. Michal. V. Novotný poukázal především na úlohu zemědělské daně v současné době a na to, že její úloha by měla v budoucnu ještě stoupat. Nadhodil také problém základu zemědělské daně. Poukázal na skutečnost, že zemědělská daň, stanovená určitým podílem z hrubých peněžních příjmů, neodpovídá úkolu odčerpávat diferenciální rentu, která je součástí nikoli hrubých peněžních příjmů, ale čistých peněžních příjmů. Navrhoval proto, aby zemědělská daň byla stanovena z čistých peněžních příjmů. K odčerpávání diferenciální renty I. a II. ukázal, že by zemědělská daň měla přispívat k vyrovnání důchodů v družstvech v různých oblastech bez ohledu na to, jak se v ní postihuje diferenciální renta I. a II., které nejde od sebe odlišit. J. Michal hovořil o tom, že dnešní výši daně je nutno považovat za definitivní, nelze ji dále zvyšovat, ale že je nutno dále zkoumat správné zařazení družstev do výrobních oblastí.

7. S úrovní výrobních nákladů, které byly vzaty za základ výkupních cen, velmi úzce souvisí další problém — *přímá účast státu na zemědělské výrobě v družstvech s horšími přírodními podmínkami*. O této otázce diskutovala řada soudruhů z různých pracovišť, především s. B. Prouza, C. Sc. J. Krilek, C. Sc. D. Choma, A. Navrátil, J. Lorenc, C. Sc. V. Novotný, J. Janovic, J. Michal aj. Většina soudruhů se shodovala s názory, vyslovenými o této otázce v referátě, a poukazyvala na nutnost uvážit účast státu na výrobě v družstvech v horských oblastech v užší souvislosti s výkupní cenou některých druhů výrobků, rozhodujících pro horské oblasti. Doporučovali řešit tuto otázku buď formou určitých příplatků k cenám některých druhů výrobků nebo např. tím, že za určité množství státu prodaného mléka by družstva v horských oblastech dostávala určitou sumu prostředků navíc. S tímto názorem však nesouhlasili všichni diskutující, např. V. Novotný a J. Janovic, i když poukazyvali na nutnost zamyslet se nad řešením problému v horských oblastech. Všichni diskutující se shodovali s názorem, že vyrovnání důchodů v horských oblastech je dosud nedostatečné a že je nutno tuto otázku dále velmi seriózně řešit.

8. J. Nikla a C. Sc. J. Krilek kladli ve svých příspěvcích rovněž otázku *stálosti či pohyblivosti výkupních cen zemědělských výrobků v jednotlivých letech podle výkyvů výroby*. Každý z nich však hájil jiné stanovisko. J. Krilek dával

v úvahu měnit výkupní ceny na základě mimořádných výkyvů v úrodě jednotlivých druhů výrobků. J. Nikl naopak poukazoval na nutnost stabilizace výkupních cen během několika let, neboť i společenská hodnota výrobků se určuje nikoli rok od roku, ale podle průměrných výsledků v řadě let. Ceny není správné měnit rok od roku, zejména s ohledem na hmotnou zainteresovanost družstev a družstevníků. Tato stabilizace výkupních cen však může být jen relativní s ohledem na vývoj produktivity práce v zemědělství.

9. Jedním z důležitých diskutovaných problémů byla též otázka vzájemných relací cen jednotlivých druhů výrobků. K této otázce ukazoval J. Lorenc na některé problémy v souvislosti se vzájemnou relací výkupních cen prasat a vajec, kdy družstva jsou cenou daleko více hmotně zainteresována na výrobě prasat a podceňují výrobu vajec. Rovněž vztah ceny mléka a telat působí určité obtíže v tom, že výroba telat je ve srovnání s cenou mléka a skotu pro družstva cenově nevýhodná. J. Janovic poukázal na některé problémy při zajišťování plánované struktury výroby a tržní produkce a na to, že v současném systému nejsou ve srovnání s minulým výkupním systémem dostateční ekonomičtí činitelé k zajištění plánované struktury tržní produkce. Problémy vznikají u vztahu výkupu ječmene a pšenice, prasat a skotu atd. Navrhoval proto znovu zavedení premií, které by byly družstvům vypláceny za plnění objemu a struktury tržní produkce.

10. Velmi cennou součástí diskuse byly

příspěvky předsedů několika družstev, kteří hovořili se znalostí věcí a s velkým národohospodářským rozhledem o *některých praktických problémech nového systému výkupu a cen*, což dokazovali na konkrétních výsledcích hospodaření v roce 1960. Rozebírali růst hrubých a čistých peněžních příjmů, vývoj nákladů na výrobu a vliv zemědělské daně na vývoj příjmů družstev. Vcelku se předsedové družstev shodovali v tom, že nový systém výkupu a cen správně ovlivnil vývoj výroby v jejich družstvech a že je nutné, aby na základě dosavadních výsledků hospodaření družstev byl hodnocen kladně.

V závěru konference zhodnotil K. Mestek význam konference pro vyjasnění teoretických i praktických otázek, souvisejících s novým systémem výkupu, plánováním a cenami zemědělských výrobků. Ukázal, že cíle konference byly splněny, a že výsledků bude možno využít při hodnocení nového systému výkupu, plánování a cen na ministerstvu zemědělství, lesního a vodního hospodářství. Kromě těchto výsledků ukázala konference na správnost a vhodnost řešit závažné teoretické otázky v těsné spolupráci pracovníků teorie a praxe. Účastníci konference hodnotili velmi kladně právě tuto stránku a iniciativu VŠE a MZLVH v této otázce. Konference přispěla rovněž k navázání bližší spolupráce mezi pracovníky MZLVH a VŠE v cenových otázkách.

C. Sc. Gabriela OLMOVÁ
Vysoká škola ekonomická, Praha

O NĚKTERÝCH OTÁZKÁCH CHOZRASČOTU V SOVĚTSKÝCH KOLCHOZECH

Chozrasčot — metoda hospodárního a rentabilního plánovitého vedení hospodářství socialistických podniků — se již několik let s úspěchem uplatňuje v sovětských kolchozech. Podle charakteru a forem uplatňování chozrasčotních vztahů ve výrobě možno rozdělit kolchozy do několika skupin.

První skupina je charakterizována využíváním toliko jednotlivých prvků chozrasčotu. Odměna je diferencována v závislosti na plnění plánu produkce, uplatňuje se částečná hmotná zainteresovanost na snižování některých pracovních a materiálových nákladů produkce apod.

Kolchozy v nejvyšší skupině již přešly od využívání jednotlivých prvků chozrasčotu, na jeho více nebo méně rozvinuté formy. Tyto kolchozy vedou evidenci plánovaných a skutečných vlastních nákladů, plánují ztrátu i zisk podle výrobních skupin a farem, vytvářejí vhodný

systém materiální zainteresovanosti za nadplánový zisk a odpovídají (plně nebo částečně) za vzniklé ztráty.*)

Se zaváděním chozrasčotu v kolchozech bylo a je nutno řešit i otázky metodické, jako je zjišťování vlastních nákladů, otázky vyčíslování rentability výroby, cenové problémy atd. S některými těmito otázkami se pokusíme seznámit čtenáře. Nejde však o vyčerpávající přehled, ale jenom o některé dílčí názory a zkušenosti několika sovětských kolchozů a teoretických pracovníků.

Zavádění chozrasčotu v komplexních brigádách

V podmínkách velkých kolchozů se ukázalo nemožným vést účinný boj za hospodárnost výroby toliko silami vedení kolchozu. Do boje za hospodárnost bylo nutné získat každého kolchozníka a na

tomto úsilí ho také materiálně zainteresovat.

Praktická práce při zavádění chozrasčotu v kolchoze *Frunze* v *Saratovské* oblasti je složena z těchto etap: určení

*) Pokud zde nebo v dalším textu budeme používat pojmu zisk, jde o jinou kategorii, než má na zřeteli materiál ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství „Za další upevnění a prohloubení ekonomiky JZD“, daný k předsjezdové diskusi. Zde jde o rozdíl mezi vlastními náklady a cenami, za něž kolchozy realizují svou produkci. Z hlediska ekonomického jde vlastně o realizovaný čistý důchod kolchozu. Ve jmenovaném sjezdovém materiálu se „ziskem“ rozumí ta část peněžních příjmů, jež družstvu zbude po úhradě povinností vůči státu (zaplacení daní, úroků z úvěru atd.), peněžních nákladů na výrobu a na řízení včetně odpisů základních prostředků a po uhrazení plánovaného fondu odměny. V daném případě jde v podstatě vlastně jenom o poněkud upravené tzv. čisté peněžní příjmy. Takto vyčíslený „zisk“ se zvětšuje každou

změnou rozdílů peněžních příjmů a vydání [např. přechod družstva na vlastní krmivovou základnu a v té souvislosti snížení peněžních vydání za nakupovanou krmiva, za jinak nezměněných okolností, se promítá jako zvýšení „zisku“ přesto, že v obou případech jde nikoliv o čistý důchod, jenž je zdrojem zisku, ale o změnu formy materiálového nákladu: na druhé straně však např. přírůstky základního stáda, jež svou povahou tvoří součást čistého důchodu (zisku), se ve výši tohoto „zisku“ nepromítají, atd.).

I když tato kategorie „zisk“ má své opodstatnění v družstevní ekonomice zhruba v takovém rozsahu, jako měly dříve čisté peněžní příjmy, je nutno vidět, že zde jde o čisté účetní a ne ekonomickou kategorii. Z hlediska chozrasčotu je třeba činit mezi oběma pojmy rozdíl.

skutečných vlastních nákladů i rentability odvětví za uplynulý rok; rozpracování základních ukazatelů plánu na běžný rok; sestavení výrobně finančních úkolů brigádám a výrobně finančního plánu kolchozu; posouzení a schválení úkolů brigád, plánu kolchozu i chozrasčotního řádu na zasedání správy kolchozu, na brigádních schůzích i na členské schůzi kolchozu; průběžné kontroly plnění chozrasčotních úkolů v brigádách.

Po přechodu komplexních brigád na

chozrasčot byly vytvořeny rady (sověty) brigád. Členy rady brigád jsou odborníci i přední kolchozníci, kteří pracují v různých odvětvích výroby. Rady se zabývají vedle výlučně výrobních otázek i kontrolou snižování vlastních nákladů a prémiováním kolchozníků, kteří hospodárněji vyrábějí.

Správné plánování i kontrola plnění chozrasčotních úkolů je jednou z hlavních podmínek úspěšné práce kolchozů na základě chozrasčotu.

Kontrola plnění potvrzených a schválených brigádnických úkolů

Do zavedení chozrasčotu byly práce brigád a farem také kontrolovány a prověřovány členy vedení kolchozu a specialistou, ale tehdy se kontrola nespojovala s otázkami snižování pracovních i materiálových nákladů. Po zavedení chozrasčotu se v kolchozech na všech úsecích zemědělské výroby vede boj za snížení vlastních nákladů na jednotku produkce. Dříve než se uskuteční některé opatření, je kalkulováno, zda a v jakém rozsahu přinese užitek kolchozu i brigádě. Kontrola splnění chozrasčotního úkolu se uskutečňuje každý měsíc. Výsledky prověrky se posuzují na zasedání vedení kolchozu spolu s pracovníky chozrasčotních útvarů. Kromě toho kontrolují úkoly i revizní komise a sovět brigád. Nejméně jednou za čtvrtletí informuje vedoucí brigádu o stavu plnění chozrasčotního úkolu a brigáda přijímá nutná opatření pro zlepšení práce a splnění úkolů.

Plnění chozrasčotních úkolů podle brigád se v plném rozsahu, včetně všech nákladů v peněžní formě, prověřuje v kolchozu *Frunze* jednou za čtvrt roku podle údajů účetní evidence.

Kontrola je soustředěna zejména na dva ukazatele, jednak na plnění plánovaných a skutečných peněžních výdajů,

resp. plánovaných a skutečných vlastních nákladů produkce, jednak na plnění plánu podle množství produkce.

Hodnocení práce brigád jen podle ukazatele peněžních výdajů nebo vlastních nákladů produkce nelze považovat za úplné, protože je možno sice vyrobit produkci levněji, ale nemusí být splněn plán objemu výroby. Aby různé druhy produkce brigád bylo možno přepočítat na jednoho souhrnného ukazatele, převádí se v kolchozu *Frunze* plánovaný i skutečný objem produkce u průběžných hodnocení během roku na peněžní formu podle státních výkupních cen. Produkce, na kterou nejsou stanoveny státní výkupní ceny, se oceňuje ve výši vlastních nákladů brigády.

Aby bylo možno hodnotit práci brigád v jednotlivých čtvrtletích podle společného ukazatele, vyjadřujícího jak množství produkce, tak i její náklady, postupuje se tak, že se sčítávají procenta snížení skutečných nákladů proti plánovaným s procenty překročení plánu produkce podle brigád. Jejich součet je společným ukazatelem, charakterizujícím práci brigád v procentech k průměrnému ukazateli brigád. Např. práce brigád v kolchoze *Frunze* byla za devět měsíců roku 1958 oceněna takto (tab. I).

I.

Ukazatel	Brigády			Průměr brigád
	1	2	3	
	v procentech			
překročení plánu v objemu produkce	37,2	20,6	20,2	24,0
snížení plánu vlastních nákladů	19,5	18,0	27,7	21,7
celkem	56,7	38,6	48,9	45,7
ocenění práce brigád ve srovnání s průměrem (za 100 vzato číslo 45,7)	124,1	84,5	104,8	—

Pro hodnocení práce brigád nelze sečítat absolutní sumy úspory nákladů a překročení plánu produkce v penězích. V takovém případě může brigáda, mající největší plán produkce, dávat i největší sumu v obou uvedených ukazatelích a přitom skutečně plnění plánu produkce může být nižší než v jiných brigádách.

Rozhodující význam má správná metoda hodnocení činnosti brigád na konci roku. Proto pro hodnocení ročních výsledků práce brigád byla přijata jiná metoda, než jaké bylo použito pro hodnocení výsledků za jednotlivá čtvrtletí.

Vedení kolchozu oceňuje skutečně dosaženou produkci brigád v penězích podle plánovaných vlastních nákladů a tato suma se srovnává s plánovanou hodnotou produkce brigád. Tak se např. ukázalo, že komplexní brigáda č. 1 splnila plán výroby v peněžním vyjádření na 102 %, brigáda č. 2 na 104,6 % a brigáda č. 3 na 99,1 %.

Druhý ukazatel splnění ročního chozrasčotního úkolu — výše nákladů na vyrobenou produkci — je určen obdobnou cestou: porovnáním skutečných vlastních nákladů s plánovanými. Srovnání ukazuje, že všechny tři brigády překročily vlastní náklady proti plánu, a to brigáda č. 1 o 6,5 % atd.

Aby byl nalezen společný ukazatel splnění chozrasčotního úkolu, a to jak pokud jde o množství vyrobené produkce, tak i pokud jde o její náklady, postupuje kolchoz tak, že procenta splnění plánu výroby jednotlivých brigád zmenšuje o příslušné procento překročení plánu nákladů. Tak např. brigáda č. 1, která splnila plán produkce na 102 % a překročila plán nákladů o 6,5 %, ve společném ukazateli splnila plán na 95,5 % ($102 - 6,5$). Obdobným způsobem se stanoví procento splnění chozrasčotního úkolu u brigády č. 2, kde činilo 96,9 % a v brigádě č. 3 s 93,4 %. V průměru všech brigád to bylo 95,4 %.

I když ani jedna brigáda ve společném ukazateli nesplnila chozrasčotní úkol, přesto brigáda č. 2 má nejvyšší procento splnění a brigáda č. 3 nejnižší. Proto konečná odměna na pracovní jednotku byla stanovena rozdílně.

Při takovém systému práce jsou všichni kolchozníci zainteresováni na tom, aby maximálně zvyšovali objem produkce s co nejnižšími náklady.

V chozrasčotním řadě, přijatém kolchozníky na rok 1959, se předpokládá diferencovaná odměna za práci i uvnitř komplexních brigád podle výsledků výroby jednotlivých farem pro živočišnou výrobu a polních skupin.

Materiální zainteresovanost kolchozníků při uplatňování vnitropodnikového chozrasčotu

Přechod na peněžní odměnu kolchozníků bez organizace vnitropodnikového chozrasčotu neřeší stanovený úkol — svázat odměnu kolchozníků s objemem produkce, s její kvalitou a s vlastními náklady.

V zájmu vytvoření stimulů — využít všech rezerv pro překročení chozrasčotních úkolů — není možno celý plánovaný fond odměny převést na zaručenou, měsíčně vyplácenou odměnu. Z tohoto fondu je po vyčlenění základní (zaručené) odměny ve výši asi 80 % nutno oddělit část prostředků ve formě fondu běžných prémie (do 5 %) a fondu materiální zainteresovanosti (ve výši 15 %), z něhož se poskytují odměny za lepší konečné hospodářské výsledky než předvídal plán (fond výsledných prémie).

V kolchoze *Poběda* petrovského okresu i v řadě jiných kolchozů Stavropolského kraje se praktikuje tento systém materiální zainteresovanosti na konečných ekonomických výsledcích výroby. Kolchozníkům brigád, které překračují plán výroby hrubé produkce, se vydává v pe-

nězích až polovina nad plán vyrobené produkce, oceněné ve vlastních nákladech kolchozů. Jestliže brigáda sníží náklady, vydává se dodatečná odměna kolchozníkům v penězích ve výši 50 % všech úspor, ovšem za předpokladu splnění plánu výroby hrubé produkce. Takto získané prostředky se rozdělují v rámci brigády úměrně s velikostí odměny, získané jednotlivým kolchozníkem na podkladě zaručené pevné odměny.

Po určení částky prémie, připadající na brigádníky za překročení plánu produkce a za snížení nákladů, se zbylé prostředky z fondu materiální zainteresovanosti (fondu výsledných prémie) rozdělí úměrně na každý rubl vyplacený v průběhu roku buď ve formě pevné odměny nebo ve formě prémie (střední norma materiální zainteresovanosti brigád).

Za každé nesplnění procento plánu výroby se ovšem střední norma materiální zainteresovanosti brigád zmenšuje o 5 %. Tak např. jestliže brigáda nesplnila plán výroby o 5 %, zmenšuje se jí střední norma materiální zaintereso-

vanosti o 25 %. To umožňuje značně zvýšit odpovědnost kolchozních brigád za splnění daných úkolů plánem výroby.

Při překročení plánu nákladů se celá suma jejího překročení odečítá od hodnoty skutečně dosažené produkce, a ne-

oprávněně překročení základní odměny se odpočítává v dvojnásobné výši. Takto upravená skutečná produkce je rozhodující pro posouzení plnění plánu produkce brigády.

Problémy chozrasčotu v kolchozech se neomezuji jen na otázky, které souvisí s vnitrodružstevním chozrasčotem, jako je např. rozpis plánu na jednotlivé výrobní jednotky kolchozu, způsob sledování výrobních výsledků, materiální zainteresovanost kolchozníků atd. Tomu všemu musí předcházet vyřešení celé řady jiných národohospodářských otázek, metodických otázek ekonomiky kolchozů atd. Na některé z nich poukážeme v další části tohoto příspěvku. Nejde však o konečné názory. Byly vysloveny sovětskými ekonomy - teoretiky i praktiky jako vlastní návrhy na řešení. Protože i u nás jsou tyto otázky nejvýš aktuální, považujeme za prospěšné seznámit s nimi i naše čtenáře.

Rentabilita kolchozní výroby

Chozrasčot jako metoda řízení je podmíněna působením ekonomických zákonů socialismu a především zákona hodnoty. Jeho důležitým požadavkem je srovnání nákladů na výrobu s výsledky výrobní činnosti, a to v hodnotové formě. Porovnání nákladů a hrubé produkce v běžných cenách umožňuje vypočítat zisk a určit rentabilitu hospodaření.

Vlastní náklady v kolchozech je možné vypočítat dvojím způsobem: buď náklady na množství vynaložené živé práce vyjádříme ve výši osobních důchodů kolchozníků, nebo je vyjádříme jednotně, a to ve výši odměn, rovnajících se mzdám pracovníků sochozů. V. Možin, který se touto problematikou zabývá, má za to, že pro potřeby chozrasčotu nevyhovují srovnatelné vlastní náklady; jedním z požadavků metody chozrasčotu je zjištění a rozbor skutečných reálných výsledků činnosti každého závodu. Proto podle jeho názoru jen pracovní náklady, vyjádřené ve skutečné výši osobních důchodů, umožňují správné určení zisku a míry rentability. Zásada rentabilního hospodaření kolchozu má mimořádný význam. Jestliže v jednotlivých podnicích státního vlastnictví se rozvoj hospo-

dářství uskutečňuje především z celostátních prostředků, tj. prostřednictvím státního rozpočtu, a rovněž i odměna za práci dělníků a zaměstnanců je zaručena bez ohledu na konkrétní výsledky toho kterého podniku, pak v kolchozech je situace jiná. Zde pokles rentability se bezprostředně odráží na poklesu osobních důchodů kolchozníků a na zpomalení tempa rozšířené reprodukce.

Na míru rentability má vliv nejenom úroveň hospodaření, ale i přírodní podmínky. V důsledku jejich působení vzniká diferenciální renta jakožto dodatečný zdroj osobních důchodů kolchozníků i vnitrokolchozní akumulace. Ukazuje se však, že jedním z důležitých činitelů, ovlivňujících míru rentability za jinak stejných podmínek, je technické vybavení kolchozů. Potvrzuje se, že kolchozy s vyšším technickým vybavením na jednotku půdy dosahují také vyšší produkce a tím i vyšších hrubých peněžních příjmů, a že výdaje na výrobu sice rostou, avšak pomaleji než příjmy. V důsledku toho dochází ke zvyšující se míře rentability směrem ke kolchozům s nejvyšší intenzitou výroby.

Nedělitelné fondy a chozrasčot

Nedělitelnými fondy a chozrasčotem v nových podmínkách se zabývá S. Korjunov. Od roku 1953 do roku 1958 vzrostly nedělitelné fondy o 76,4 %. Spolu s kvantitativním růstem došlo i k základním změnám v jejich struktuře. Svým obsahem, podle zdrojů svého vzniku a svou strukturou se nedělitelné fondy jen málo liší od státního vlastnictví; naopak, čím dále, tím více se s ním sblíží. Velikost nedělitelného fondu na jednotku půdy je bezprostředním uka-

zatelem úrovně rozvoje společného hospodářství, jeho hospodářské situace a stupně rozvoje výrobních sil. Konkrétní údaje plně potvrzují i poznatky z našich družstev, že s růstem nedělitelného fondu dochází k růstu technického vybavení, k růstu produktivity práce i růstu intenzity výroby. Vztah mezi nedělitelnými fondy a některými ukazateli hospodářské činnosti kolchozů se jevil ve vybraných kolchozech Rostovské oblasti v roce 1958 takto (tab. II):

Skupina kolchozů	Nedělitelné fondy na 1 ha zemědělské půdy v rublech	Počet kolchozů	Na 1 ha zemědělské půdy připadalo			
			nedělitel. fondů	základních výrobních prostředků	hrubé produkce	peněžních příjmů
I	do 800	25	512	469	884	442
II	800—1000	37	897	793	1587	811
III	naš 1000	39	1320	1068	1826	1020

Je třeba říci, že II. a III. skupina se kromě toho vyznačují i vyšší produktivitou práce. Tak např. na jeden pracovní den bylo vyprodukováno 1,39 q obilí v I. skupině, 1,72 q ve III. skupině a slunečnice 0,91—1,26 atd.

Z uvedených skutečností jasně vyplývá, že otázkám přesného vymezení funkcí nedělitelného fondu, jeho evidence a využití musí být věnována mimořádná pozornost.

Autor má námitky proti současnému stavu, kdy nedělitelný fond se zužuje prakticky jen na základní výrobní prostředky. Nyní, kdy kolchozy samy organizují celý výrobní cyklus, musí mít mimo základní výrobní prostředky i fond vlastních oběžných výrobních prostředků. Dříve totiž značný podíl nákladů na výrobu byl úvěrován státem prostřednictvím MTS. Oběžné výrobní fondy, právě tak jako základní výrobní fondy, představují společenské vlastnictví kolchozů, které nepodléhá rozdělování mezi kolchozníky. Z toho důvodu — říká autor — by se měly stát součástí nedělitelného fondu i oběžné výrobní fondy. Taková struktura nedělitelného fondu se do značné míry přibližuje struktuře kmenového jmění státních podniků a lépe odpovídá charakteru a podmínkám hospodářské činnosti kolchozů.

Základním zdrojem obnovy a rozšíření nedělitelného fondu jsou peněžní příděly, které od roku 1953 do roku 1958 vzrostly na více než trojnásobek. Je zajímavé porovnat peněžní příděly v procentech z hrubých peněžních příjmů v SSSR ve srovnání s našimi družstvy. Tak v roce 1957 bylo přiděleno nedělitelnému fondu 17,5 % a v roce 1958 až 23 % peněžních příjmů. Stanovy artělu počítají s dotací ve výši 15—20 %. Nedostatkem takového způsobu dotace nedělitelného fondu je to, že jeho růst není závislý na potřebě investiční výstavby, ale na řadě objektiv-

ních i subjektivních činitelů, ovlivňujících hrubé peněžní příjmy. V kolchozech se přistoupilo ke zjišťování hodnoty ročního opotřebení. Odpisový fond se také vyčleňuje z nedělitelného fondu. Příděly nedělitelnému fondu — právě tak jako tomu bude i u nás — získávají nové určení, stávají se zdrojem pro zajištění rozšířené reprodukce základních výrobních prostředků.

Zajímavé názory vyjadřuje S. Korjunov o způsobech dotace nedělitelného fondu v kolchozech s rozdílným stupněm ekonomického upevnění. Zdůrazňuje nutnost diferencovaného přístupu k různým kolchozům, a to tak, aby při zvyšující se dotaci nedělitelného fondu se přihlíželo i k zajištění materiální zainteresovanosti kolchozníků. V těch kolchozech, kde zatím dochází k rozdělování podle pracovních jednotek, považuje autor za účelné zůstat při dosavadním způsobu dotace. Protože odpisy se vyčleňují z nedělitelného fondu, je nutné snížit dolní hranici dotace na méně než 15 %. V ostatních kolchozech doporučuje diferencovat dotaci nedělitelného fondu podle těchto hledisek: v těch kolchozech, u nichž osobní důchody kolchozníků jsou pod úrovní mezd dělníků ve státních statcích, stanovit minimální dotaci ve výši 8—10 % z hrubých peněžních příjmů. Přitom je třeba dbát toho, aby dotace nedělitelného fondu spolu s odpisovým fondem nečinila méně než 15 % z hrubých peněžních příjmů. V kolchozech se stejnou výší osobních důchodů jako v sovczech se má na rozšířenou reprodukci přidělovat nedělitelnému fondu 12—15 % z hrubých peněžních příjmů, které spolu s odpisy by neměly činit méně než 20 %. V těch kolchozech, které přešly na pevnou peněžní odměnu, vypočítávají vlastní náklady, rentabilitu a zisk; peněžní příděly nedělitelnému fondu by měly být závislé na dosaženém zisku.

Jak je z uvedeného vidět, jde v podstatě o stejné problémy v SSSR jako u nás.

C. Sc. inž. J. KRILEK —
C. Sc. D. CHOMA

Zpracováno podle těchto publikací:
1. Chozjajstvennyj rasčet v kolchozách, Selchoziz 1959. — 2. S. A. Ignatov: Kak vnedrit chozjajstvennyj rasčet v kolchozách, Selchoziz 1960. — 3. Chozjajstvennyj rasčet i finansy v kolchozách, Gosfinizdat 1960.

PROTOKOL O XVII. VALNÉM SHROMÁŽDĚNÍ ČSAZV

uverejní věstník ČSAZV ve svém dvojčísle 2-3. Úplný materiál bude obsahovat referát předsedy ČSAZV akademika Antonína Klečky „*Postavení a úkoly zemědělské vědy v období rozvinuté výstavby socialismu*“, diskusní příspěvky a významné usnesení, v němž jsou jednak obsaženy cesty rozvoje zemědělské vědy a její pomoc ke splnění třetí pětiletky za čtyři roky, jednak úkoly zemědělské vědy k vyrovnání zemědělství s průmyslem do roku 1970. Kromě toho obsahuje usnesení i důležité organizační úpravy v ČSAZV, které vešly v život 1. lednem 1961.

K NĚKTERÝM OTÁZKÁM MECHANIZACE SKLIZŇOVÝCH PRACÍ

přinese sborník ČSAZV — Zemědělská technika č. 1—2 obsáhlý materiál, který byl projednáván na mezinárodní konferenci v Praze.

Celé číslo je rozvrženo do čtyř tematických skupin:

1. Sklizeň žací mlátičkou včetně sklizně slámy.
2. Zpracování a ošetření žna v zemědělském závodě.
3. Třífázová sklizeň.
4. Sklizeň speciálních plodin.

Celkem bude toto dvojčíslo obsahovat dvacetpět příspěvků a četné výňatky z diskuse.

Objednávky přijímá:

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

vydávatelství — propagace

Praha 2 - Vinohrady, Slezská ul. 7

Sborník ČSAZV - Zemědělská ekonomika vydává Československá akademie zemědělských věd. Uveřejňuje studie, rozborů a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru zemědělské ekonomiky. — Vychází měsíčně. — Celoroční předplatné 120 Kčs. — Redakce: Praha 2 - Vinohrady, Slezská 7, telefon 2477-51, 575-41. — Rozšiřuje Poštovní novinová služba, objednávky a předplatné přijímá Poštovní novinový úřad, ústřední administrace PNS, třída Obránců míru 2, Brno. Lze také objednat u každého poštovního úřadu nebo doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje Poštovní novinový úřad — vývoz tisku, Štěpánská 27, Praha 1.
 Vytiskl Mír, novinářské závody, n. p., závod 2, provozovna 22, Legerova 22, Praha 2.
 A-05*11026

K V. sjezdu JZD

K NĚKTERÝM EKONOMICKÝM PROBLÉMŮM SLUČOVÁNÍ JZD

bude zaměřen celý obsah třetího čísla našeho měsíčníku „Zemědělská ekonomika“. Všechny příspěvky jsou zpracovány jak obsahově, tak i formou takovým způsobem, aby účinně přispěly naší odborné praxi při řešení některých problémů slučování družstev.

Číslo přináší tyto články:

- Návrh cílevědomého řízení procesu slučování JZD (dop. člen C. Sc. K. Svoboda)
- Rozmístění zemědělské výroby v okrese — důležitý předpoklad slučování JZD (inž. Vl. Stárek)
- Ke správnému určení hospodářských obvodů sloučených družstev (inž. Horniecký)
- Řešení otázek vnitropodnikové specializace ve sloučených družstvech (inž. Vl. Piskáček)
- Návrh na vyčíslení potřeby mechanizace ve sloučených družstvech (inž. Fr. Hólek)
- Organizace práce a řízení ve sloučených družstvech (inž. J. Horniecký)
- Investiční výstavba zemědělských závodů v období slučování JZD (inž. A. Slepíčka)
- Další rozvoj mezidružstevních vztahů a vzájemné spolupráce (inž. J. Horniecký a inž. Vl. Stárek)
- Někteří ekonomičtí ukazatelé sloučení JZD (C. Sc. inž. J. Kunc a inž. A. Šesták)
- Některé problémy řešení výhledového uspořádání venkovského osídlení (inž. Němec a kol.)

Uveřejňujeme obsah tohoto čísla i proto, abyste mohli seznámit s ním své spolupracovníky.

Objednávky přijímá do 20. února 1961 Vydavatelství - propagace ČSAZV, Praha 2 - Vinohrady, Slezská ul. 7, nebo Poštovní novinový úřad v Brně.

STATISTICKÉ číslo PŘEHLEDY 2

o československém a zahraničním zemědělství 1 9 6 1

PŘÍLOHA SBORNÍKU ČSAZV – ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Meliorační výstavba v zemědělství

V období od začátku roku do 1. listopadu 1960 byly uskutečněny investiční meliorační práce v hodnotě téměř 616 miliónů Kčs. Tím byl základní plán meliorací splněn na 144,2 % a celkový úkol včetně závazků všonárodního hnutí na zúrodnění půdy na 74 %. Za tuto hodnotu 616 miliónů Kčs byly uskutečněny meliorační práce na výměře 41 276 ha (viz tabulka).

Kraj	Odvodnění	Závlahy	Rybničky	Ostatní práce	Celkem
Středočeský	2 820	255	38	—	3 113
Jihočeský	2 230	—	—	—	2 230
Západočeský	3 452	24	6	135	3 617
Severočeský	2 008	663	5	342	3 018
Východočeský	2 595	528	24	675	3 822
Jihomoravský	3 252	49	8	—	3 309
Severomoravský	2 862	975	11	3307	7 155
Západoslovenský	3 769	915	4	526	5 214
Středoslovenský	3 055	453	2	—	3 510
Východoslovenský	2 550	316	15	540	3 421
Maďunice	—	425	—	—	425
Ústředně řízené organ.	1 176	111	1133	22	2 442
ČSSR	29 769	4714	1246	5547	41 276

Vedle investičních prací melioračních pokračovaly úspěšně i meliorační práce neinvestiční povahy, které dosáhly úhrnné hodnoty 442 940 miliónů Kčs. Z této hodnoty připadá na 12 340 000 m³ založených kompostů 375 073 miliónů Kčs, na 15 981 ha rekultivačních prací 26 830 miliónů Kčs a na 19 703 ha ostatních zúrodnovacích prací 41 037 miliónů Kčs.

Požadavek vládního úkolu v kompostech byl překročen o 23,4 %. Na hektar zemědělské půdy bylo ČSSR tedy vyrobeno 1,68 m³ kompostu.

* ZE SVĚTA *

ALBÁNIE – Velká pozornost se věnuje rozšíření zemědělské půdy a zavlažování. V roce 1965 se má zavlažit 201 tisíc ha půdy (přes 17 % zemědělské půdy) proti 106 tisícům ha v roce 1958. Splněním třetí pětiletky vstoupí Albánie do etapy úplné socialistické výstavby.

BRAZÍLIE – Z 233 000 000 hektarů užitkové půdy v Brazílii vlastní 301 151 velkostatkářů přibližně 194 000 000 hektarů, zatímco na 2 000 000 drobných zemědělců připadá necelých 38 000 000 hektarů zemědělské půdy.

BULHARSKO – Hrubá zemědělská výroba má v roce 1962 činit 40–45 miliard levů a v roce 1965 má stoupnout na 60 miliard levů. V roce 1965 se rozšíří zavlažovaná plocha na 2 milióny ha (37 % zemědělské půdy). Stavby krav stoupnou v roce 1962 na 800 tisíc a v roce 1965 na 1 milión kusů, stavy ovcí ze 12 miliónů v roce 1962 na 15 miliónů v roce 1965. Výroba umělých hnojiv stoupne proti roku 1957 třináctkrát.

FRANCIE – Úroveň zemědělské produkce v zemědělském roce 1958/59 ve Francii je přibližně stejná jako v roce 1954/55. Dokazují to výsledky: v r. 1954–55 byl index zemědělské výroby 124, v r. 1955–56 124, v r. 1956–57 117, v r. 1957–58 122, v r. 1958–59 122 a v r. 1959–60 podle odhadu 124. Znamená to, že se tu projevuje tendence stagnování.

MADARSKO – Hlavním úkolem druhé pětiletky je dobudovat v zemi socialismus. Výnosy pšenice se v roce 1965 zvýší o 35 %, kukurice o 25 až 30 %, ječmene, cukrovky a brambor o 24 %, cukru o 52 %.

INDONÉSIE – Podle výnosu vlády Indonéské republiky může mít jednotlivá osoba nebo rodina, zabývající se zemědělstvím nejvíce 15 ha zavlažovaných rýžových polí nebo nejvíce 20 ha nezavlažovaných polí. Rozsah pozemků se může pohybovat od 5 do 20 ha podle hustoty obyvatelstva v různých oblastech, podle počtu rodiny, podle množství půdy a jiných činitelů. Každá rolnická rodina musí mít nejméně 2 ha půdy. V Indonésii v současné době nemá totiž asi 60 % rolníků půdu. Stanovení maximální a minimální výměry půdy je prvním krokem k uskutečnění pozemkové reformy.

RUMUNSKO – Do roku 1965 bude dokončeno združstevnění zemědělství. Výroba masa proti roku 1958 stoupne 2,5krát a výroba traktorů 2,3 krát. Příjmy zemědělců se zvýší o 40 % proti roku 1959.

UKAZATELE PLÁNU ROZVOJE ZEMĚDĚLSKÉ VÝROBY NA ROK 1961

	Počet hospodářských zvířat (tis. ks)				Užitkovost hospodářských zvířat				Výroba			
	skot celkem	z toho krávy	prasata celkem	z toho prasnice	průměrná roční dojivost l	průměrná živá váha jatečného skotu kg	počet odchovaných ¹⁾		masa celkem ²⁾ t ž. v.	mléka mil. litrů	vajec mil. kusů	vlny tuny
							telat na 100 krav	selat na 1 prasnici				
Hlavní město Praha	2,5	1,2	3,0	0,2	2550	410	81,0	12,2	1 024	3,0	2,0	—
Středočeský	499,3	241,5	624,7	61,0	2180	415	83,0	12,0	117 100	516,4	357,0	102,0
Jihočeský	436,7	212,6	407,0	39,4	1850	395	79,0	11,7	85 411	389,1	242,0	124,0
Západočeský	336,3	153,8	317,0	35,3	1900	398	79,0	11,3	64 750	288,0	191,0	133,0
Severočeský	246,3	103,3	277,0	27,2	2039	400	80,0	12,5	53 500	209,9	153,9	144,0
Východočeský	533,9	270,8	530,0	50,0	2071	420	83,3	11,4	113 750	555,0	304,0	80,0
Jihomoravský	597,0	288,4	967,0	88,2	2110	413	83,2	11,2	163 965	586,0	433,0	125,0
Severomoravský	388,0	193,3	432,7	40,2	2171	408	84,0	12,9	83 600	419,0	268,0	120,0
Západoslovenský	564,9	245,8	1200,0	100,5	2350	425	76,0	11,0	161 400	559,3	374,5	324,0
Středoslovenský	405,0	207,5	430,0	39,9	1752	386	68,0	11,5	78 450	361,3	165,6	784,0
Východoslovenský	440,1	216,7	540,0	44,6	1600	346	67,0	10,0	79 450	337,6	169,0	584,0
České kraje	3040,0	1464,9	3558,4	341,5	2058	409	81,8	11,8	683 100	2966,4	1950,9	828,0
Slovenské kraje	1410,0	670,0	2170,0	185,0	1920	387	69,0	10,8	319 300	1258,2	709,1	1692,0
Československo	4450,0	2134,9	5728,4	526,5	2015	402	78,4	11,5	1 002 400	4224,6	2660,0	2520,0

1) Počítáno na stav krav a prasnic na začátku roku.

2) Maso hovězí, telecí a vepřové.

PLÁNOVANÉ HEKTAROVÉ VÝNOSY HLAVNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH PLODIN V ROCE 1961
(v q)

III

	Pšenice	Žito	Ječmen	Oves	Kukuřice na zrno	Řepka a řepice	Cukrovka	Brambory	Krmné okopaniny	Víceleté pícniny	Kukuřice včetně směsi	Louky trvalé
Hl. m. Praha	28,3	24,3	26,2	25,0	—	20,0	317,2	170,0	400,0	56,0	450,0	35,0
Středočeský	27,5	23,5	26,0	23,0	30,0	17,0	319,7	165,0	320,0	64,0	390,0	46,0
Jihočeský	21,9	21,8	21,3	20,8	—	14,6	272,0	166,0	360,0	54,0	330,0	43,0
Západočeský	23,9	22,6	23,1	21,0	—	14,6	286,7	158,3	340,0	43,0	315,0	28,9
Severočeský	27,2	21,5	24,0	19,1	28,5	15,0	305,0	139,0	330,0	45,0	300,0	28,0
Východočeský	26,8	23,5	26,1	23,4	50,0	15,2	325,0	168,0	375,0	60,0	400,0	40,0
Jihomoravský	25,7	24,0	28,3	24,3	35,4	16,5	323,2	157,5	400,4	62,3	423,3	38,1
Severomoravský	28,3	21,1	28,8	20,9	—	17,8	333,5	159,6	373,0	70,4	380,0	35,0
Západosloven.	25,5	21,3	25,5	21,0	33,8	15,0	300,0	139,0	334,0	60,0	401,0	34,2
Středosloven.	18,7	17,6	17,7	16,0	25,8	13,6	255,0	147,0	350,0	45,6	320,0	33,6
Východosloven.	20,6	19,3	20,2	18,6	27,5	14,9	362,5	158,0	360,0	48,0	340,0	32,0
České kraje	26,2	22,7	26,2	22,1	35,0	16,1	320,3	160,8	368,7	58,7	383,4	37,4
Slovenské kraje	22,7	19,4	22,2	17,8	32,3	14,7	290,5	149,7	340,0	53,0	370,0	33,2
Československo	24,9	22,1	24,5	21,2	32,5	15,8	312,4	157,3	360,0	56,8	380,0	35,9

PLOCHY OZIMÝCH OBILOVIN, SMĚSEK, OLEJNIN A JETELOVIN
PODLE STAVU K 15. XII. 1960

ČSSR

Plodina, skupina zemědělských závodů	Výměra			Srovnání s r. 1959	
	1958	1959	1960	přírůstek (+) úbytek (-)	index (1959 = 100)
	v ha				
pšenice ozimá	655 535	615 821	584 329	- 31 492	94,9
z toho: státní statky	86 674	87 370	93 462	+ 6 092	107,0
JZD	423 705	440 424	427 542	- 12 882	97,1
ost. zeměd. záv.	145 156	88 027	63 325	- 24 702	71,9
žito ozimé	469 787	468 933	458 741	- 10 192	97,8
z toho: státní statky	68 229	72 192	76 669	+ 4 477	106,2
JZD	300 889	334 571	336 344	+ 1 773	100,5
ost. zeměd. záv.	100 669	62 170	45 728	- 16 442	73,6
ječmen ozimý	47 196	62 035	47 887	- 14 148	77,2
z toho: státní statky	15 517	19 204	16 205	- 2 999	84,4
JZD	29 181	40 442	29 009	- 11 433	71,7
ost. zeměd. záv.	2 498	2 389	2 673	+ 284	111,9
ozimé směsky	122 346	149 324	139 322	- 10 002	93,3
z toho: státní statky	34 373	42 356	40 717	- 1 639	96,1
JZD	82 749	102 021	93 226	- 8 795	91,4
ost. zeměd. záv.	5 224	4 947	5 379	+ 432	108,7
řepka a řepice ozimá	47 311	52 557	56 409	+ 3 852	107,3
z toho: státní statky	10 963	11 722	12 789	+ 1 067	109,1
JZD	33 643	39 215	42 159	+ 2 944	107,5
ost. zeměd. záv.	2 701	1 620	1 461	- 159	90,2
jetel červený dvousečný	338 830	387 186	419 506	+ 32 320	108,3
z toho: státní statky	35 364	50 552	62 257	+ 11 705	123,2
JZD	216 943	280 337	311 754	+ 31 417	111,2
ost. zeměd. záv.	86 523	56 297	45 495	- 10 802	80,8
jetele ostatní	36 438	37 811	43 078	+ 5 267	113,9
z toho: státní statky	5 693	6 934	5 301	+ 1 623	76,4
JZD	23 144	25 073	31 934	+ 6 861	127,4
ost. zeměd. záv.	7 601	5 804	5 843	+ 39	100,7
vojtěška	157 410	169 099	195 803	+ 26 704	115,8
z toho: státní statky	28 126	30 074	41 338	+ 11 264	137,5
JZD	106 799	125 012	142 163	+ 17 151	113,7
ost. zeměd. záv.	22 485	14 013	12 302	- 1 711	87,8
jetelo- a vojtěškotravní směsi	186 581	185 228	172 605	- 12 623	93,2
z toho: státní statky	50 159	54 558	54 852	+ 294	100,5
JZD	104 528	107 557	100 479	- 7 078	93,4
ost. zeměd. záv.	31 894	23 113	17 274	- 5 839	74,7

PLOCHY OZIMÝCH OBILOVIN, SMĚSEK, OLEJNIN A JETELOVIN PODLE STAVU

K 15. XII. 1960

Slovensko

Plodina skupina zemědělských závodů	Výměra			Srovnání s r. 1959	
	1958	1959	1960	přírůstek (+) úbytek (-)	index (1959 = 100)
	v ha				
pšenice ozimá	265 354	242 096	223 532	- 18 564	92,3
z toho: státní statky	25 773	26 851	27 244	+ 393	101,5
JZD	165 388	174 300	167 854	- 6 446	96,3
ost. zeměd. záv.	74 193	40 945	28 434	- 12 511	69,4
žito ozimé	89 733	82 029	81 812	- 217	99,7
z toho: státní statky	7 764	7 915	8 041	+ 126	101,6
JZD	47 003	52 840	57 483	+ 4 643	108,8
ost. zeměd. záv.	34 966	21 274	16 288	- 4 986	76,6
ječmen ozimý	21 242	25 575	16 265	- 9 310	63,6
z toho: státní statky	5 250	6 184	4 557	- 1 627	73,7
JZD	14 771	18 601	10 874	- 7 727	58,5
ost. zeměd. záv.	1 221	790	834	+ 44	105,6
ozimé směsky	45 744	44 279	41 961	- 2 318	94,8
z toho: státní statky	8 804	10 244	10 239	- 5	100,0
JZD	35 053	32 572	30 258	- 2 314	92,9
ost. zeměd. záv.	1 887	1 463	1 464	+ 1	100,1
řepka a řepice ozimá	9 471	11 317	13 505	+ 2 188	119,3
z toho: státní statky	1 845	2 049	2 191	+ 142	106,9
JZD	7 189	8 950	10 915	+ 1 965	122,0
ost. zeměd. záv.	437	318	399	+ 81	125,5
jetel červený dvousečný	123 861	143 162	141 184	- 1 978	98,6
z toho: státní statky	15 090	16 812	17 624	+ 812	104,8
JZD	65 462	95 384	99 277	+ 3 893	104,1
ost. zeměd. záv.	45 309	30 966	24 283	- 6 683	78,4
jetele ostatní	11 730	11 841	14 813	+ 2 972	125,1
z toho: státní svátky	1 454	1 950	1 123	- 827	57,6
JZD	6 667	6 679	10 417	+ 3 738	156,0
ost. zeměd. záv.	3 609	3 212	3 273	+ 61	101,9
vojtěška	62 120	68 704	70 654	+ 1 950	102,8
z toho: státní statky	12 121	12 187	12 860	+ 673	105,5
JZD	41 640	50 619	53 078	+ 2 459	104,9
ost. zeměd. záv.	8 359	5 898	4 716	- 1 182	80,0
jetelo- a vojtěškotravní směsi	18 728	23 084	20 968	- 2 116	90,8
z toho: státní statky	2 840	4 185	4 508	+ 323	107,7
JZD	11 345	14 735	13 552	- 1 183	92,0
ost. zeměd. záv.	4 543	4 164	2 908	- 1 256	69,8

POČET OVOCNÝCH STROMŮ A KEŘŮ V ROCE 1960

(v tisících)

ČSSR

Druh ovocných stromů (keřů)	Celkem	V tom				Index 1960/59
		státní statky	ústředně řízené zeměd. závody	JZD se společ. hospoda- řením	ostatní pěstitelé	
jabloně	17 591	1172	1712	1836	12 871	104,7
hrušně	4 954	273	296	438	3 947	103,8
třešně	4 961	331	743	723	3 164	103,2
višně	1 221	78	161	178	804	107,1
broskvoně	393	37	23	60	273	118,8
meruňky	1 575	187	79	429	880	113,6
švestky	12 505	446	1515	1054	9 490	103,0
slívy, mirabelky a renklody	3 743	64	103	175	3 401	102,1
vlašské ořechy	2 204	186	302	388	1 328	111,1
ovoc. stromy celkem	49 147	2774	4934	5281	36 158	104,5
angrešt	2 493	37	14	86	2 356	110,7
rybíz	5 981	270	120	805	4 786	113,9
ovoc. keře celkem	8 474	307	134	891	7 142	112,9
České kraje						
jabloně	14 022	1029	1307	1328	10 358	103,3
hrušně	3 772	254	243	346	2 929	102,6
třešně	3 848	278	572	583	2 415	102,1
višně	1 052	70	140	155	687	106,5
broskvoně	194	26	16	35	117	127,1
meruňky	953	134	45	265	509	112,7
švestky	9 727	382	1274	828	7 243	102,1
slívy, mirabelky a renklody	1 974	42	48	99	1 785	100,9
vlašské ořechy	1 013	116	107	131	659	109,5
ovoc. stromy celkem	36 555	2331	3752	3770	26 702	103,2
angrešt	2 150	22	11	60	2 057	108,4
rybíz	4 729	250	57	537	3 885	112,1
ovoc. keře celkem	6 879	272	68	597	5 942	110,9
Slovenské kraje						
jabloně	3 569	143	405	508	2 513	110,2
hrušně	1 182	19	53	92	1 018	107,8
třešně	1 113	53	171	140	749	107,1
višně	169	8	21	23	117	111,4
broskvoně	199	11	7	25	156	111,6
meruňky	622	53	34	164	371	114,9
švestky	2 778	64	241	226	2 247	106,3
slívy, mirabelky a renklody	1 769	22	55	76	1 616	103,4
vlašské ořechy	1 191	70	195	257	669	112,6
ovoc. stromy celkem	12 592	443	1182	1511	9 456	108,3
angrešt	343	15	3	26	299	127,9
rybíz	1 252	20	63	268	901	121,3
ovoc. keře celkem	1 595	35	66	294	1 200	122,7

SKLIZENŮVOCE Z 1 STROMU (KERE) V ROCE 1960

(v kg)

ČSSR

Druh ovocných stromů (keřů)	Celkem	V tom				Index 1960/59
		státní statky	ústředně řízené zeměd. závody	JZD se společ. hospoda- řením	ostatní pěstitelé	
jablka	22,3	17,1	18,2	24,8	22,9	332,8
hrušky	20,7	22,4	17,6	27,3	20,1	309,0
třešně	13,4	11,0	11,3	15,0	13,7	178,7
višně	9,6	7,4	8,7	10,4	9,9	188,2
broskve	7,6	7,0	8,1	8,6	7,4	140,7
meruňky	12,3	8,4	11,3	15,9	11,5	175,7
švestky	13,4	10,8	12,5	15,6	13,4	111,7
slívy, mirabelky a renklody	11,9	10,9	10,3	12,1	11,9	103,5
vlašské ořechy	10,3	6,8	9,4	11,7	10,6	190,7
angrešt	1,7	1,2	1,5	1,7	1,7	106,2
rybíz	1,7	1,5	1,4	1,6	1,7	94,4
České kraje						
jablka	22,9	16,9	18,2	26,8	23,6	449,0
hrušky	22,4	23,1	18,7	30,2	21,7	373,3
třešně	13,1	10,8	10,7	15,4	13,4	211,3
višně	9,4	7,2	8,0	10,4	9,7	213,6
broskve	7,4	6,7	8,6	9,1	6,9	389,5
meruňky	12,5	7,2	12,0	16,7	11,7	367,6
švestky	14,4	11,0	13,3	17,7	14,4	133,3
slívy, mirabelky a renklody	13,2	10,7	12,0	14,8	13,2	141,9
vlašské ořechy	7,7	4,5	6,1	10,0	8,1	385,0
angrešt	1,7	1,4	1,5	1,9	1,7	106,2
rybíz	1,8	1,6	1,7	1,9	1,8	105,9
Slovenské kraje						
jablka	19,9	18,7	18,0	18,2	20,2	144,2
hrušky	15,4	13,2	12,2	16,3	15,5	165,6
třešně	14,3	11,9	13,2	13,4	14,8	115,3
višně	10,6	9,2	10,9	10,0	10,8	107,1
broskve	7,8	7,7	6,6	7,8	7,8	92,9
meruňky	12,1	11,4	10,3	14,7	11,2	96,0
švestky	9,6	9,3	8,3	8,0	10,0	59,3
slívy, mirabelky a renklody	10,4	11,1	8,8	8,5	10,5	74,8
vlašské ořechy	12,5	10,6	11,2	12,6	13,1	148,8
angrešt	1,3	0,9	1,2	1,3	1,3	86,7
rybíz	1,3	1,3	1,0	1,0	1,7	72,2

CELKOVÁ SKLIZEŇ OVOCE V ROCE 1960

(v tunách)

ČSSR

Druh ovocných stromů (keřů)	Celkem	V tom				Index 1960/59
		státní statky	ústředně řízené zeměd. závody	JZD se společ. hospoda- řením	ostatní pěstitele	
jablka	391 946	20 054	31 082	45 615	295 195	345,6
hrušky	102 623	6 110	5 198	11 947	79 368	319,5
třešně	66 358	3 637	8 374	10 853	43 494	183,8
višně	11 694	579	1 348	1 846	7 921	200,7
broskve	2 977	261	179	515	2 022	166,6
meruňky	19 432	1 570	895	6 826	10 141	199,4
švestky	167 115	4 806	18 904	16 477	126 928	114,9
slívy, mirabelky a renklody	44 500	692	1 053	2 115	40 640	105,9
vlašské ořechy	22 717	1 261	2 839	4 544	14 073	210,4
angrešt	4 183	44	21	149	3 969	115,6
rybíz	10 171	416	162	1 268	8 325	110,5
České kraje						
jablka	321 090	17 380	23 786	35 592	244 332	466,4
hrušky	84 447	5 865	4 558	10 456	63 568	385,1
třešně	50 478	3 002	6 111	8 988	32 377	217,6
višně	9 905	506	1 120	1 619	6 660	228,6
broskve	1 434	176	138	318	802	495,0
meruňky	11 900	963	541	4 418	5 978	408,1
švestky	140 313	4 212	16 897	14 656	104 548	136,3
slívy, mirabelky a renklody	26 126	447	575	1 466	23 638	143,9
vlašské ořechy	7 801	519	651	1 308	5 323	414,5
angrešt	3 731	31	17	116	3 567	116,4
rybíz	8 573	390	96	1 002	7 085	116,9
Slovenské kraje						
jablka	70 856	2 674	7 296	10 023	50 863	159,0
hrušky	18 176	245	640	1 491	15 800	178,3
třešně	15 880	635	2 263	1 865	11 117	123,0
višně	1 789	73	228	227	1 261	119,8
broskve	1 543	85	41	197	1 220	103,1
meruňky	7 532	607	354	2 408	4 163	110,3
švestky	26 802	594	2 007	1 821	22 380	63,2
slívy, mirabelky a renklody	18 374	245	478	649	17 002	77,0
vlašské ořechy	14 916	742	2 188	3 236	8 750	167,4
angrešt	452	13	4	33	402	109,6
rybíz	1 598	26	66	266	1 240	85,3